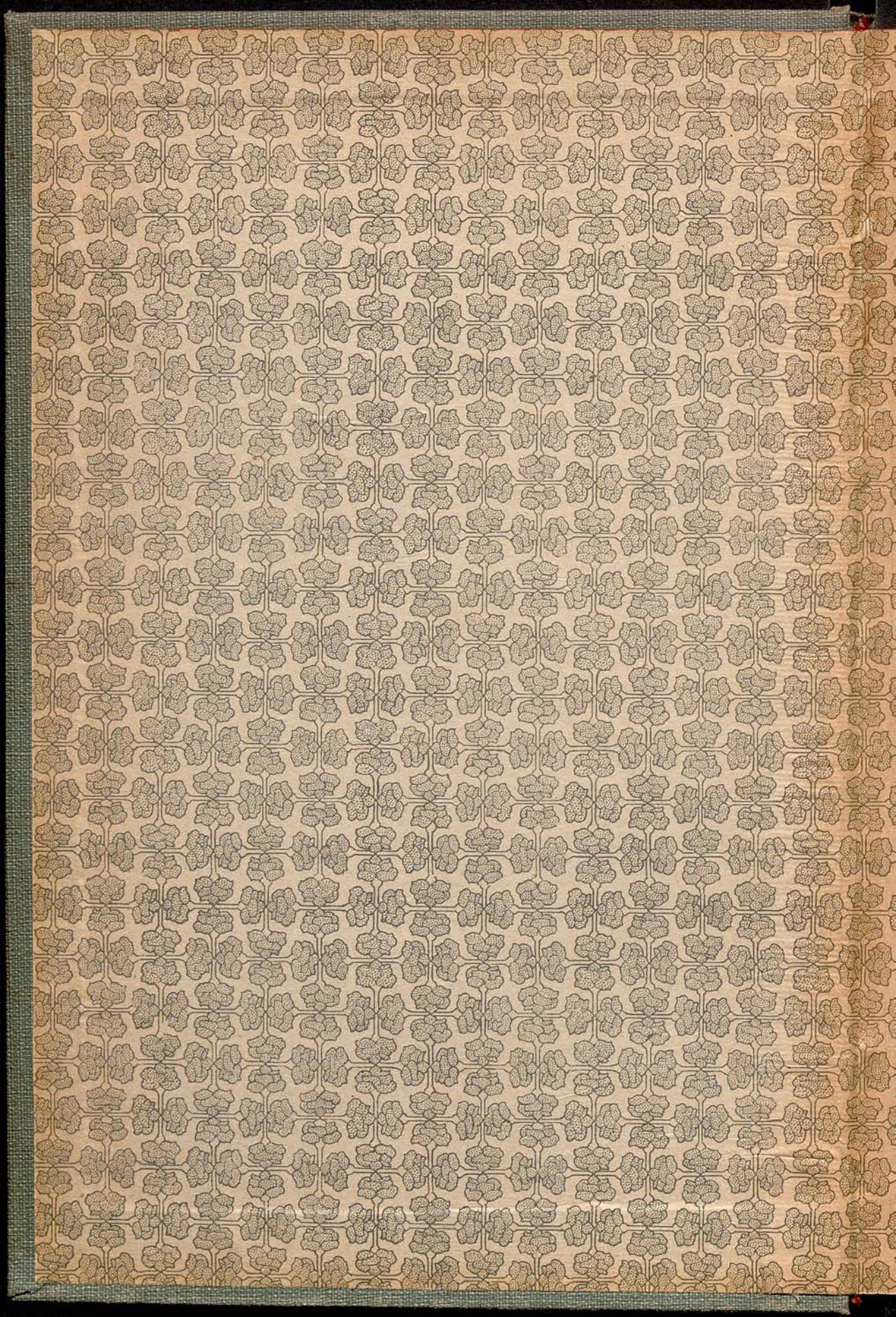

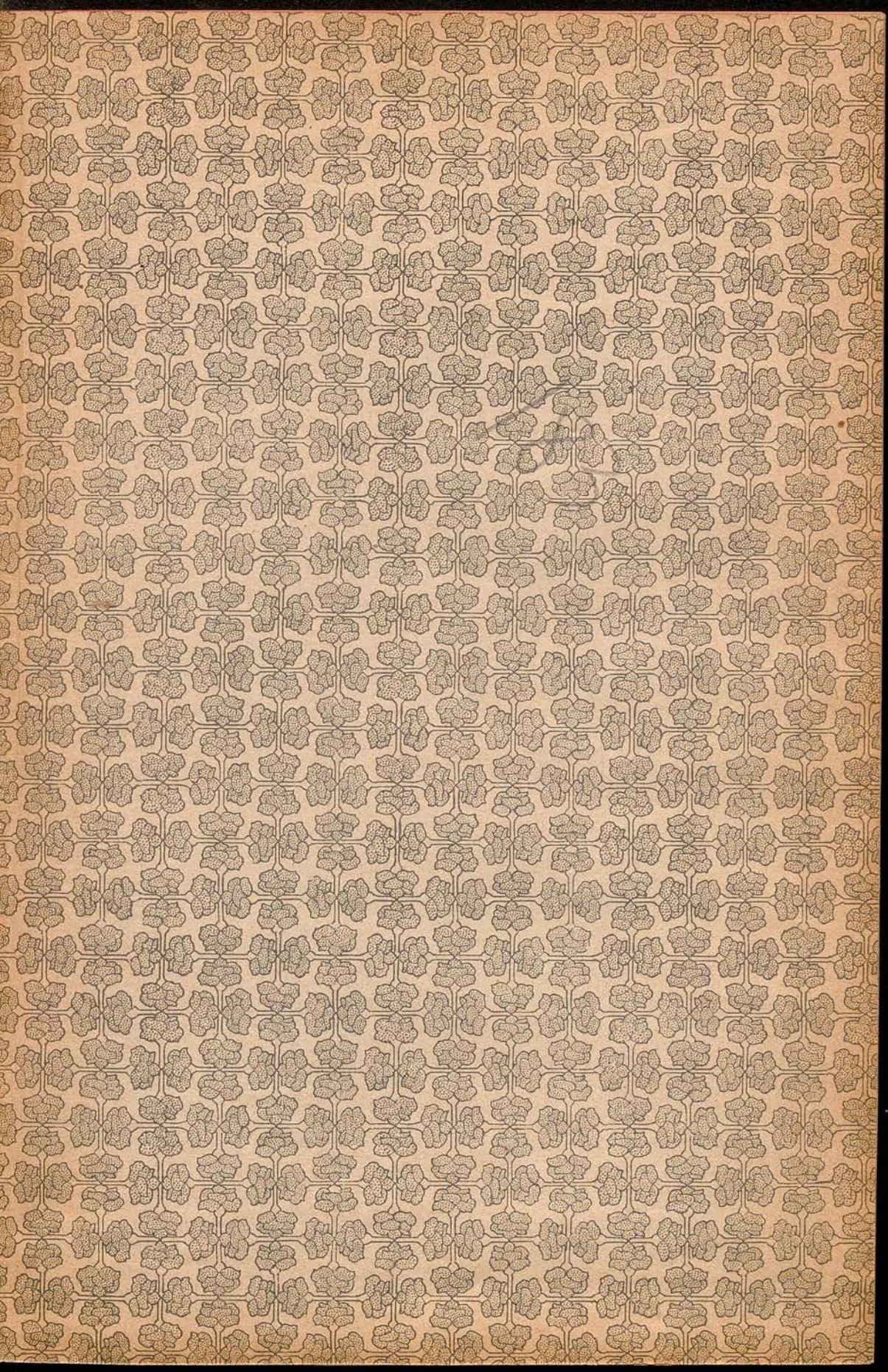
560

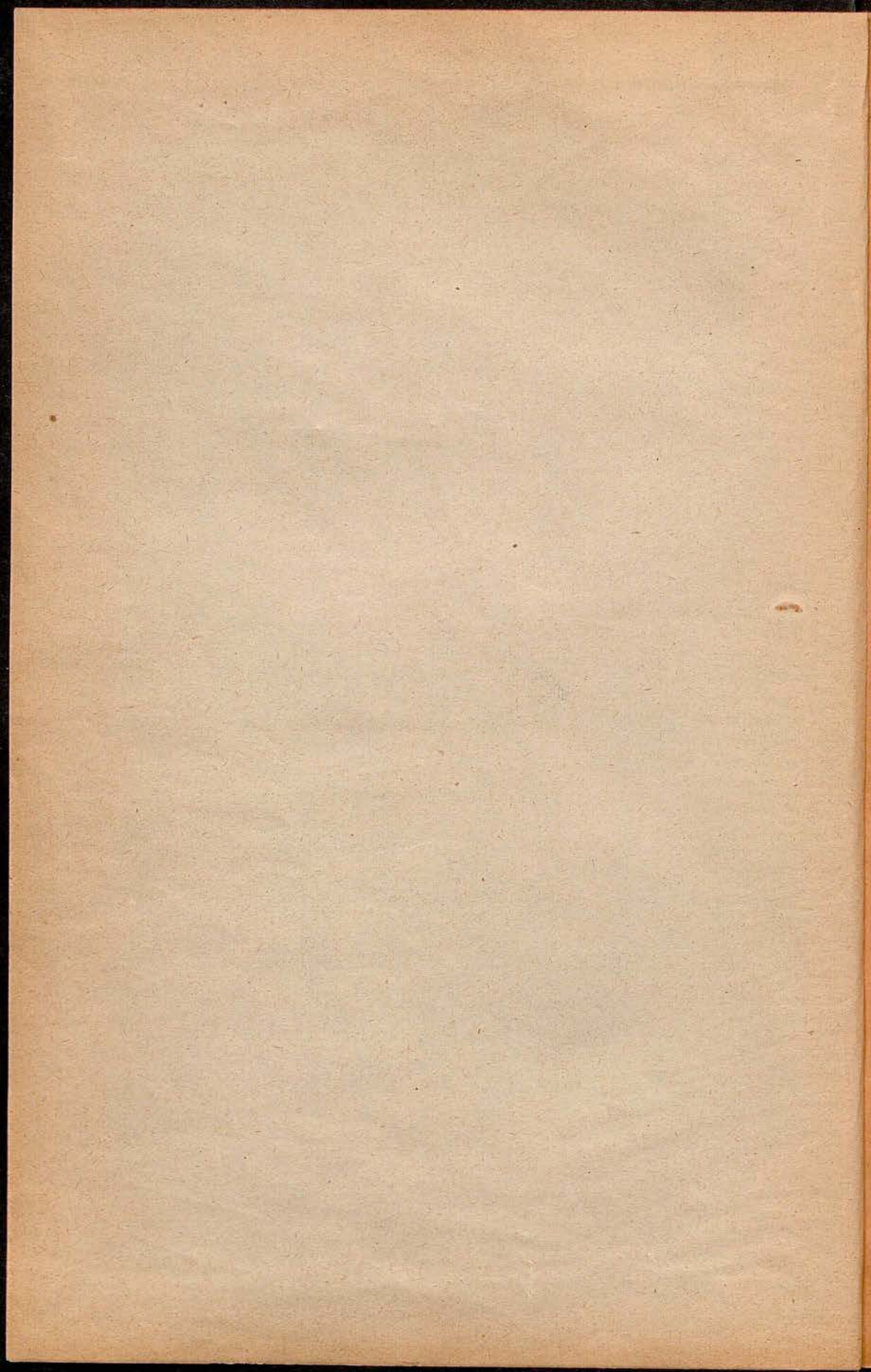
1915

Bulletin de Diacriologia Catalana III

1915

BUTLLETÍ
DE
DIALECTOLOGÍA CATALANA

PUBLICAT PER LES OFICINES DEL
DICCIONARI GENERAL
DE LA LLENGUA CATALANA

GENER-JUNY 1915

BARCELONA
INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS
PALAU DE LA DIPUTACIÓ
MCMXV

320

SUMARI

	Pàgs.
J. CONDÓ : <i>Vocabulari aranès</i>	I
L. SPITZER : <i>Cat. ataviar, mardà, malbé</i>	28
P. BARNILS : <i>Fòssils de la Llengua</i> , III	31
M. DE MONTOLIU : <i>Estudis etimològics i lexicogràfics</i>	40
<i>Aclariments</i>	52
<i>Bibliografia</i>	55
<i>Crònica</i>	58
<i>Advertiment</i>	60

ELS NÚMEROS SEGÜENTS CONTINDRÀN:

- P. FABRA : *Concordança del participi passat en barceloní*.
 » *Noms de peixos a la costa de llevant*.
 P. BARNILS : *Català oriental i occidental*.
 » *Assaig de Gramofonia*.
 M. DE MONTOLIU : *Notes toponímiques*.
 A. GRIERA : *Analogies entre'l rossellonès i el mallorquí*.
 F. MESTRE : *Vocabulari tortosí*.
Etimologies, Textos fonètics, Bibliografia, Crònica, etc.

A partir de 1915 la subscripció al BUTLLETÍ serà:

Espanya	4 pessetes
Estranger	4'50 »

Vocabulari aranès

Si bé la Vall d'Aràn està políticament, ja des del segle XIII, lligada amb Catalunya, en quant a la jurisdicció eclesiàstica s'ha referit sempre amb la Gascunya; i això, acompanyat de les dificultats invencibles de comunicació amb la nostra terra, ha donat la performansa característica del seu parlar, que és el de la ribera del Garona.

Amb tot, la dependència administrativa de la Vall en relació amb Catalunya no deixa de traslluir-se en el lèxic influït del català, encara que amb escassa intensitat. Aquesta influència, ja d'ella prou eloqüent, és indubtable que augmentarà el dia que siguin una realitat les vies de comunicació part ençà del Pireneu, ara totjust en projecte. Així, doncs, si bé lingüísticament considerat l'aranès no té de moment per al català altra importància que la de qualsevol dialecte provençal, la relació político-administrativa de les contrades, i ço que pugui devenir encara el gascó de la Vall, són motius suficients perquè ens afanyem a recollir el seu vocabulari, la coneixença del qual podrà contribuir a l'avenç dels estudis de lingüística romànica. Fem constar, però, que els materials que l'integren reflecteixen principalment el parlar de Salardú, que havem tingut bona ocasió d'estudiar pel fet de residir llargs anys a la mateixa localitat. Fem aquesta salvetat per no induir a error a nostres lectors en ço que pugui referir-se a l'extensió geogràfica de les paraules.¹

1. La transcripció fonètica donada per l'autor no és completa. Així, p. ex., no es distingeixen els sons fricatius dels explosius, ni s'assenyalen per tot les semivocals; com tampoc s'indica la llur qualitat d'obertes i tancades d'una manera conseqüent. Fòra d'això, els signes usats tenen el valor dels del sistema seguit en el BUTLLETÍ. — N. de la R.

A

a masa, adv. : junts, en companyia.
abadia, f. : casa on viu el rector.
abils, m. : caragol amb rosca.
abup, f. : la guineu.
adaiguá, v. : regar.
adicats! : adeu-siau!
adundá, v. : aparellar les besties per al treball.
adiéu! : adeu! (per despedir-se d'una persona).
afruntá, v. : avergonyir.
aġla, f. : àliga.
aġla blanca, f. : voltor.
agüldá, f. : bastó llarg i amb punxa per menar el bestiar boví.
agust, m. : el mes d'agost.
aigua-senada, f. : aigua beneita.
aigua-sené, m. : pica de l'aigua beneita.
aigualada, f. : rosada.
ajé, adv. : ahir.
ajukáse, v. : acotar-se, abai-xar-se, ajocar-se les aus.
ajüldáse, v. : agenollar-se.
ak, pr. : ho, ex. : *Dits-me ac* (digues-m'ho).
akalawá, v. : apedregar.
akausadá, v. : empedrar.
aki, adv. : allí.
akitáü, adv. : allí.
akugá, v. : colgar; ex. : *akugá et huek* (colgar el foc amb cendra).
aküná, v. : faltar.
akiéu, adv. : allí.
akiéut, adv. : allí.
ál, m. : all.
alabets, adv. : aleshores, així, doncs.
alamá, v. : fer flama; ex. :

huek nu alame (el foc no fa flama).
alamase, v. : abrandar-se.
almanak, m. : almanac; un que enraona sense to ni sò.
alégre, adj. : sà, bo de salut.
aleitá, v. : alletar.
alugá, v. : encendre.
amiá, v. : menar un animal; guiar o acompanyar una persona.
amóina, f. : almoïna.
amós, m. : mosell fet amb el mateix ramal per subjectar els animals.
ampula, f. : ampolla.
ampura, f. : trementina (reïna d'avet).
amuíná, v. : captar.
amiurada, f. : feix de llenya.
amiuradá, v. : fer feixos de rames de llenya.
amurtá, v. : apagar el foc, el llum, etc.
anada, f. : anyada.
anda, f. : el rem o faixa d'herba que deixa el dallaire.
andorta, f. : vencill que es fa amb rames d'abadoll o avellaner per lligar feixos de herba.
aneré, m. : pastor dels bèns de l'any.
añet, m. : corder.
añwa, f. : geniva.
ansiam, m. : verdura amanida en general.
ansüna, f. : sagí de porc.
anül, m. : cria de la vaca de més d'un any.
apariá, v. : adobar; guarir.
aprène, v. : aprendre.

araga, f. : maduixa.
arái, m. : arada.
arái, interj. : rai; ex. : *tü arái!*
arát, m. : rata.
ardeges, f. : àrguens.
ardún, m. : boscall; troç de biga.
arduná, v. : tallar les soques en dues parts o més, iguals, per estellar-les després.
aré, adv. : res.
arén, adv. : res.
arés, adv. : ningú.
arí! interj. : arri.
aribént, adj. : una costa dreita i pendent.
arjes, vid. : *ardeges*.
arjús, m. : especie d'àrguens sense braços.
arka, f. : graner.
arla, f. : arna; el forat que les arnes fan a la roba.
armét, m. : anella de vímets o fil-ferro amb la qual se subjecta el jou al timó de l'arada o carro.
arnat, m. : aigua de rentar els plats barrejada amb segó o farina per al beuratge del bestiar porquí.
arnél, m. : ronyó.
aruláse, v. : rovellar-se.

arúsá, v. : regar les flors, el trèbol, etc.
asasiñ, m. : assassí.
asé, m. : acer.
así, adv. : aquí.
asitáy, adv. : aquí.
asiéu, adv. : aquí.
asiéut, adv. : aquí.
atalá, v. : enganxar els animals al carro.
atarní, v. : portar a casa, replegar.
atáy, adv. : així.
aybiádje, m. : finques urbanes; casa, estable, corral, etc. S'usa generalment en plural.
aydét, m. : ocell.
aygéra, f. : falguera.
ayka, f. : oca.
aykát, m. : pollet de l'oca.
ayrèra, f. : vora-viu de la roba.
aus, f. : falç dentada.
ausí, v. : matar.
autá, m. : altar.
awajún, m. : el fruit sense pinyol d'una mata que es fa al bosc, molt semblant a l'ars negre.
awé, adv. : avui.
awéns (mes de), m. : advent, desembre.
aweran, m. : avellana.
awét, m. : avet.

B

bacèra, f. : vaixella; ex. : *lawára bacèra* (rentar els plats).
badalá, v. : badallar.
badina, f. : la bassa on es depura l'aigua d'un rec abans d'entrar a la finca que ha de regar.
badiná, v. : bromejar; ex.:

kwan parli nu badini (quan parlo no bromejo).
bagá, v. : tenir temps.
bagu, adj. : gandul.
bañle, m. : batalla.
bakalá, m. : bacallà.
balansa, -es, f. : balances per pesar.

balansié, m. : pèndol del rellotge.
balkú, m. : balcó.
balkunáda, f. : balconada.
bandera, f. : bandera.
banéra, f. : una mena de càntir de terriça, obert de dalt, amb broc i ansa.
baná, v. : mullar; ex. : *m'he bayat es pès* (m'he mullat els peus).
bará, v. : tancar la porta.
baña, f. : barra (la mandíbula).
bará, v. : ballar; ex. : *en tut bará sen aprèn* (ballant se n'aprèn).
barána, f. : porta amb barrons en forma de barana.
barandila, f. : barana de fusta o ferro, de balcó, escala, presbiteri, chor, etc.
barat, adj. : cosa barata.
barank, m. : torrent.
barba, f. : el pèl de la cara dels homes.
barbé, m. : barber.
barbúl, adj. : home que té el pèl de la barba llarg o espès.
bargá, v. : acabar de treure l'aresta del cànem una vegada aixafat.
baríka, f. : tona, fusta per al vi.
baríkot, m. : barril per al vi o altres licors.
barka, f. : barca.
barku, m. : nau.
basa, f. : dipòsit natural o artificial d'aigua.
basiéu, adj. : la vaca o ovella que aquell any no cria.
basína, f. : palangana.
basióta, f. : gaveta per portar argamassa.
bastnk, m. : orinal.
bastart, adj. : bort.

bastét, m. : as de bastos.
bastu, adj. : una cosa basta; un coll del jòc de cartes.
batal, m. : batall de campana, esquella, etc.
batalá, v. : posar el batall a una campana, esquella, etc.; enraonar sense to ni sò.
batalada, f. : cop de batall a la campana.
báte, v. : batre la palla.
batiá, v. : batejar.
batiadèra, f. : batejadora; fonts baptismals.
batiadura, f. : fonts baptismals.
batiàles, f. : funció i festa del bateig.
batié, *batiéje*, m. : funció del bateig.
beatu, m. : concho, fadrí vell.
becíga, f. : butllofa que les cines fan sortir a les mans.
bederá, v. : l'acte en el qual la vaca dóna a llum.
bederé, m. : pastor que guarda els vedells.
bedét, m. : vedell.
bediau, adv. : treballar pel comú; treballar sense profit (treballar *abedíau*).
bedut, m. : abedoll (arbre).
begada, f. : el bestiar d'un poble en conjunt o separat per espècies.
begarián, m. : el que fa de rabadà amb el pastor del poble, per torn entre les cases que tenen les besties en comú a la muntanya.
béi, v. : veure.
béire, m. : vidre.
bek, m. : bec dels ocells; angle d'una peça de roba.
bekada, f. : becada (ocell); el menjar que porten els ocells als petits que són al niu.

bèna, f. : vena.
bènnu, m. : el verí que deixen els animals al picar.
bènk, adv. : molt, bé.
bentá, v. : treure l'olva del gra per mitjà de l'aire.
benté, m. : el lloc on se venta.
bèra, adj. : gran, bella.
bèrde, m. : verdet que es fa als atuells d'aram.
bèrderòl, m. : verdum.
bèrgás, m. : corredor estret a l'aire lliure, on munyen les ovelles a la muntanya.
bèrme, m. : tota mena de cuc.
bèrmèl, adj. : roig.
bèrmína, f. : malaltia dels nens causada pels cucs; els mateixos cucs.
bèsa, f. : veça (planta).
bèspa, f. : vespa.
bèspèr, m. : vesper.
bèsuá, v. : tenir dos fills d'un part.
bèsun, adj. : bessó.
bèt, eri, ets, adj. : una cosa gran i bonica; alguna vegada, ex. : *bèt kóp* (alguna vegada).
bèuè, v. : beure.
bèzin, adj. : veí.
bèzinat, adj. : veïnat.
bíbura, f. : víbora, escorçó.
bicuiüt, adj. : gollut, ex. : *se nu èrè bixuiüda, seriè guapa* (si no tingués golls seria formosa).
bicó, m. : goll.
bidáuüba, m. : vidalba.
bidununi, m. : càntir de llauna o terriça.
bié, v. : venir.
biel, adj. : vell.
bielèza, f. : vellesa.
birá, v. : defensar una persona;

ex. : *sè mè vo trüká viramè tü* (si em vol pegar defensar-me).
birá, v. : girar alguna cosa de cantó; ex. : *birá lo dè naut ta bac*.
bièwa, f. : ou dels polls.
bièudu, adj. : viudo.
bièwè, v. : viure.
bín, m. : vi.
biská, v. : tenir enveja, *hè a biská* : fer miroies a un altre.
blanièu, m. : regalessia (herba).
blank, adj. : blanc.
blat, m. : sègol.
blèk, adj. : tartamut.
blekasiüt, adj. : tartamut.
blèkejá, v. : tartamudejar.
blèta, f. : bleida.
blèta-raba, f. : remolatxa.
blínká, v. : doblegar.
bó, bós, m. : el bou.
bolá, f. : boll, bolva.
bórda, f. : estable, corral; ex. : *hawèm era bórda plía de bestiá* (tenim el corral ple de besties).
borni, adj. : persona o bestia que ha perdut la vista d'un ull.
bosk, m. : bosc.
bragé, m. : braguer de les besties.
bráka, adj. : cosa curta.
braká, v. : escurçar.
bramá, v. : bramar.
brás, m. : braç.
brása, f. : mida que s'usa per a les posts i les lloses.
bráza, f. : brasa de foc.
brèmbá-sè, v. : recordar-se; ex. : *nu mè brèmbi d'arèñ* (no em recordo de res).
brèn, m. : segó; ex. : *mès bau era haría ket brèn* (més val la farina que el segó).

brēnte, m. : ventre.
berená, v. : berenar.
brēnes, f. pl. : l'acció de berenar; el temps de berenar.
brespáda, f. : vesprada, vespre.
brespal, m. : brena; l'acte de berenar.
brespalá, v. : berenar.
brēska, f. : bresca.
breskát, m. : teixit de filferro per tancar alguna cosa.
brēspes, f., pl. : vespres.
briōla, f. : viola (flor).
briza, f. : brida per als cavalls.
brüca, f. : bruixa.
brücot, m. : bruixot.
bruma, f. : broma, núvol. *bruma-báca*, f. : boira. *bruma-sarada*, f. : boira atapaïda.
brutuá, v. : brotar els arbres; treure punçella les flors.
brutün, m. : brot dels arbres; punçella de les flors.
büa, f. : espurna; ex. : *üa büa krēme üa kaza* (una espurna crema una casa).
buá, v. : bufar.
buc, m. : boix.
bucá, v. : fregar una cosa bruta.
bucériga, f. : bufeta; ex. : *ulá era buceriga* (inflar la bufeta dels porcs, bèns, etc.).
budé, m. : mantega de llet.
budēt, m. : budell; ex. : *li jēsen es büdets* (li surten els budells).
buēra, f. : taup; ex. : *era buēra*

hē máu en es prats (el taup fa dany als prats).
buēraire, m. : el que té l'ofici d'agafar taups.
buēt, m. : bofetada.
buētada, f. : bofetada.
buetejá, v. : bofetejar.
buǵáse, v. : moure's; remenar-se.
buk, m. : boc.
buka, f. : boca.
bukí, v. : l'acte d'engendrar entre la cabra i el boc; ex. : *hē abukí era kraba* (donar la cabra al boc).
bulant, m. : falç sense dents.
bumēk, m. : cada glopada que es treu al vomitar.
bumitá, v. : vomitar.
bup : vid. *abup*.
buřá, v. : esborrar.
buřaskáda, f. : bromada de pluja, neu o pedra.
buřēk, m. : anyell d'un any.
burí, v. : bullir; ex. : *era aigwa ja buris* (l'aigua ja bull).
burit, adj. : bullit; bullent.
buřüga, f. : verruga.
buřügé, m. : arc blanc (l'arbre que fa les cireretes de pastor).
buřügót, m. : la cirereta de pastor.
busiüt, adj. : geperut.
but, m. : el bot per a vi, oli, etc.
but dera kama : el ventre de la cama. *but de sēba* : la fulla tova de la ceba.
buta, f. : bota per al vi.

C

camá, v. : aixamenar; fugir l'aixam del rusc on s'ha criat.
cáme, m. : aixam.
cibáu, m. : cavall.
cicánta, núm. : seixanta.

cigarduñ, m. : floronc.
cigarü, m. : cigar.
civáda, f. : pinso que es dóna als animals.
cüdá, v. : suar.

ciüdú, m. : suor.
ciükre, m. : sucre.
cumá, verb : olorar, flairar,
 polsar; rastrear els goços.
cumáda, f. : flairada, polsada.
ciüt, adj. : eixut, sec.
cerínga, f. : xeringa.
èiká, v. : mastegar tabac.
èikadéra, f. : canó de saüc, d'un

pam de llarg, en el qual es
 posen dues bales de cànem,
 una a cada extrem, empeses
 per l'aire comprimit, que les
 fa eixir amb violència.
èikaná, v. : trampejar en el jòc.
èinèa, f. : xinxa.
èiüpá, v. : xuclar.
èurüpá, v. : xarrupar.

D

dá, v. : donar; *da kants* : ti-
 rar la palla de les vores de
 la batuda cap al mig.
daurí, v. : obrir; ex. : *daurí*
era porta (obrir la porta).
dala, f. : eina per tallar la
 herba.
debot, adj. : devot.
deçdures : fer beguda a mig
 matí.
degü, pron. ningü.
dehora, adv. : afora.
dejuá, v. : dejunar.
dejun, m. : dejuni; adj. : dejú.
dejús, adv. : sota.
delá, adv. : a l'altra part.
delaje, adv. : abans d'ahir.
delánet, adv. : ahir nit.
delí, v. : fondre.
delüs, m. : dilluns.
demá, adv. : demà.
demán, adv. : demà.
denálet, adv. : ahir nit.
dent, m. : dent.
dentíla, f. : lentia.
desá, adv. : a la part d'aquí.
deskrupá, v. : treure el gra de
 la tabella.
despaéa, v. : despedir.
destrupá, v. : desfer els feixos
 al pallar.
desüs, adv. : sobre, damunt.

dèute, m. : deute.
dezabidzá, v. : desclavar els ca-
 ragols de ferro.
dezandá, v. : desfer i girar amb
 la força el rem o feixa d'her-
 ba que deixa el dallaire per
 fer-la assecar.
dezaruláse, v. : desrovellar-se
 els metalls; créixer.
dezbrëmbá, v. : oblidar.
dezenenganéa, v. : desenganxar.
dezeñe, m. : desembre.
dezenkuá, v. : descobrir el cap;
 ex. : *ena gleiza ez omes dezen-*
kaudi, e es hënnes enkuades (a
 l'església els homes sense res
 al cap i les dones amb el cap
 cobert).
deznüdá, v. : desfer nus.
dia, m. : dia.
dieá, v. : deixar quelcom a un
 altre.
dida, f. : dida.
dide, v. : dir.
dijaus, m. : dijous.
dileu, adv. : potser, tal vegada,
 tal volta; ex. : *dileu deman*
hará sulei (demà potser farà
 sol).
dimênje, m. : diumenge.
dimércles, m. : dimecres.
diná, m. : dinar.

dinè, m. : diner.
dit, m. : el dit; *dit pòdu*, el dit
 pòlzer; *dit punin*, dit petit.
drèsa, f. : direcció d'una carta.
drèt, m. : raó, dret; ex. : *nu li*
dunges et drèt (no li donis
 la raó).
drugè, m. : adroguer.
dübert, adj. : obert.

dulènt, adj. : dolent.
dulú, m. : dolor.
dúra, adv. : aviat, de bona
 hora.
durièu, adj. : primerenc.
düru, adj. : dur.
dus, adj. : dolç.
dusamènts, adv. : dolçament,
 suaument.

E

edart, m. : casualitat.
eggua, f. : euga.
embará, v. : tancar una cosa
 dintre d'un lloc; ex. : *emba-*
rà ez bákes : tancar les va-
 ques al corral.
embastá, v. : posar el bast, àr-
 guens, etc.
embastamènts, pl. : guarniments
 de les mules per al treball.
embastimènt, m. : bastida.
embrücá, v. : embriuar.
embrumat, adj. : ennuvolat.
embüt, m. : embut.
empará, v. : aguantar una cosa;
 apoiar-se.
empent, m. : empelt.
empeulá, v. : empeltar.
emplestí, v. : pastar la farina
 per fer pa.
empubasá, v. : empolsar.
empuduá, v. : donar verí; em-
 metzinar.
eneükrá, v. : ensucrar.
endumbidire, m. : endevinaire.
endumbrá, v. : endevinar.
enganéá, v. : enganxar; agafar
 alguna cosa amb el ganxo.
enguan, adv. : aquest any.
enguéé, m. : enyorança.
engulópa, f. : sobre d'una
 carta.

enhurná, v. : enfornar.
enjús, adv. : cap avall.
enkangrená, v. : cangrenar-se.
enkulía, f. : humor; ex. : *az era*
buna enkulía (estàs de bon
 humor).
enkumaná, v. : encomanar el
 mal; encarregar alguna cosa.
enlá, adv. : enllà.
enliná, v. : enfilat l'agulla.
enlurdí, v. : embrutar.
enniská, v. : insultar; donar
 motius perquè un s'enfadi.
enreulit, adj. : enfredorit.
ensá, adv. : ençà; cap aquí.
ensaboná, v. : ensabonar.
enséns, m. : encens.
ensensá, v. : encensar.
ensensés, m. : encensers.
ensitá, v. : buscar raons a un
 altre.
ensüs, adv. : cap amunt.
entará, v. : enterrar, sepul-
 tar.
entráda, f. : la primera peça
 que es troba a l'entrar a una
 casa; l'acte d'entrar; *pagá*
era entrada (el que paguen
 els nuvis als joves del poble
 d'on treuen la núvia; el que
 paguen els minyonets a l'és-
 ser admesos entre els fadrins).

envenená, v. : emmetzinar.
enventí, v. : aventar.
enventit, adj. : aventat; un que
 va depressa.
erba, f. : herba.
erbejá, v. : treballar en la re-
 plega de l'herba.
erèu, m. : hereu.
erewé, m. : febrer.
erisun, m. : eriçó.
esfunsáse, v. : enfonsar-se.
eskála, f. : escala.
eskalun, m. : graó.
eskara, f. : nou.
eskaré, m. : noguer.
eskariá, v. : treure el gra de
 les garbes donant cops a una
 fusta cóncava.
eskariáda, f. : una llenyada.
eskariadé, m. : la fusta que ser-
 veix per *eskariá*.
eskarsé, adj. : escaducer.
eskawá, v. : escalfar.
eskawa-lét, m. : atuell per es-
 calfar la llet.
eskawadáse, v. : cremar-se.
eskéra, f. : esquella.
eskeři, m. : la garba quan se
 n'ha tret el gra.
eskia, f. : esquena de l'animal.
esklafun, m. : esquella panxuda
 del mig.
esklóp, m. : esclop.
esklupé, m. : escloper.
eskóde, v. : coure el mal.
eskrópa, f. : pallofa de la ta-
 bella; ex. : *ez eskrópez dez*
aues tréndes sun bunes (les
 pallofes de les faves tendres
 són bones).
eskudént, adj. : coent.
eskudentiwa, f. : salivera.
eskulá, m. : escolà, sagristà i
 campaner.
ezpáda, f. : espasa (arma); un
 dels colls del jòc de cartes.

espadíla, f. : l'as d'espasa.
ezpárje, v. : esbarriar els fems
 al camp o al prat.
esparvé, m. : esparver.
espeirá, v. : treure les pedres.
espelá, v. : pelar-se, caure la
 pell.
espia, f. : espina.
espiáda, f. : bardixa, esbarzer,
 barçal.
espinars, pll. : espinacs.
espintá, v. : treure l'escuma de
 la llet que ha bullit.
esplümasá, v. : treure o caure
 part de la ploma d'un ocell.
espubasá, v. : espolsar.
espunera, f. : espona del llit.
espurgatóri, m. : el purgatori.
espús, m. : espòs, marit.
estaká, v. : lligar.
estáka, f. : lloc on lliguen cada
 cap de bestiar a la menja-
 dora.
eskiró, m. : esquírol.
eskiróla, f. : escarola.
estalaraná, v. : treure les tera-
 nyines.
estaluá, v. : estalonar.
están, m. : estany.
estaraaláse, v. : esllaviçar-se els
 prats o camps degut a massa
 mollena.
ète, v. : ésser.
estenná, v. : aixafar; vid. *ez-*
mustá.
estera, f. : estella; bocins de
 fusta que es fan amb la des-
 tral.
estiduká, v. : atiar el foc; ex. :
ezbiels tustém estidóken (els
 vells sempre atien el foc).
estreá, v. : estrenar.
estréa, f. : propina.
estreláse, v. : xafar-se.
estremalá, v. : xafar el cànem.
estriu, m. : estreb.

estrupá, v. : fer les troces o feixos d'herba.
estüdiá, v. : estudiar.
estufáse, v. : ofegar-se; escanyar; ex.: *se i bau t'estufi* (si hi vas t'escanyo).
estunáse, v. : quedar parat.
estunel, m. : estornell.
ezbandejá, v.: brandar, gronxar.
ezblankusit, adj. : esblanqueït.
ezbranká, v. : tallar les branques dels arbres.
ezbuerá, v. : esbarriar la terra que ha apilotat el taup.
ezdejúa, v. : esmorzar.

ezgará, v. : sortir malament una cosa.
ezgarapá, v. : esgarrapar.
ezgarat, m. : home o animal mal fet.
ezgaráse, v. : rendir-se de cansament en un viatge.
ezluma, f. : escuma de l'aigua, caldo, etc.
ezlümá, v. : treure l'escuma.
ezmurá, v. : treure la molla; engrunar-la.
ezmustá, v. : aixafar i espremer una cosa per treure'n el suc o fer-ne una pasta.

F

faré, m. : ferrer.
faúküm, m. : falcó (ocell).
fautül, m. : sofà.
fèble, adj. : feble.
fèblésa, f. : debilitat.
fèbre, f. : febre.
fèrblankiè, m. : llauner.
fiansa, f. : fiança.
fira, f. : fira.

fisèla, f. : fil d'empalomar.
fláira, f. : olor, flaire.
flú, f. : flor.
flurí, v. : florir.
frare, m. : frare.
frénte, adv. : enfront.
frénte, f. : por; ex. : *nu m hé frénte*, *nu* (no em fa por, no).
furnèu, m. : fogó.

G

galín, m. : mesura per a gra, $\frac{1}{7}$ de quartera.
galupá, v. : galopar.
ganéu, m. : ganxo.
gandül, adj. : peresós.
ganól, grinyol dels goços.
ganulá, v. : grinyolar els goços.
gara, f. : el trataló de les persones i dels mitjons.
garba, f. : garba.
garbansu, m. : cigró.
gardáwa, f. : gavarra.

gardawé, m. : gavarrera.
gargamera, f. : gargamella.
gargasuñ, m. : gargamelló.
gargula, f. : granota.
garia, f. : gallina.
garia bornia, f. : gallina cega (jòc d'infants).
garièra, f. : galliner; ex. : *es més lurt ke ün baruñ de garièra* (és més brut que un barró de galliner).
garsa, f. : garça.

- gañuè*, m. : el que, al caminar, fa tocar l'un tormell amb l'altre.
gañuñ, m. : l'òs del cim de les cuixes o anques, tant de les persones com de les besties.
gat, m. : gat.
gat martu, m. : gat mesquer.
gataléu, m. : gatonet.
gawèk, m. : boix florit, conegut també amb el nom de boix de Nuria.
gazala, f. : tracte mitjançant el qual es posa el bestiar a mig guany i a mitja perdua.
gawèra, f. : les garbes abans d'ésser lligades; ex. : *ed nosta blat enkara ei en gawèra* (el nostre blat encara és per lligar).
giè, m. : canyó dels ocells.
ginèu, f. : guineu.
ginawèt, m. : ganivet.
ginawèta, f. : ganivet gran.
git, adj. : gandul; la bestia que no vol treballar ni deixar-se tocar.
gitèra, f. : peresa.
glèiza, f. : església.
gorja, f. : gola.
gracé, m. : graner.
gran, m. : gra.
graná, v. : granar.
granejá, v. : caure calamarça.
granís, m. : calamarça.
grayuñ, m. : aranyó.
grapaut, m. : galàpat.
grezilá, v. : remullar els cabells; el soroll que fa la paella al foc.
griba, f. : garvell de filferro amb forats més amples que els de porgador.
gribá, v. : fer passar el blat per la *griba*.
grílu, m. : grill (animal).
grípia, f. : menjadora col·locada dessota el *rastilè* en forma de com.
gripídu, m. : el forat per tirar l'herba des del paller al rastiller.
gríwa, f. : griva (ocell).
grós, adj. : gros, doble.
grúia, f. : grua (ocell).
grunyá, v. : grunyar els porcs.
grusària, f. : gruix.
grusút, adj. : gruixut.
guaná, v. : guanyar diners.
guardá, v. : mirar.
guejá, v. : tenir peresa; ex. : *me gueje trebalá* (tinc peresa de treballar).
guél, m. : ull.
guèla, f. : ovella; fulla d'arbre.
guèliblank, adj. : un que té els ulls blancs.
guèu : crit per aclamar els porcs.
guèu, m. : ou; ex. : *czgaríes hen guèus* (les gallines ponen).
gujata, f. : noia; ex. : *era gujata ei juèna* (la noia és jove).
gulundrina, f. : oreneta.
gwás, m. : òs; ex. : *ed gusét krucís ez gwasi* (el goç rosega els ossos).

H

- hai*, m. : faig.
haça, f. : falla de Sant Joàn.
halé, m. : ço que aguanta la teia encesa per fer llum a la cuina.
hanga, f. : fanga.

hangé, m. : fanguer.
hará, v. : ferrar les besties.
harada, f. : galleda de fusta amb cercles de ferro, per portar i servir l'aigua a la cuina.
haria, f. : farina.
hawa, f. : fava.
hawé, v. : haver.
hé, v. : fer alguna cosa. S'usa en compte de jugar a qual-sevol joc : *hé a era pilota* (jugar a pilota).
hec, m. : feix.
heirét, m. : fret.
hene, v. : estellar troncs de llenya.
henedüra, f. : ascla, escletxa.
heneréka, f. : ascla, escletxa.
hénna, f. : dona, muller.
hēr, m. : ferro; ferradura.
herēčēn, m. : porcell de mig any.
herēču, m. : freixe.
herēčüra, f. : freixura; pulmó.
héu, m. : fel.
hik, m. : fic (mal de les mules).
hiká, v. : ficar.
hiemá, v. : femar; portar els fems als troços o prats.
hiēu, m. : fil.
hiēstra, f. : finestra.
higa, f. : figa.
higéra, f. : figuera.
hiže, m. : fetge.
hił, m. : fill; *er hił* *semble a sa pare* (el fill s'assembla al seu pare).
hiłó, m. : fillol.
hineskla, f. : escletxa.
hiská, v. : aquíçar els goços.
hól, adj. : boig.

hónt, f. : font.
hué, interj. : mira, vegi's, vet-aquí; ex. : *hué ke kairás* (mira que cauràs).
hučk, m. : foc.
hujá, v. : cavar.
huká, v. : acompanyar el bestiar amb el ramat del poble quan surt a pasturar; ex. : *ez bakes ja an tret; bau aukà ez nostes* (ja han aviat les vaques; vaig a acompanyar les nostres).
hulét, m. : follet.
hüm, m. : fum.
hümdá, v. : fumar; treure fum.
hümaráu, m. : golfa; cap de casa.
humé, m. : femer, munt de fems.
hümejá, v. : portar els fems als troços.
humenēja, f. : xameneia.
hunada, f. : el sol d'un camp o prat pendent. *hunada de aire* : ventada.
hundu, adj. : fondo.
hur, m. : forn.
huradá, v. : foradar.
hurat, m. : forat.
hurka, f. : forca.
hurkadüra, f. : forcat de l'arbre, dels camins.
hurmaže, m. : formatge.
hurment, m. : forment.
hurmiga, f. : formiga.
hurmigé, m. : formiguer.
hurnás, m. : forn dels ferrers.
hüst, m. : fusta.
hiista, f. : biga.
husté, m. : fuster.

I

irága, f. : maduixa.
iranja, f. : taronja.
iwér, m. : hivern.

izart, m. : isart.
izóp, m. : asperges; salpasser.

J

jamai, adv. : mai.
jamés, adv. : mai.
jamés plüs, adv. : mai més.
jansana, f. : genciana.
jas, m. : jaç.
jasa, f. : jaç; *hè jases* : treure els fems de la jaça.
jé, adv. : ahir.
jé, m. : gener.
jédra, f. : eura.
jelá, v. : glaçar.
jeláda, f. : gelada, glaçada.
jéndre, m. : gendre.
jermá, m. : germà.
jése, v. : sortir.
jesküda, f. : sortida (l'acte de sortir); lloc per on se surt.
jésta, f. : ginesta; ex. : *kuán era jésta fluris, erhame pet país; e kuan é trik-trik, tan na et praube kum et rik* (quan la ginesta floreix, la gana

pel país; i quan desgrana, tant en té el pobre com el ric).
jéu, m. : gel, glaç.
jimbert, m. : julivert.
jimbru, m. : ginebra.
jók, m. : jòc.
juata, f. : el jou dels bous.
judiéu, m. : jueu.
juenésa, f. : jovesa, joventut.
jugá, v. : jugar.
jüje, m. : jutge.
jüjésa, f. : l'esposa del jutge.
juk, m. : jòc de les gallines.
jul, m. : genoll.
jün, m. : juny, mes de l'any.
jüne, v. : junyir els bous o vaques.
jurdün, m. : gert; ex. : *ez jurduis s hen en umbra* (els gerts es fan a l'ombra).
jüst, adj. : cosa justa.
jüstét, m. : armilla.

K

kabana, f. : cabanya.
kabal de sérp, m. : insecte d'uns cinc centimetres de llargada, el qual vola amb molta lleugeresa vora les basses d'aigua.
kabála, f. : euga.

kabél, m. : espiga de blat, ordi, etc.; ex. : *es kabells sun vedi* (les espigues són buides).
kabelá, v. : treure espiga el blat, ordi, etc.
kabilak, m. : peix més petit que les truites, amb el cap gros.

kabiruáda, f. : tot el tram de bigues que formen la coberta. Cada enllaç de dues bigues, una per cada vessant, les quals formen part de dita coberta. La llargada del cobert es compta pel nombre de *kabiruades*.
kabiruñ, m. : biga treballada i quadrejada per a la coberta de la casa.
kaburnat, m. : cap-gros; ex.: *des kaburnats ke jésen ez gargules* (dels caps-grossos neixen les granotes).
kadét, m. : cadell.
kajada, f. : croça; ex.: *es kuci an de bésun kajades* (els coixos necessiten croces).
kajira, f. : cadira. *kajira de repós* : cadira de braços.
kalá, v. : ficar; ex.: *kálaté en kaza ke pló* (fica't a casa, que plou).
kalabre, m. cadavre; carnús.
kalacéra, f. : calaixera.
kal'la, f. : guatlla.
kalú, f. : calor.
kaláda, f. : la llet colada, presa.
kalau, m. : pedra; ex.: *tirá pères as kaláus* (si m'embrutes, t'emascaro).
kama, f. : cama.
kambiá, v. : mudar; canviar, descambar diners.
kamitort, adj. : el que té les cames tortes.
kampana, f. : la campana.
kampanáu, m. : campanar.
kampiulá, v. : estimbar-se; *káu tánta kunfiánsa en tü kum en üa roka kwan kampiüle* (s'ha de tenir tanta confiança en tu com en una roca que s'estimba).
kana, f. : mida de vuit pams;

bastó de senyor, mangala.
kandéla, f. : candela de cera; l'estalactita de gel que formen les goteres de la teulada.
kandeluñ, m. : ciri, espelma.
kandíl, m. : llumenera.
kandelé, m. : candeler.
kanebá, m. : troç de terra sembrada de canem.
kaniüda, f. : aixeta de fusta per als barrils.
kap, m. : cap; adv. : cap, ni un; vers : *kapdan*, cap d'any.
kapéla, f. : capella, esglesia petita.
kapera, v. : cobrir alguna cosa; tapar l'olla, etc.; abrigar amb roba una persona al llit.
kaperadé, m. : tapadora d'olla.
kapiëra, f. : el cim del llosat d'una casa o altre edifici.
kapueina, f. : la finestra que hi ha a les teulades.
kar, f. : carn; carro gran.
kara, f. : cara, galta.
karaskle, m. : perdiu blanca que viu al cim de les muntanyes; instrument que usa la mainada per tocar a tenebres en la Setmana Santa.
karáu, m. : sègol; ex.: *pañ de karáu*, pa de sègol.
karawat, adj. : segolós (mig sègol), mig forment o blat.
karbué, m. : carboner.
karbuëra, f. : carbonera.
karbuñ, m. : carbó.
kardalina, f. : cadenera.
kardét, m. : card (planta amb punxes).
kařejá, v. : tragar.
karëta, m. : carro petit.
kargol, m. : caragol; ex.: *es hargols ja kornen* (els caragols ja treuen banya).
karinklá, v. : grunyir les por-

tes quan s'obren o tanquen;
fer soroll amb les dents; te-
nir petament de dents.
karinklèra, f. : una planta de
fulles molt punxagudes, la
qual té al centre una mena
de carxofa també molt pun-
xaguda. Es la carlina?
kariola, f. : corriola.
kariòt, m. : carretó petit amb
una roda davant.
kariulá, v. : rodar les corrioles.
kariutá, v. : portar terra, pe-
dres, etc., amb el carriot.
káru, adj. : car.
karula, f. : pinya de pi; blat
de moro.
kasa, f. : caça.
kasá, v. : caçar.
kasadú, m. : caçador.
káse, m. : roure.
kaskél, m. : closca dels ous,
nous, ametlles, etc.; petxi-
nes dels caragols.
kastána, f. : castanya.
kastanê, m. : castanyer.
castanàire, m. : el que vèn cas-
tanyes.
kastét, m. : castell, torre.
katá, v. : cavar; ex. : *ke káu*
katá ta minjá (s'ha de cavar
[treballar] per menjar).
kauigá, v. : trepitjar alguna
cosa.
kauigada, f. : trepitjada.
kaudê, m. : calder; ex. : *metê*
et kaudê en huek (penjar la
caldera a la llar).
kaudêra, f. : caldera.
kauderáda, f. : ço que es cou
per donar menjar als porcs.
kaudia, f. : calç; ex. : *hurnás*
de kaudia (torn de calç).
kaulê, m. : col; ex. : *es kawlêts*
ke sun buni en hiewér (a l'hi-
vern les cols són bones).

kausá, v. : posar el calçat als
peus; afegir ferro a les eines
d'aquest metall; donar terra
a les plantes, etc.
kausáda, f. : empedrat d'un
camí o carrer.
kaut, adj. : cosa calenta.
kawá, v. : escalfar-se vora el
foc.
kawila, f. : clavilla de ferro,
fusta, etc.
kêi, v. : caure.
kêra, f. : quera, cuc de la fusta.
kintáu, m. : quinta.
kisyáse, v. : corcar-se.
kisúin, m. : corc dels llegums.
kuart, m. : quart d'hora; quar-
ta part d'una cosa.
klaful, m. : pela de ceba.
kláu, m. : clau per clavar.
kláu, f. : clau per tancar.
kláu-a-bits, m. : caragol.
klawá, v. : tancar amb clau.
klawilá, m. : tormell dels peus;
v. : clavatejar.
klênku, adj. : tartamut.
klîn, f. : crin dels cavalls.
klot, m. : forat a terra; fossa.
kluk, adj. : cloc (es diu dels
ous, i metafòricament d'una
cosa podrida).
klukejá, v. : cloquejar la lloca.
kôa, f. : cofia (gorra per als
nens petits).
koé, m. : coll.
kôde, v. : coure.
koka, f. : coca.
kôlik, m. : còlic.
kontrabênt, m. : porticó de fus-
ta massiça per la part exte-
rior de la finestra.
korda, f. : corda.
korna, f. : banya.
kós, m. : cos; cadavre.
kósu, m. : conseller.
koure, m. : coure (metall).

kraba, f. : cabra; ex. : *era nostra kraba ëi ben leitëra* (la nostra cabra dóna molta llet).
krabësle, m. : morralles del mulam; ex. : *enkumaná ëi krabëste* (plegar el ramal al voltant de les morralles i del cap de l'animal per donar-li llibertat).
krabot, m. : cabrit.
krasta, f. : casa de la vila.
krëbá, v. : reventar.
krëce, créixer.
krëi, v. : creure, obeir.
kremá, v. : cremar.
krësta, f. : cresta del gall; cims de les muntanyes.
krëstá, v. : capar, sanar.
krëstá ez briyús, treure la mel dels tous o arnes.
krëstaire, m. : sanador.
krëu, f. : creu.
kristal, m. : cristall.
kriun, m. : llàpich.
krumpá, v. : comprar.
krusá, v. : breçar, gronxar.
kúa, f. : cua.
kuarëme, f. : Quaresma; ex. : *tiët kuarëme* (fer abstinència de carn per la Quaresma).
kuartëra, f. : quartera (mesura de gra).
kubá, v. : covar.
kübert, m. : edifici de poblat.
kübertá, f. : cobert, teulada o llosat d'una casa.
kübertá, v. : fer el llosat o cobert.
kucejá, v. : coixejar.
kucinëra, f. : coixí.
kucu, adj. : coix.
kudé, m. : dipòsit de fusta o llauna, en el qual el dallaire porta aigua i les pedres per esmolar la dalla. Es lli-

ga a la cintura amb una corretja.
kúde, m. : colze.
kudëna, f. : cotna (pell de la cansalada); ex. : *era kudëna nu se pot mastëgá* (la cotna no es pot mastegar).
kudina, f. : cuina (sala on se fa foc i es cuina).
kudiná, v. : cuinar.
kudinë, m. : cuiner.
kudurna, f. : rovelló.
kuëca, f. : cuixa.
kuëire, m. : llosa especial per treure l'aigua de les galledes a la cuina.
kuële, v. : collir, replegar, fer collita.
kuëisá, v. : confessar.
kuëisú, m. : confessor.
kuëta, f. : cofia (gorra per als nens petits).
kugót, m. : clatell.
kugutáda, f. : clatellada.
kuja, f. : carbaça, ex. : *es fort kum üa kuja* (ets fort com una carbaça).
kujé, m. : carbacer.
kuküt, m. : cucut (ocell).
kulië, m. : collar per a les mules quan van al carro.
kulú, m. : color.
kulúm, m. : colom.
kum, m. : com (abeurador i rentador de la font; el dipòsit on se dóna el menjar als porcs).
kuma, f. : comella (fondaria que no arriba a barranc, que va de dalt a baix de la muntanya).
kumada, f. : com (abeurador de la font).
kumfurma, adv. : segons, igual.
kumprëne, v. : comprendre, entendre.

kumü, m. : comú; ex. : *ki servis at kumü, servis a nu degü* (qui serveix al comú no serveix a ningú).
kunêa, f. : cotxa (abric del llit).
kundá, v. : comptar; creure, pensar.
kungre, m. : congre.
kunil, m. : conill.
kün, m. : tascó, falca.
künat, m. : cunyat.
künestra, f. : congesta de neu.
kupa, f. : copa per beure.
kuraü, m. : pati.
kurbás, m. : corb; ex. : *es kurbási demanen kar* (els corbs demanen carn).
kurbêla, f. : covenet teixit de vimets més petits que les cartres. Serveix per omplenar aquestes sobre l'animal.
kurbêluera, f. : vid. *kurbêla*.

kurbêlün, m. : cartres fetes en la mateixa forma i de la mateixa materia que la *kurbêla*, els quals es pengen un a cada banda de bast per portar-hi fems.
kurdeu, m. : cordill.
kurêê, m. : cordó de cuiró per a les sabates.
kurêja, f. : corretja.
kurênsiç, f. : corrent; còlic.
kurêu, m. : correu; carter.
kurnê, m. : recó; àngul; ex. : *kurnê det huêk* (recó del foc).
kuruna, f. : corona; auriola; ex. : *he era kuruna* (tallar els cabells).
kustiüdiçra, f. : modista.
kutun, m. : cotó.
kutunáda, f. : tela blanca de cotó.
kuzia, f. : cosina-germana.
kuziñ, m. : cosí-germà.

L

labêê, m. : esclaviçada.
laçada, f. : flaçada.
lagana, f. : lleganya.
lagêns, adv. : dins.
lairá, v. : lladrar.
lairün, m. : lladre.
laitüga, f. : enciam (planta).
lajet, m. : eina de dos bastons, un més llarg que l'altre, lligats entre sí per treure el gra de les plantes. S'aguanten pel bastó llarg, i el petit pega a les plantes.
lak, m. : bassa gran o estany petit; la terra o fang llepiçosos que deixa l'aigua.
lama, f. : flama.
lamá, v. : fer flama, flamejar.

lampa, f. : llumenera per a petroli, diferent del quinquet.
lampat, m. : gelera.
lampiün, m. : llumenera de llauna per a l'interior de les llanternes.
lan, f. : llana.
languisa, f. : llonganica.
lanterna, f. : llanterna.
lar, f. : la sola del forn on se cou el pa.
larê, m. : llar on se fa foc.
lart, m. : llard.
laurá, v. : llaurar.
lata, f. : bastó prim i llarg.
lawá, v. : rentar.
lawadê, m. : rentador.
lawêt, m. : esclaviçada de neu.

lebe, f. : llebre.
lecèu, m. : lleixiu.
legüm, f. : llegum.
lei, f. : llei.
leit, f. : llet.
leit de but : la llet quan se n'ha tret la mantega.
leitèra : la femella que té llet o alleta.
leká, v. : llepar; ex. : *ed guset* *leke es seties* (el goç llepa els plats).
lengua, f. : llengua.
lèrm, m. : clara d'ou.
lerma, f. : llàgrima.
leu, adv. : aviat.
liá, v. : lligar.
liadé, m. : vencill per als feixos de garbes o llenya. Sol ésser de palla.
lièje, v. : llegir.
limak, m. : llimac.
limuñ, m. : llimona.
linsó, m. : llençol.
liri, m. : lliri.
lirót, m. : parrac.
lit, m. : ànec.

liia, f. : lluna; ex. : *et plèn d'era liia* (lluna plena).
liüder, m. : llangardaix.
luèira, f. : llúdriga.
lyèu, adv. : lluny.
lüfer, m. : l'infern.
lugá, v. : llogar.
lugandé, m. : jornalier.
lugé, m. : lloguer.
luka, f. : lloca.
lukada, f. : llocada.
lükáda, f. : clariana entre dos ruixats.
lümedá, m. : llindar de la porta o finestra.
luñ, adj. : llarg.
lungada, f. : llargada.
lup, m. : llop.
lurt, adj. : llop.
luzat, m. : llosat (coberta d'edifici).
lèura, f. : lliura.
lèwadú, f. : llevadora.
lét, m. : llit per dormir les persones; despulla dels animals al néixer.

M

macèra, f. : malva.
magrás, m. : carnaval.
mai, m. : maig; jamai; mare.
mainada, f. : nena; ex. : *ez mainades sun guapes* (les nenes són boniques).
mainadèra, f. : mainada, quitxalla.
mainaje, m. : nen.
mairastra, f. : madrastra.
mairia, f. : padrina; ex. : *mairia ma dat üa pela* (la padrina m'ha dat unes faldilles).

malbadís, m. : malveí (planta).
malaut, adj. : malalt.
malautia, f. : malaltia.
mal, m. : martell gros dels ferrers; cingle, penya.
malá, v. : mallar el ferro; treure el gra del fajol, ordi, lentilles, etc.
malèyta, f. : l'acte de fer-se deixar una cosa.
malewá, v. : manllevar.
mañ, f. : mà.
manéá, v. : manxar.
manca, f. : manxa.

maneskal, m. : manescal.
mánku, adj. : manc.
mánu, adj. : persona o bestia estèril.
manubré, m. : manobre.
mare, f. : mare.
marçada, f. : marrada.
màre-ra-bièla, f. : avia.
marék, m. : marrada; l'angle que el camí fa quan puja en zig-zag.
màrfega, f. : màrfega.
margalida, f. : margaridoia (flor).
maridàse, m. : l'acte de prometatge i de fer els tractes privats les dues families.
maridàse, v. : casar; ex. : *et è era se bólen maridá* (ell i ella es volen maridar).
marmíta, f. : galleda.
maskára, f. : taca de negre a la cara o a les mans.
mastegá, v. : mastegar, rosegar.
mastegada, f. : bofetada.
mata, f. : avellaner.
matalás, m. : matalàs.
máu, m. : mal; dolent.
mau de sant pau : mal de Sant Pau.
máuba, f. : malva.
mèia, f. : ble; metxa.
mèddiada, f. : sesta, migdiada.
melik, m. : llombrigol.
melún, m. : meló.
mésajé : missatger.
mésajería, f. : encàrrec, comanda.
mèsklat, m. : barreja de palla i herba per al bestiar.
mètle, v. : posar, ficar.
mèu, f. : mel.
mèusa, f. : la melsa; ex. : *ki-lás era mèusa* (adreçar-se la melsa); les punxades que se

senten al costat quan un corre.
micarnuñ, m. : muixarnó (bolet).
mièl, adj. : mig.
mièulá, v. : miolar.
mijó, m. : rovell de l'ou.
mil, m. : mill.
milók, m. : blat de moro.
miluká, v. : camp sembrat de blat de moro.
moble, m. : moble.
mòe, adj. : moll.
moína, f. : almoína.
moi-se, v. : moure's.
mola, f. : molí.
mòle, v. : moldre.
mós, m. : mossec, mossada.
mué, m. : molla de fruites que tenen closca; ex. : *mué des guási* (moll dels ossos).
mudèluá, v. : apilotar l'herba al prat.
mudèluñ, m. : munt d'herba al prat.
muiná, v. : captar.
muk, m. : moc.
mukáse, v. : mocar-se.
multa, f. : multa.
mulüt, adj. : molt (de molldre).
mule, v. : munyir; ex. : *mule-rám ez bakes* (munyirem les vaques).
munèda, f. : moneda.
munja, f. : monja.
munjèt, m. : fasol gros.
munjèta, f. : monja.
munjetá, m. : camp sembrat de fasols.
munt, adj. : menut, trit.
muntána, f. : muntanya.
mura, f. : mora; molla de pa, etcètera.
muřera, f. : cabaçó de cuiro, espart o corda que es posa

al morro de les besties per-
què puguin menjar.
muri, v. : morir.
murtiè, m. : argamassa; atuell
de coure o de fusta per pi-
car-hi sal.
murtiè, m. : assassí.
musa, f. : molsa; criada, mi-
nyona.
muségá, v. : mossegar.
muségada, f. : mossegada.
muska, f. : mosca.

muska petarèra, f. : mosca
d'ase.
muskalún, m. : mosquit.
múskle, m. : muscle.
musu, m. : criat, moço.
mustaçu, m. : bigoti.
mül, adj. : mut.
mutun, m. : moltó.
muziën, m. : mosell de la brida.
múzik, m. : music.
muzika, f. : música, orques-
tra.

N

nabaja, f. : navaja.
naday, m. : Nadal.
narik, m. : moc de les persones
i de les besties.
narigús, m. : mocós.
nas, m. : nas.
náu, adj. : nou.
naüt, adj. : alt.
naütada, f. : alçada.
negá, v. : negar una cosa.
negáse, v. : ofegar-se.
nèrè, adj. : negre.
net, f. : nit; adj. : cosa neta.
nièu, f. : neu.

nièwá, v. : nevar.
nin, m. : niu; ex. : *serká nins*
(cercar nius).
nöbi, m. : nuvi; ex. : *ed nöbi*
anawé tam era nöbia (el nuvi
anava amb la nuvia).
nora, f. : nora.
nosa, f. : boda.
nubiafe, m. : la roba que s'em-
porta de casa el que es casa.
nublèza, f. : noblesa.
nüdá, v. : nuar.
nusert, adv. : no és així.
nül, m. : nus; nu.

O

ó, adv. : si.
oli, m. : oli.
or, m. : or.
orga, f. : eina de ferro damunt

la qual se col·loca la dalla
per picar-la.
orge, m. : orgue.
oru, m. : un dels colls del jòc.

P

pádia, f. : buina de fems de
vaca.
pagá, v. : pagar.
paga, f. : paga.

pai, m. : pare.
pairin, m. : padrí.
païsénye, m. : avi.
pajès, m. : pagès.

- páliu*, m. : tàlem; baldequí.
palma, f. : palma (arbre); palmell de la mà.
paluma, f. : tudó.
palun, m. : picador per rentar la roba.
palada, f. : batuda.
pam, m. : pam; mida de la mà estirada.
paná, v. : robar, furtar.
panaire, m. : lladre.
pañ, m. : pa.
pansebé, m. : rosella (planta i flor).
papé, m. : paper.
papu, m. : espantall dels infants.
paraigua, m. : paraigua.
parakél, m. : parracaire.
pardia, f. : runes d'un edifici.
pare, m. : pare.
pare ed biél, m. : avi.
paredé, m. : mestre-de-cases.
parél, m. : parella.
parét, f. : paret.
parík, m. : departament tancat dins l'estable; ex : *ezguéles ja sun en parík* (les ovelles són al llur corral).
parpalóna, f. : papellona, voliana.
parièra, f. : dona partera.
páska, f. : pasqua.
pasarél, m. : passarell.
pasta, f. : pasta.
pastú, m. : pastor.
pastá, v. : pastar.
pau, f. : pau.
patak, m. : un cop rebut per una persona o bestia.
paupèta, f. : parpella; parpre.
pauta, f. : pota de les besties.
pautasáda, f. : petjada; rastre de les besties.
pé, m. : peu.
pébe, m. : pebre.
- peberót*, m. : pebrot.
pée, m. : peix.
pecigá, v. : pecigar.
pecigáda, f. : pecigada de les persones i dels ocells.
peék, m. : pecigada; una miqueta.
péga, f. : pega.
pegaria, f. : ximpleria.
pegejá, v. : ximplejar.
péira, f. : pedra.
peirejá, v. : caure pedra o calamarça.
peirèra, f. : pedrera.
pek, adj. : ximple.
pekutín, m. : mesura d'un quart de *galín*.
pentakusta, f. : Pentecostès.
pentüra, f. : pintura.
pepida, f. : pepida (mal de les gallines).
péra, f. : pera.
perbuká, v. : arrebossar una paret amb argamassa.
perdits, f. : perdiu.
perdits éfëra, f. : perdiu xerra.
perdits roia, f. : perdiu roja.
peré, m. : perera.
pernáda, f. : guitza.
pernejá, v. : tirar guitzes.
pernejáire : bestia que acostuma tirar guitzes.
perukél, m. : cotorra.
pés, m. : pes.
pesèta, f. : pesseta.
pestána, f. : pestanya.
pét, f. : pell.
petra, adj. : cosa petita, disminuïda, insignificant.
péndaarát, m. : plomigó dels ocells petits.
péu, m. : pèl, cabell.
pezá, v. : pesar.
pezant : pesat.
pie, f. : orina.
picá, v. : orinar.

piéntá, v. : pentinar.
piénte, f. : pinta.
piéuda, f. : puça.
pigóta, f. : verola.
pigutús, adj. : pigotós.
pik, m. : pic; pua de martell;
 turó de muntanya.
piká, v. : picar; *piká paláda*
 (tallar la palla amb el pu-
 nyal per a la batuda).
pikapeiré, m. : picapedrer.
pikaról, m. : picarol; esquella.
piñ, m. : pi.
pinséu, m. : pinzell.
pinsén, adv. : verge.
pinséla, f. : verge.
pinta, f. : el tel que es fa so-
 bre la llet cuita.
pintá, v. : pintar.
pintú, m. : pintor.
piñura, f. : petita mesura que
 usen els moliners per pendre
 el gra corresponent en paga
 de moldre.
piñurá, v. : pendre la *piñura*;
 agafar, amb testimonis, el
 bestiar d'un poble en terme
 d'un altre.
pipa, f. : la pipa de fumar; jo-
 guina de la mainada (nina).
pipá, v. : fumar.
pitráu, m. : pitral.
plakar, m. : vidriera de la fi-
 nestra.
plané, adj. : cosa plana.
plantáje, m. : plantatge.
planté, m. : planter.
plap, m. : clap.
plapa, f. : clap.
plapat, adj. : clapat, pigat.
plat, m. : plat gran per portar
 menjar a taula.
plata, f. : plat gran pla per
 portar menjar a taula.
plejáse, v. : renyir, barallar-se.
plendénga, f. : arracada.

pleléra, f. : rascle, eina amb
 pues de fusta per arreplegar
 l'herba i la palla.
plói, v. : ploure.
pluja, f. : pluja.
plum, m. : plom.
plüma, f. : ploma d'ocells; plo-
 ma d'escriure.
plumá, v. : treure la ploma a
 un ocell; sortir-li la ploma.
pluraire, m. : desmai.
pork, m. : porc; adj. : brut.
port, m. : el pas per on se tra-
 vessa una gran muntanya.
porta, f. : porta.
pot, m. : llavi.
praube, adj. : pobre; captaire.
preguná, v. : fer un pregó.
preguné, m. : pregoner, nunci.
préne, v. : pendre, rebre.
prén, m. : porgador.
prés, adj. : presoner.
prést, adj. : preparat.
préts, m. : preu.
prezun, f. : presó.
primála, f. : ovella d'un any
 complet.
primavétra, f. : primavera.
prinyé, m. : prinyonera.
prizá, v. : polsar tabac.
prüa, f. : pruna.
prüera, f. : prunera.
prufesun, f. : professó.
prümé, adj. : primer.
pubás, m. : la pols.
pubaséra, f. : polsaguera.
pubúra, f. : pólvora.
pudá, v. : podar.
püde, v. : fer pudor.
püdü, m. : pudor.
pudúm, m. : verí que es pren
 per la boca.
pué, m. : gall.
puja, f. : gleva.
pujáse, v. : fer-se gleva; tor-
 nar-se erm.

puladè, m. : aigüera.
pulit, adj. : bonic.
pul, m. : poll (insecte).
pulástre, m. : pollastre.
pulús, adj. : pollós.
puma, f. : poma.
pumè, m. : pomera.
püná, v. : besar; ex. : *ez duz jermás se pünereñ* (els dos germans es van besar).
pünèt, m. : bes.
pünta, f. : punta per clavar; la punta d'una eina.
püy, m. : puny.
püpa, f. : el mugró del braguer

de les besties; el pit de la dòna.
pupá, v. : mamar.
pupén, m. : polli, poltre.
pura, f. : polla.
purik, m. : ocell petit.
pursèt, m. : porcell.
púru, m. : porró.
pús, m. : pols.
pusingla, f. : corralina per tancar els porcs.
pustéma, f. : postema (pus de les llagues).
püls, m. : pou.

R

rábia, f. : rabia; quimera.
rabiús, adj. : rabios; quimerós.
radim, m. : raïm.
radimèra, f. : parra.
ramada, f. : ramat gros de bestiar.
ramal, m. : ramat de bestiar.
rampa, f. : rampa; ex. : *é era rampa ena kama* (tinc rampa a la cama).
rampil, m. : eina de fusta, amb pues llargues, que s'uneix a la dalla per dallar fajol, ordi, etc.
rásterét, m. : petita aixada per birbar el blat.
rástét, m. : eina amb tres pues de ferro i mànec de fusta, per arreplegar el fum.
rástilè, m. : reixat de fusta per sobre la gripia, en el qual se deposita la palla o herba perquè el bestiar la prengui.
rástul, m. : rostoll.
rátakáuda, f. : rat-penat.
rázé, m. : raser.

razéra, f. : reïna d'arbre; paleta de ferro per arreplegar la pasta de la pastera.
reipélt, m. : reietó; rei de barça.
rekúñe, v. : recórrer; tornar a llaurar el camp sembrat de trumfes per collir les que hi havien quedat la primera vegada.
relampit, m. : llampec.
relóje, m. : rellotge; el que repeteix moltes vegades una cosa.
rela, f. : golf de la porta; frontica; rella de l'arada.
remau, m. : ramal.
renegá, v. : blasfemar.
renek, m. : renec; blasfemia.
replelera, f. : rascle de fusta.
replelerá, v. : arreplegar l'herba amb el rascle de fusta.
resék, m. : serradora; ex. : *ja é esúkzen resék* (tinc els rulls a la serradora).
reséga, f. : serra de mà.

řesegá, v. : serrar.
řeskitáse, v. : compensar-se; fer la pau.
řesupět, m. : àpat després d'haver sopat, abans d'anar a dormir.
řetělá, v. : posar les lloses que han caigut del llosat.
řiêu, m. : riu.
řiklú, m. : rector.
řul, m. : rovell; eina de ferro en forma de magall, amb un mànec de fusta llarg, servint per treure la brasa del forn.
řulát, adj. : rovellat.
řum, m. : el que té rodaments de cap; bestia boja.
řumá, v. : rodar el cap; donar toms sobre si mateix; voltar sense motiu.

řumana, f. : romana per pesar.
řumátik, adj. : cosa rellenta, humida.
řumatizme, m. : reuma.
řumeria, adj. : romiatge; aplec.
řumía, f. : rodaments de cap.
řumíá, v. : remugar.
řumingéra, f. : barça.
řunga, f. : ronya.
řunyús, adj. : ronyós.
řüská, v. : passar bugada.
řüskada, f. : bugada; roba de bugada.
řüské, m. : bugader.
řula, f. : camí obert a la neu.
řuzá, v. : regar l'hort, les flors, trèvol, etc.
řuzada, f. : rosada.
řuzari, m. : rosari.
řuzé, m. : roser.

S

sa : forma àtona del possessiu femení de segona persona. Moltes vegades s'usa pel masculí com el pronom *ta*; ex. : *sa pare*, *sa mare*.
sabata, f. : sabata.
sabaté, m. : sabater.
sáble, f. : arena.
sabú, m. : sabó.
salá, v. : salar.
saladé, m. : lloc on se sala la carn.
saliěra, f. : ciquia per a l'aigua, de fusta, o feta al camp o prat, per conduir l'aigua; com llarg i estret de fusta per donar sal al bestiar de llana.
salimana, f. : salamandra; ex. : *pikada de salimana*; *tòk de kampa*.

saliěwa, f. : saliva.
saliěwěra, f. : salivera.
salun, m. : saló.
saněa, f. : caçó per munyir (generalment de fusta).
sañfuěň, m. : alfals.
saňglot, m. : singlot.
saňglutá, v. : singlotar; plorar fort.
sanna, v. : sangrar.
sansüga, f. : sangonella.
sápu, m. : galàpat.
sařalě, m. : falcer; manyà.
sardina, f. : arengada.
sarnala, f. : sargantana.
sarpát, m. : grapat.
sárle, m. : sastre.
sarlěza, f. : sastressa.
saubá, v. : salvar; guardar, conservar.
sáubia, f. : salvia.

- saük*, m. : sauc (arbre).
saük, m. : sabuc (arbre).
sauklá, v. : birbar (treure l'herba dels sembrats).
saukle, m. : l'herba que neix en els sembrats.
saiimá, v. : afumar.
saiimat, adj. : afumat.
saiimé, m. : ruc.
saiura, f. : fems de cabres i ovelles.
sáut, m. : salt.
sautá, v. : saltar, brincar.
sautarét, m. : llagosta de tota mena.
sé, adv. : vespre.
seba, f. : ceba.
séda, f. : seda.
sedás, m. : cedaç.
sède, m. : pèsol.
segá, v. : segar.
séga, f. : sega.
ségle, m. : segal.
segun, adj. : segón.
segúntes, adv. : segons.
sét, v. : seure.
sél, m. : gruix d'una cosa; ex. : *i a un sél de neu ke he pou* (hi ha un gruix de neu que fa por).
selá, v. : segellar, franquejar.
semáu, f. : portadora; dipòsit gran en forma de portadora, a muntanya, per posar-hi la llet.
sème, m. : llavor.
sementéri, m. : cementiri.
semiá, v. : sembrar.
semirún, m. : mugró del pit de la dona.
sén, m. : si (cast. seno).
seyá, v. : senyar-se.
séndre, f. : cendra.
sendré, m. : dipòsit per a la cendra.
sénte, v. : sentir, oir.
sentéla, f. : llamp; ex. : *a kai-güt üa sentéla* (ha caigut un llamp); *ei biéu kum üa sentéla* (frase per indicar que una persona és molt llesta).
sèra, f. : sella.
séra, f. : la cera; ex. : *kuan as éra séra bós éra meu; kuan as era meu bós ed briquü* (quan tens la cera vols la mel; quan tens la mel vols l'arna).
serada, f. : tarda, vesprada.
serbét, m. : cervell.
seré, m. : celler.
serída, f. : cirera.
sérne, v. : passar la farina pel cedaç.
serp, f. : serp.
seiánta, núm. : setanta.
setème, m. : setembre.
setia, f. : plat.
seu, m. : cel.
siégéra, f. : ceguera.
siégu, adj. : cec.
sifét, adv. : sí, és així.
singla, f. : cingla.
sínje, m. : mona.
siñk, núm. : cinc.
sípas, adv. : sí que és així.
só, m. : sou.
sola, f. : sola.
subastá, v. : vendre a subasta.
suberán, m. : cavall, mul o ruc de dos anys.
sudá, v. : soldar.
súe, f. : sogra.
suén, adv. : sovint.
suèra, f. : sogra.
sufri, v. : sofrir.
suja, f. : suja.
suk, m. : rull de fusta; solc que es fa llaurant.
suka, f. : soca de l'arbre.
sulé, m. : sol; sostre.
sulèi, m. : sol.
sulerét, m. : replà de l'escala.

sulté, m. : solter.
sumadé, m. : dula; el pastor de la dula.
sumé, m. : ruc.
sumetén, m. : sometent.

supa, f. : sopa.
surdéra, f. : sordera.
súrsa, f. : font.
surlejá, v. : sortejar.
sutána, f. : sotana.

T

ta, pron. poss. f. : la teva; per, per a; ex. : *ta tü e ta ju* (per tu i per mi); adv. : tant.
tabé, adv. : també.
tabéla, f. : tavella.
taéa, f. : clau llarg de ferro cairut per clavar fusta.
taéá, v. : clavar.
taka, f. : taca.
taká, v. : tacar.
talarána, f. : aranya, tela de les aranyes.
talá, v. : tallar.
talapé, m. : eruga grossa de color de cafè.
taladé, m. : escable (eina de fuster amb mànec de fusta i fulla plana).
tam, prep. : amb; ex. : *tam akró* (amb això).
tañal, m. : esclaviçada de terra.
tardán, adv. : corder lardà.
tardiéu, adj. : cosa tardana.
tardéwal, m. : nom que es dóna als sembrats de fajol, blat de moro, trumfes, etc.
tardú, f. : tardor.
tarkiün, m. : runa.
tarlé, m. : tartera, munt de pedres.
taula, f. : taula per menjar, etc.
taure, m. : toro.
taurt, v. : saltar el toro a la vaca.
tauridéra, f. : vaca que va de toro.

tawán, m. : tàbec (insecte).
té, m. : tè (planta).
téda, f. : teia de pi.
téka, f. : tavella i pallofa de la mateixa.
tél, m. : arbre.
tempuráu, m. : temporal (alguns dies continuats de mal temps).
téns, m. : temps.
lentá, v. : temptar; amoïnar.
tenat, m. : antosta.
teratrém, m. : terratrèmol.
tersé adj. : tercer.
tersün, adj. : cavall, mul o ruc de tres anys.
tésta, f. : front.
tétl, m. : teulada; llosat.
tía, f. : tia.
tiaréra, f. : vaca que cria un vedell de menys d'un any.
tiarün, m. : vedell de menys d'un any.
ticiné, m. : teixidor.
tidün, m. : tió.
tié, v. : aguantar, servir.
tinta, f. : tinta.
tintá, v. : tenyir la roba.
tinuzéla, f. : rat-penat.
tiya, f. : tinya.
tiyús, f. : tinyós.
tió, adv. afirm. : sí.
tirabék, m. : tirabec.
tirant, m. : biga del sostre.
titás, m. : disfregat; màscara.
tort, adj. : cosa torçada; culpa.

trapadèra, f. : luella per agafar ocells.
trebalá, v. : treballar.
trèfla, f. : trepadella.
trèi, v. : treure.
trèsa, f. : trena.
tringòla, f. : campaneta petita de coure que es penja al coll dels animals.
trinkèt, m. : magall.
trinkèla, f. : magall més lleuger que el trinquet.
trípa, f. : butifarra de sang.
trósa, f. : feix de costal, d'herba o de palla.
trüa, f. : trufa.
trüèita, f. : truita (peix).
trüeta, f. : truita (peix).
trük, f. : colp; pic.
trüká, v. : pegar, picar.
truna, f. : trona.
truná, v. : tronar, fer trons.
trulá, v. : trotar.

tudó, m. : tudó (ocell); home astut.
tüik, m. : turó (puig al cim de una muntanya).
tüimá, v. : banyejar els bous, les vaques, etc.
tumata, f. : tomàtec.
tumatèra, f. : mata de tomàtecs.
tüne, v. : xollar.
tur, m. : tom; voltant.
tur, f. : torre (la part més alta de les fortaleses antigues).
turb, m. : torb (vent molt fort amb neu).
tursedú, m. : torcedor per als animals que no es volen subjectar.
turda, f. : merla.
turtel, m. : tortell.
tus, f. : tos.
tusi, v. : estossegar.
tuslèm, adv. : sempre.

U

ubriè, m. : obrer.
uedá, v. : abocar, buidar.
uèit, adj. : buit.
uèrdi, m. : ordi.
uktübre, mes : octubre.
ulièra, f. : cetrill per a l'oli.
ulibé, m. : olivera.
ulú, f. : olor, flaire.
unkle, m. : oncle.
urèt, m. : as d'oros.
urgá, v. : acció de picar la dala o el volant.

urió, m. : groc.
urüga, f. : ortiga.
urügá, v. : ortigar.
us, m. : ós (fera).
ustüen, m. : estiu.
uzüra, f. : usura.
uèt, núm. : vuit.
üdulá, v. : udolar.
üngla, f. : ungla.
ünlá, v. : sucar.
üzuré, m. : usurer.

J. CONDÓ

cat. **ataviar, mardà, malbé**

cat. *ataviar, al(t)aviar*

El fascicle I del *Diccionari Aguiló*¹ començat recentment a publicar, registra per primera vegada, i sense indicar la significació, el verb *ataviar* (*donzella tan ricament ataviada*), així com l'adverbi *ataviadament* i el corresponent substantiu *ataviu*. La significació, com es dedueix dels passatges on concorre, ha d'ésser la de 'adornar, endreçar, arreglar-se'. Etimològicament, *ataviar* s'ha de tenir com un continuador del llatí mitjà *APTIFICARE*, verb ben conservat en el lèxic gal·lo-romà (Thomas, *Mélanges*, 5; *Rom. Etym. Wörterbuch*, 565). Ço que hi ha a fer observar és que en francès i en provençal la significació del mot ha sofert una restricció de sentit vers 'endreçar', empleat en la cria d'animals i plantes (criar, empeltar), mentre que en català 'endreçar' s'ha aplicat a les persones. En quant a la fonètica i tenint en compte *PACIFICARE* > *apaybagar*² (mall. *apacivar*), *QUALIFICARE* > mall. *escalivar* (*Rev. de Dialect. Rom.*, VI), hauríem de tenir el tipus **atevegar*, resp. *atevar* (cf. provençal modern *atefagá*). Aquestes formes fan posar-nos les següents qüestions: Es tracta d'una desaparició de la -g-? Es una paraula presa del francès *atefier* amb l'evolució popular de -f- > -v-? O és que hi ha un canvi de sufixe en **atevegar* > *ateviar*? En quant al català *atifells* (Valencia), 'enseres, utensilios, herramientas' (*Diccionari Aguiló*), *tifell* 'utensili' (Vogel, *Kat.-deutsch. Wörterbuch*) pot donar-se com a pertanyent al francès modern *attijer*, vell francès *tifer*, 'adornar'.

1. Vol. III de la *Biblioteca Filològica de l'Institut de la Llengua Catalana*. Barcelona, 1914.

2. La forma *apaubar*, d'Olesa de Bonesvalls, 'aminvar el mal' (*Diccionari Aguiló*), és manifestament una contracció d'*apaubagar*. El testiguar és segurament un mot prè del castellà.

cat. *mardà*

En l'edició crítica del *Spill o Llibre de les Dones*, per Mestre Jacme Roig, publicada per R. Chabàs (Barcelona, 1905), v. 8593, hi trobem la paraula *mardà* amb el següent comentari: «Falta en Labernia. En Martí, morueco, carnero padre, que ha servido para la procreación. Se llama lo mismo en los ganados de cabras.» Aquesta mateixa forma, *mardà*, la registren també per a Mallorca els diccionaris d'Amengual i Figuera, mentre que el català del continent té *marrà*. Schuchardt (*Zeitschr. f. rom. Phil.*, 1912, pàg. 36) cita també la forma amb *d* com a valenciana i esmenta l'aragonès *mardano*. (Sobre l'etimologia, v. *Rom. etym. Wörterbuch*, 5374.) El fet que el mallorquí hagi conservat una etapa arcaica del català, no ens sorprèn. El *marrà* - *mardà* ens ofereix un excel·lent paral·lisme amb *cerda* - *cerda*, 'pèl de porc', sobre l'etimologia del qual (< CIRRUS : comp. *Rom. etym. Wörterbuch*, 1949, bergam. *serüdei*, 'cargolar') pot consultar-se Blondheim, *Studies in honor of Marshall Elliott*. I, 245 segs. La parella *marrà* - *mardà* ens autoritza a no admetre tampoc per a *cerda* una contaminació amb *cedas* (= SETACIUM), sinó un canvi fonètic, en aquest cas una dissimilació per contacte: *rr* > *rd* (comp. *nn* > *nd* cast., prov. *pendon* < PINNA; *ll* > *ld* cast. *pildora* < PILULA). Per a il·lustració podrien citar-se encara de *nn* > *nd*: llatí MANNUS, 'especie de cavall' > vasc *mando*, 'mula' (*Rom. etym. Wörterbuch*, 5309); de *rr* > *rd*: potser el vasc *urde*, 'porc', llatí tardà GURDUS, suposant que lligui amb les variants romàniques *gorre*, *gourre*. (Comp., no obstant, Schuchardt, *Revue d. ét. basques*, 1913, pàg. 25 segs.)

cat. *malbé*

En *Literaturblatt f. germ. u. rom. Phil.*, 1914, c. 205, al fer la recensió del vol. I. del BUTLLETÍ ens declarem d'acord amb l'etimologia de *malbé* = Malfarius (o millor MALIFARIUS), donada per M. de Montoliu. Posteriorment llegim la següent observació de Gertrud Dobschall en el seu llibre *Wortfügung im Patois von Bournois* (Dép. du Doubs), Darmstadt, 1901, pàg. 84, nota: «sule m fē pru mā bī : cela me fait prou mal bien (com escriu Roussey, *Contes*

populaires recueillis à Bournois, 170, 10); lo qual solament esmentem en atenció al *mābi* = *malbien* no comprès per Roussey i registrat per Contejean (*Glossaire du patois de Montbéliard*) amb l'aclariment que *n'est guère employé que dans la loc. faire mabin, faire pitié*. Cal observar, però, que *mabin*, a més de voler dir 'fer compassió', significa també 'fer mal', com ens ho manifesten altres exemples: 181, 8; 197, 27. «Davant d'això ens inclinem a creure que el *fer malbé* del català també pot representar un FACERE MALE-BENE. I així la -s podria ésser adverbial i la -r considerar-se nascuda per assimilació (comp. *ferrer-ferrés*). L'ètimon MAL(1)FARIUS té en contra l'aïllament com a reflexe popular en català: en canvi el MALE-BENE és apoiat pel *mabin* del francès dialectal. En ambdós casos es pot suposar que un *faire bien*, en compte de *faire mal*, hagi arrocegat un *faire malbien* que té encara una reminiscència de l'oposició dels seus elements constitutius.

L. SPITZER

Fòssils de la Llengua

III

*amar; avesat; còs; envidar; folja;
jónc; morro; penar; poder; retinent; seu; tragar*

amar : pr. *emá*

L'*amar*, de AMARE, pot considerar-se com a totalment perdut i desusat en la llengua parlada. Els seus representants lèxics actuals són el *voler* i l'*estimar*, semblantment a ço que ocorre en el ret, on apareix substituït per *voler bene* i *aver gujent*, 'agradar' (Meyer-Lübke; *Rom. Etym., Wörterbuch*, 399). Sense entrar en suposicions cabalístiques sobre el per què de la desaparició d'un verb d'expressió afectiva tan interessant, farem constar el següent exemple, que resulta ben instructiu: *Es fruita del temps i la terra ho ama*, que havem sentit dir en to mig-burleta, mig-compassiu, a una persona que es planyia davant la nova repetida d'un augment de família. Encara que figurat, el sentit immediat del verb *amar*, en el nostre exemple, no pot ésser més precís, ni l'aplicació més justa. No ens atrevim però a deduir més conclusions del fet constatat, sobre l'existència popular del tipus AMARE en altres èpoques. Ens manquen més proves i més decisives per afermar-nos. L'escorcoll dialectal en la seva aforística, i tant com això els textos antics de procedència i caràcter no literari, podran tal vegada il·lustrar-nos.

avesat : pr. *ēbezāt*

El llatí VITUM, que en la nostra llengua havia de donar regularment **vets*, **veu* (comp. PRETIUM > *preu*), no se'n ha conservat com a substantiu més que en la forma savia *vici*. Però en el derivat

verbal *avesat* continuà segurament la *e* de la forma popular que coneixen l'italià (*vezzo*; *avvezzare*, *invezzare*, *disvezzare*, al costat de *vizio*) i l'antic provençal (*vetz*, *vici*), encara que amb lleugeres variants semàntiques. Car es fa difícil de comprendre un *avesar* < *ADVITIARE sense un **ves-* no tenint el verb cap col·lisió vocàlica de dues *i*, que hauria pogut ocasionar una dissimilació. Per altra part, un **vesi* en compte de *vici*, amb el qual podria també pensar-se per no tenir de recórrer a un **ves*, té no solament la dificultat d'accepció com a paraula savia, sinó també la de dissimilació regressiva contra la tònica, la qual cosa, sobretot en els dissíl·labs, sembla ésser contrària a l'esperit lingüístic del català.

Així, doncs, creiem en l'existència més o menys efímera, haguda en la parla, d'un **vets* o **ves*, que ofegaren probablement els homònims *veu* < *vou* < *VOCEM*, o també *VICEM*.

còs : pr. *kōs*

El *còs* (< *CORPUS*), en la seva accepció general i més amplia, no necessita de comentaris en aquesta sèrie, car se tracta d'un mot que frueix de plena vitalitat. Amb tot, constatem en el llenguatge corrent alguns matisos de significació, ja perduts fora de les frases on ha quedat circumscrits: *Quan vares rebre la carta, el teu pare ja era còs*; *Toquen a morts! Es un albat? No, que és un còs gran: que no ho coneixes?*; *Mireu que és prou aquest còs! No té mai prou de res!*; i altres semblants. En el primer exemple hi tenim l'equivalent de 'mort, cadàver'; en els altres, sobretot en el tercer, l'equivalent general és 'individu, persona', significats coneguts també del llatí (*pugnare ex corporibus*; *corpus liberum*, *corpora captiva*). Per altra part, el *còs* de l'home designant senzillament el tronc, per diferenciar-lo així de ço que constitueix les extremitats, ha tingut també el seu reflexe en el cabal de la llengua, fins i tot prescindint de la influència que hagi pogut tenir-hi per reacció el parlar culte. Aquest reflexe es veu encara, més o menys difós, en les expressions *fer de còs* i *anar en còs de camisa*, conegudes així mateix del castellà i del francès i corroborades per l'existència de l'antic provençal *cos*, que ha donat el català i el portuguès *cos* en la seva significació de 'part superior de la camisa, cintura del pan-

talón o faldilla', etc., d'on n'ha vingut el verb *cossar*, sinònim de *cenyir* (Meyer-Lübke, *Rom. Etym. Wörterbuch*, 2248).

envidar : pr. *embidá*

En el seu diccionari etimològic de les llengües romàniques, núm. 4535, registra En Meyer-Lübke el verb *envidar* del català al costat dels altres representants d'INVITARE dintre la Romania. I per bé que l'autor observa que els continuadors del verb llatí tenen una aplicació principal en la parla dels jugadors (pregar, incitar, provocar, desafiar, intimar), no per això, en ço que respecta al català, pot donar-se el verb com a normal en el seu ús. L'*embidá* és per a nosaltres un verb que no viu sinó dintre l'esfera del jòc, essent l'altre concepte expressat per *convidar*, o tot lo més per la forma savia *invitar*, amb els derivats respectius de *convit* i *invitació*. La forma popular *embidá* no la sabem, fóra de l'ús esmentat, en l'història de la nostra llengua. Citem a propòsit el passatge de la traducció catalana antiga del *Decameron* (New York, 1910): ... *la qual, après l'ach començai, ... per algunes voltes aquell començà anvidar, e posat que de lengua no u sabés dir, per semblança ho mostrava* (pàg. 111). A l'*envidar* en la significació exposada, s'hi junta el substantiu de verbal *envit* (pr. *embít*), on l'evolució de sentit, tot confirmant el del primitiu, s'ofereix més apartada encara de l'original. En efecte, si bé l'*envit* alguna vegada inclou una reminiscència amb *invitació* (*li va acceptar l'envit, li va pendre l'envit*, és a dir, 'va acceptar la seva proposta'), tant parlant del jòc com en altre ordre de la relació social, la seva significació més coneguda en el nostre dialecte és la de *xasco*, *carada*, *regany* i altres semblants: *Quins envits, noi! No ha tingut pas pèls a la llengua, no!; Passava el majordom i els ha arreplegat en rodona fent-la petar, i me'ls ha clavat un envit que ja, ja...*, etc. No s'ha de fer però tampoc un gran esforç de raciocini per descobrir aquí l'etapa semàntica anterior: proposar o dir una cosa amb arrogància, abús de l'autoritat que té el qui parla.

folja : pr. *fôjê*

El substantiu femení *folja*, que per ço que diem més avall no presenta la més petita dificultat, ni d'ordre fonètic ni semàntic, per

creure'l descendent del llatí FOVEA, és desconegut en la seva aplicació corrent i enunciat simple, i solament s'usa en frases com aquesta: *Ja et dic jo, quina carretera! No s'hi pot donar un pas en ferm! Tot són fotges d'aigua i fang!* El sentit de *fotges* és ben obvi: afegim-hi sols, per aclaració, que aquella paraula pot indicar principalment els sots o roderes que el pas dels carros va obrint en el camí i que tornen tous i fangosos al ploure. Així l'idea originària expressada per FOVEA (excavació, forat, fossa, caverna, profunditat) és essencialment la mateixa, i tot lo més que pugui dir-se és que ha sigut quelcom restringida en la seva accepció. Per altra part, la fonètica, llevat de la ò donant *ø* en compte de *ø*, cas per cert raríssim en català, ens mostra un estat ben regular amb la conservació de la F- (FLOREM > *flor*) i de la -A com *ε* (PORTA > *pòrtε*). L'element africà del sò *ʃ* per *j* (**jòjε*) tant pot ésser el rest d'una pronunciació arcaica com el resultat d'una contaminació amb algún substantiu o verb, com *esquitx*, *esquitxar*.

jónec, xón : pr. *cøn*

El *cøn*, que avui, en el nostre dialecte, coneixem solament empleat com a expressió podríem dir hipocorística, per aclamar o amanyagar els bèns, el creiem un continuador del llatí JUNIX, malgrat la significació de 'vaca jove' que tenia aquest en sos orígens. La forma *cøn* té, com a dificultat d'ordre fonètic, el sò *ε* en compte de *j* que hauria de donar com a procedent de J- (JUVENE *jòbε*, JOCUM *jók*). El fonema, com es pot veure, és el mateix en quant a l'articulació; i la perduda de l'element sonor (**jôn-* o **jón-* > **éøn-* > *cøn*), desapareguda la noció exacta de la significació de la paraula, tindria un bon apoi considerant-la com el resultat d'un creuament amb *edj*, únic mot d'aplicació general amb què es coneix l'anyell i el moltó en la nostra localitat. Quant a la perduda de la sil·laba *-ek*, tenint en compte l'empleu de la paraula anotat al principi, no té res d'extraordinari (comp. *En* i *Don* < DOMINUM), i més si pensem que la paraula no és d'una necessitat urgent en el dialecte de la nostra contrada, que no coneix més que accidentalment la cria del bestiar de llana. La paraula plena (m. *jónec*, f. *jónega*) és coneguda del valencià.

morro : pr. *mōru*

El problema lèxic que suscita el *morro* apareix intrincadíssim. Vagin uns mots de comentari, reportables principalment a la seva sinonímia amb *llavi*, aplicat a les persones. Del *morro*, única expressió vivent quan se tracta dels animals, no cal de moment parlar-ne. La qüestió del mot *morro*, dit de les persones i considerat com a fòssil, la promouen frases com aquestes : *Ara no t'amorrisa la font per beure!*; *No més sab beure a morro*; *Si hi vaig l'esmorraré : ja sabrà qui soc jo!*; *Deixa'l estar : no ho veus que és un morrut?*; *Sempre que em troben em fan un pam de morros : sembla que els degui alguna cosa!*; *Ahir la vaig veure i em va fer uns morros com un esclòp*; *Va clavar un ensopegada i va caure de morros*; *Ho tens als morros i encara no ho veus?*, etc. Per bé que en aquests exemples el *morro*, amb els seus derivats, acompanya sempre la idea d'abultament exagerat dels llavis, no per això acabem de creure en l'existència simultània de les dues formes amb els matisos de significació indicats, a través dels segles. És molt possible que la llengua parlada almenys s'hagi servit principalment del tipus *morro*, que hauria perdut paulatinament el seu terreny davant l'influència del tipus culte *llavi* per una part, i obeint per altra a un instint de dignificació pròpia que repugnava un vocable massa groller per la seva procedència. Ens inclina a aquesta manera de pensar el fet que en els dialectes dels territoris extrems, en el valencià i el mallorquí per exemple, l'expressió *morros* visqui encara una vida plena en el mateix sentit que nosaltres diem *llavis*, i que en algunes localitats importants d'Alacant i València, on els dialectants es donen més compte del fenomen, deixin el *morros* per als animals i prenguin la forma castellana *labios* per a les persones. No és difícil, però, sentir encara expressions ingenues com *Mira, què morros, la xica!*; *Els morros del bon Jesuset*, etc., comparables als *murrus de coraddu* dels dialectes sards (cf. Zauner : *Romanische Forschungen*, XI, pàg. 384); expressions que sonen plenament ofensives i irreverents en el nostre parlar, l'esperit del qual viu ja solament el sentit pejoratiu del mot, com en la majoria dels casos de les llengües romàniques (Meyer-Lübke, *Rom. etym. Wörterbuch*, 5784).

penar : pr. *pená*

No podem jutjar, de moment, de l'existència històrica i de l'aplicació que hagi pogut tenir aquest verb, derivat evidentment de *pena* < *PENA, com tampoc de la desviació semàntica del seu primitiu. El mot PENA significa, en els clàssics llatins, 'suplici, càstic, turment', etc.; el valor lèxic dels quals no compromet en res l'aplicació que li donem avui en la nostra llengua, com no sigui en la seva modalitat subjectiva (*em fa pena que sigui tan desgraciat; quina pena per una mare*, etc.), per altra part ben explicable. Siguí d'això el que es vulgui, el *penar*, en el nostre dialecte, existeix en el sentit de 'sofrir, patir' i com intransitiu. Vegin-se els exemples: *Quan no es pot no es pena* (ço és, 'no se sofreix perquè un se'n fa càrrec, un s'ha de resignar, no hi pot fer més'); *aguanta el tauló d'aquesta banda! no ho veus que pena?* El primer cas, l'únic que coneixem que, impersonal i tot, es refereix a un element concient de sofrència, és una frase feta i invariable. En ella es presenta de consegüent el *penar* sempre en la mateixa forma impersonal del present d'indicatiu, i no n'admet d'altre. El segon, en canvi, aplicat constantment a coses inanimades, si bé es diu sempre en tercera persona, no és per això obstacle per aplicar-se a temps del verb altres que l'indicatiu. En aquest respecte el *penar* segueix també les modalitats de passat o futur que condicionen la naturalesa de la frase: *I al veure que un cantó de la taula penava, va córrer a obrir més el petge; No li posis tanta cosa aquí, que penarà! Val més que ho repar-teixis, i tot anirà millor*, etc. Ço que sembla més probable és que el *penar* hagi sigut el predecessor immediat més o menys dialectal del *tenir pena* d'avui. En aquest cas resta trobar una explicació satisfactoria de la reducció considerable d'aquell verb, del qual, per altra part, no devia poder passar-se així com així la llengua, que li ha creat un substitut perifràstic.

poder : pr. *puđę*

La resultant d'aquesta forma analògica del llatí vulgar *POTERE es continua regularment en la flexió del seu verb, més o menys barrejada amb els temes consonàntics en -C (*poguer poder, pogués-*

sim podéssim). Però ço que és particularment interessant per nosaltres és l'infinitiu substantivat *puđę* conservat com un intensiu en frases com les següents: *Hi ha un poder d'herba que espanta; en aquella casa de pagès, a l'entrada, hi havia un poder d'aviram que no es podia donar un pas*, etc. Cal notar, nogensmenys, que el *poder*, tal com ressurt dels exemples, ve a tenir un cert aire despectiu per la cosa a la qual s'aplica. I així, a no ésser en sentit de menyspreu declarat, i encara, els dialectants es resistiràn sempre a dir *un poder de criatures, de gent, d'ocells*, etc. Però si resulta interessant la substantivació conservada del POTERE en quant a la forma, no ho resulta menys la de la seva significació. I, efectivament, en el nostre cas el *poder* no vol dir senzillament, com pot veure's, 'tenir força, autoritat, facultat, ocasió, etc.', de fer alguna cosa', sinó que vol dir 'vigoria, força, abundor, domini', etc.; discrepant així fins del valor que té el *poder* del llenguatge culte actual, que ve a ésser un sinònim de 'autoritat' i acostant-se més aviat als matïços del llatí POTENTIA. Per ço que pugui ésser útil a recerques més detingudes sobre l'evolució històrica del POTERE en les seves modalitats semàntiques, recordem el comentari que fèiem a propòsit de *puđent, puđentę, puđę*, etc. (*Die Mundart von Alacant*, Barcelona, 1913, § 89), fòssils que tenen també probablement a fer amb el femení *puđę* amb el qual la gent de mal viure designa l'autoritat, femení que sembla reaparèixer en l'expressió familiar corrent en el nostre dialecte: *Fuig d'aquí, si vols! Aviat faràs com la pudor, que per tot arreu se fica*. El fet de tenir aquí *pudor* un sentit obvi que suscita el PUTERE, sentit tampoc fòra de lloc en el cas primer, fa posar un interrogant a la pregunta sobre la procedència etimològica o la desfiguració arbitrària del mot.

retinent : pr. *řenitęn*

Solament usat com a adjectiu, i unes vegades en la significació de 'agarrat, avar, mesquí', altres, en canvi, en la de 'dolent, entremaliat, tossut', l'expressió acaba de perdre's en el nostre dialecte i ja és poc menys que desconeguda de la generació actual. Quant al seu origen i malgrat la seva igualtat formal amb el llatí RENITENS, d'on fa derivar el castellà *renitente*, 'que se resiste a hacer o admitir alguna cosa, o la repugna', el Diccionari de la Reial Academia de

la Llengua, el creiem més bé procedent del verb TENERE amb la partícula de reforç *re-*. La forma **řetinėn* o altra pareguda (**řennėn*, *řėinėn*) en compte de *řėnėlėn* és fàcilment explicable per un cas de trasposició consonàntica, i la *i* que en rigor deuría haver desaparegut per la seva posició àtona, traeix la influència d'una metàtesi vocàlica del participi (*lėnėnt* per *tenint*), ocasionada per un canvi analògic de conjugació. Ara, sota el punt de vista semàntic, l'ètimon compost amb TENERE s'està més en son lloc que en el RENITENS, car la idea de 'brill, lluïssor', representada per aquest, difícilment, per no dir impossible, pot acordar-se amb el sentit que exposàvem al principi.

seu : pr. *sėu*

Abstracció feta del llenguatge culte i de la toponímia que ens ha conservat el substantiu *seu*, bé que amb un cert sentit antonomàstic (*la Santa Seu*, *la Seu de Vich*, *la Seu vacant*, *La Seu d'Urgell*), el llatí SEDEM no posseeix vida pròpia en la parla quotidiana, i és probable que tampoc l'hagi tinguda mai. Amb tot, mereix consignar-se la dita popular referent a les campanes : *Es clar que no se senten, si són a la seu! Encara no han acabat de tocar; No ets home de prou bigotis per pujar la campana grossa a la seu; Van de pobre, noi : ni tan sols les pugen a la seu*, etc., on la frase sempre gira entorn dels verbs *ésser* o *pujar*. D'ella es desprèn ja el sentit, que no és altre que tenir les campanes, enlaire, descansant un moment, figura de copa, per poder rependre la volada sense haver de repetir els esforços que ocasiona al campaner la primera vegada de posar-les en moviment. Ja es pot veure, doncs, que això s'aplica solament a les campanes grosses, no tenint les petites la particularitat d'ésser ventades.

tragar : pr. *dřėgá*

El verb *dragar*, que viu soldat a la frase feta *no el puc veure ni dragar*, és sens dubte el mateix que el castellà-portuguès *tragar*, amb la sola modificació consonàntica de la *t* en *d*, fenomen ben freqüent en el veïnatge d'una *r* (comp. *dimecres* i *dimegres*, *CROCUM groc*), i aquí, en la nostra frase, més explicable encara per

raó del lloc que ocupa. Es fa, però, difícil precisar si es tracta d'un castellanisme, per més que el Diccionari de la Reial Acadèmia no registra cap aforisme sota d'aquella paraula.

Notem, malgrat d'això, que l'extensió del mot *TRAHICARE (v. Körting: *Lat. rom. Wörterbuch*, 9666) no figura en el domini gal·lo-romà, ja que, llevat del sard, solament es consigna en la península ibèrica. Altrament, cal fer referència a l'expressió *no el puc pair*, que bé hauria pogut contribuir a l'adveniment del *tragar* (> *dregá*) per raó de la seva afinitat semàntica.

P. BARNILS

Estudis etimològics i lexicogràfics ¹

cadarn

Veiem en aquest mot un reflexe popular, segurament de formació moderna, de CATHARRUS, gr. *κατάρρος*, que sols ha donat mots erudits en les altres llengües romàniques: cast. *catarro*, fr. *catarrhe*, etc. *Cadarn* i estar *encadarnat*, per *constipat* i estar *enconstipat*, són expressions molt usades en el català dels segles XVIII i principis del XIX, i avui encara són vives en contrades apartades de Catalunya i entre gent rústica. No sabem a què es deu la *n* final. En tot cas és un exemple més de les moltes paraules erudites de medicina i anatomia assimilades pel poble a sa fonètica característica: recordem ara *tífols*, *gàstriga*, *gripia*, *migranya*, *palmons* per *pulmons*, *l'estèric*, etc.

calcigar

Aquest verb, derivat de CALX, CALCE, 'taló del peu', amb el suf. -ICARE (per què, doncs, *-igar* en compte de *-egar*?), és interessant sobretot pels seus derivats. Trobem entre aquests *cacigall*^(A),² vivent en l'Urgell i diverses contrades de la província de Lleida, amb la significació de 'parrac, drap vell', això és, 'cosa que es trepitja'. Aquest *cacigall* ens obre la porta per a l'explicació de tota una família de mots: *cassigoles*^(A) (Borredà), *cassogues*^(A) (Eivissa, Mallorca), *cassanogues*^(A) *cassanyogues*^(A) (Tortosa), *cassoniques*^(A) (Ulldecona), que tenen tots la significació del cast. 'cosquillas'.

1. Aquests *Estudis* que comencem a publicar en el BUTLLETÍ són continuació dels *Estudis etimològics catalans* sortits en la revista dels *Estudis Universitaris Catalans*, vol. VI, p. 282; vol. VII, 104.

2. Totes les formes que en aquest treball van acompanyades de ^(A), a la dreta, són preses del *Diccionari Aguiló*, ara en curs de publicació.

La filiació que totes aquestes formes tenen en CALX, CALCE, s'explica per una clara evolució semasiològica. CALCE, 'taló', estengué sa significació a tota la 'planta del peu' en alguns dels seus reflexes llatins i romànics, com passa en el llatí CALCARE i ital. *calcare*, en el cat. *calcigar*, en l'ital. *calciare* (que en certs casos té el valor de *calpestare*¹), etc., verbs que signifiquen 'petjar'. No és estrany, doncs, que de l'arrel CALCE amb aquesta extensió de significat, sortissin derivats amb la significació de 'cosquillas' essent la planta del peu el punt del còs més sensible a aquestes. Deixarem, per ara, d'estudiar la multitud de creuaments i contaminacions a les quals es deu la formació de totes les variants esmentades i que revelen tan clarament el llur origen amb aquesta arrel CASS, amb *l* absorbida, com passa en *cacigall*.

Però no s'atura aquí encara la fecunditat derivativa de CALCE. Aviat tingué lloc un curiós creuament amb *peu*, o més aviat amb l'antic *pe*, *ped*. Fruits d'aquest creuament de *calcig-* o *cacig-* amb *pe* foren *pecigolles*, i, per una nova extensió de significació, *pecigar* i *pecic* (cast. 'pellizcar' i 'pellizco'). Així queden agrupades en una mateixa família *pecigolles* i *cassigoles* amb les altres variants dialectals de la mateixa significació més amunt esmentades. Aquesta contaminació de PEDE tingué lloc en el mateix verb *calcigar*, en sa significació de 'petjar', com ho mostra un curiós exemple antic, que N'Aguiló retreu en el seu *Diccionari, de les Metamòrfosis* den Francesch Alegre: «*per prechs de sa muller ma cruel enemiga ab lo carro fugint tirave la via de Phitea ja palcigant los meus cavalls les ribes de Corintia*» (fol. 130): aquest mot *palcigar*^(A), [*pēlcigar*] és la mateixa paraula que el modern *pecigar*, conservant però el sentit originari de 'calcigar petjar'. Finalment, tenim un derivat directe de CALCE en el cat. *coça* cast. 'coz', i un d'indirecte en el cast. *cosquillas*, amb la mateixa evolució semàntica del cat. *pecigolles*, *cassigoles*, etc., i amb algun creuament amb un altre mot que no sabem.

caramella

Caramella, com *caramell*, sortits, com se sab, del diminutiu CALAMELLUS, en llur significació de 'instrument musical, flaviol, cara-

1. Petrocchi.

millo', fr. (chalumeau), han donat origen a curiosos derivats. D'una banda trobem *caramada*, -es, vivent en la comarca de Lleida;¹ d'altra tenim *carallada*, -es, ambdós mots sumament estesos en la llengua vulgar, significant, d'acord amb el llur mot d'origen, 'romanços, cançons, orgues', en sentit despectiu de 'tonteries', en cast. 'músicas'. Un exemple vulgaríssim de l'aplicació d'aquests mots és *No em vinguis amb caramades* o *carallades*. Aquestes dues formes, *caramades* i *carallades*, ens permeten reconstruir el mot **caramellades*, del qual aquelles són abreviacions, originades segurament per llur ús freqüentíssim en el llenguatge familiar. La forma *carallades* ofería un punt de contacte fonètic amb *corall*, i dóna en aquest el resultat d'una assimilació (que més endavant veurem en l'article *coral*) que convertí *corall* en *carall*. Aquesta contaminació fonètica fou determinada pel sentit obscè comú a les dues paraules. *Caramella*, el mot d'on deriva *carallades*, tingué antigament la mateixa significació aplicada que *carall* (Cf. més avall, article *coral*), i d'ella hi ha exemples en la nostra llengua antiga que ens excusem de transcriure. Conegut és, entre altres, el que porta *El llibre dels tres...* Finalment, *caramades* fou l'origen de la interjecció *caram*. La interjecció i paraula obscena *carall* revela una etimologia altra que **caramellada*, *caramella*; car tenim la variant *carai*, que revela un *L*₁ originari. (V. *coral*.)

carena, crena

Ens interessa aquest mot en la seva significació de 'esquena de una muntanya, la ratlla que divideix i junta els dos vessants d'una muntanya'. Meyer-Lübke, en el seu *Diccionari etimològic*, posa aquesta paraula, tant en la significació de 'quilla' com en la que hem esmentada, sota l'ètimon *CARINA*. Però el fet de trobar-se aquella significació orogràfica del mot català completament isolada en mig de la uniforme de les altres formes romàniques de *CARINA*, ens fa suspecta l'etimologia fins avui admesa. Encara que pot donar-se el cas d'una muntanya que per sa forma llisa i regular susciti la imatge d'una nau girada al revés, mostrant

1. Usa aquest mot En Santamaría Monné en ses *Narracions extraordinaries*: «banderetes i sarrellets, tritis i demés caramades populars» (p. 133).

carena, com deien en antic català, en la majoria dels casos les muntanyes ofereixen formes irregulars i capritxoses molt allunyades d'una forma de 'quilla'.

Creiem que *carena*, en aquesta significació, s'adapta molt millor, fonèticament i semànticament, a la família tan nombrosa dels reflexes romànics del llatí CRENA, 'osca', cast. 'muesca', fr. 'coche, cran, entaillure', dent que es fa en una cosa per encaixar en una altra'. Cal solament examinar la significació que CRENA ha adquirit en alguns de sos reflexes romànics per a introduir en el seu nombre el nostre *crena* o *carena* de muntanya. El cremonès *crena* significa 'cim, punt culminant'; el fr. *créneau*, i el prov. *crenel*, signifiquen 'marlet, almena'. Així, doncs, el cat. *crena*, amb sa forma secundària *carena*, expressaria la visió de la silueta de les muntanyes com una serie d'osques o CRENÆ. Aquesta mateixa impressió fou l'origen en el català i moltes altres llengües romàniques de l'expressió metafòrica *serra*.

A més de *carenada* tenim el derivat *carener*^(A), 'el punt central de la teulada d'on parteixen dos aiguavessos oposats'. El mot *crena*, *carena*, és d'ús literari modern. En antic català no coneixem *carena* sinó en sa significació de 'quilla'.

cegallosa

A Vilella del Cinca, de la 'boira' en diuen *cegallosa*. Una forma més a afegir a les designacions de 'boira' derivades de CAECUS, esmentades per En Wartburg en son interessant estudi sobre *Els defectes de la vista en les llengües romàniques*.¹

clatell

La forma mallorquina *clatell* ha fet pensar en *clot* (Tallgren, *Neuphil. Mitteil.* 1912. 169). Trobem suspecte aquest origen, perquè la idea de *clot* és massa vaga i d'aplicació massa general a multitud d'accidents del cos humà per a admetre-la sense proves convinents com a designació del 'darrera del cap'. Admetent la *l* com adventícia i

1. Die Fehler des Gesichtorgans en la *Rev. de Dialect. Rom.*, juliol-desembre, 413-415.

filla efectivament del compromís amb *clot*, ens trobem amb *COT-. I aquest radical no el sabriem separar de la família del mot castellà designant la mateixa part del cos que el cat. *clatell*, això és, *cogote*, i que té en antic provençal el representant *cogotz*. (Per a l'etimologia d'aquestes formes vegi's Meyer-Lübke, *Wtb.* CUCUTIUM.) De *cogot* se féu **cogotell*, d'on **cootell*, **cotell* (cp. *coombre* < *cogombre*, etcètera). Finalment, la contaminació de *clot* donà *clotell*, d'on la nostra forma *clatell* pel creuament amb un altre mot que no sabem quin pugui ésser.

Vegi's l'observació que sobre l'etimologia del radical COT fem al final de l'article *cotar*. D'altra banda tampoc ens acaba de satisfer l'etimologia CUCUTIUM, «bonet», proposada per Meyer-Lübke al prov. *cogotz*, que solament se pot salvar admetent que el cast. *cogote* surt de la forma provençal. El fet de conservar la -t els derivats de *cogot*- i *cot*- sembla indicar la presencia de una *tt* o una sorda + *t* en l'ètimon.¹

clivella, pron. *klībēlɛ*

La significació d'aquest mot és en cast. 'grieta, hendidura'. Hi ha el verb *clivellar-se*, 'agrietarse', i l'adj. *clivellat*, 'agrietado'. Hem de relacionar aquestes paraules amb les nombroses formes romàniques sortides de CREPO, CREPARE, amb diferents sufixes, fr. *crever*, *crévasse*, prov. *crebar*, *crebadura*, cast. port. *quebrar*, *quebradura*, ital. *cretto*, cast. *grieta*, a. fr. *crétel*, 'marlet', etc., sortits de CREPO, *CREPATURA, CREPITARE.

La forma catalana *clivella* surt de CREP- + -ELLA, i ofereix la dissimilació vocàlica *e-é* > *i-é* (cp. *cistell* de **cesta*, lat. *cīsta*), dissimilació produïda potser per l'atracció de la *r* precedent, transformada en *l* com en altres casos similars (cp. *clamàstecs* de CREMASTER, *clenxa* per *crenxa*, V. Meyer-Kübke, *Wtb.* 2325), transformació determinada en aquest cas per contagi de *clavar*, *clavilla* (*klēbá*, *klēbīlɛ*).²

1. Una altra forma que s'ha relacionar amb la família *cogot*- és el cast. *colodrillo*, d'igual significació, on veiem un curiós creuament de *coot*- (< *cogot*-) amb el cast. *colodra* 'barreño'.

2. A la contaminació de *clavar* atribuïm, també, la grafia d'aquest mot amb *v* en compte de *b*. Ignorem la pronunciació de la paraula al Camp de

A Vilella del Cinca, segons notícies particulars que m'han comunicat, existeix la forma *cribessat*, -ada (*figa cribessada*, això és, 'clivellada'), on tenim el sufixe -YRIA unit al radical consonàntic intacte CR-.

coïl pr. *kuit*

En tot el Camp de Tarragona és usat aquest mot (*kuit*) en compte de 'mosquit'. Hi ha contrades on se diu *coïc* (*kúik*) per *coïl*. Es un reflexe del llatí CULEX, CULICE, 'mosquit' amb el suf. diminutiu -ITU *CULICITU; formació regular pel que es refereix al tractament peculiar en català de -C- entre vocals seguida de e o i (cp. *vei*, *rail* o *rel*, etc.). L'evolució haurà sigut aquesta: *CULICITU > *coleit > *coliit > *colit > *couit > *coit* (comp. *nuít > *nit*). Tenim, doncs, en català, un germà del prov. *cozin*, fr. *cousin*, 'mosquit'.

coll

Coll, com a terme orogràfic, significa en el català modern 'el pas estret entre dos cims de muntanya'. L'etimologia que s'imposa, doncs, seria COLLUM aplicat en sentit metafòric. Amb tot, sembla que en antic català, *coll*, com a designació orogràfica, tenia un sentit oposat al d'ara. Així sembla provar-ho un exemple tret de la *Crònica de D. Jaume*. Conta D. Jaume que va voler veure la ciutat de Xàtiva, prop de la qual havia arribat amb la seva host, i diu: «*Hajam tro a XXX cavallers que anch no uim Xàtiva e uolem la ueer. E anam la a aquel coy l agut qui es prop del castell, e ueem la pus bela orta que anch haviem uista en uila ni en castell*» (p. 348). El qualificatiu *agut* sembla més propi d'un cim que no d'un pas entre dos cims. Per això creiem que *coll*, en antic català, era, pel seu sentit, emparentat amb l'it. *colle*, el prov. *col*, el cast. *colina* i el fr. *colline*, que són reflexes del llat. COLLE i no de COLLUM. Com que no hi ha altures sense la corresponent depressió o gorja, pogué influir aviat COLLUM en aquest derivat de COLLE; i així *coll* passà per una gens forçada traslació a ésser designació del pas entre dos *colls*.

Tarragona i a Mallorca, on se conserva la labio-dental fricativa. El *Dic. mallorquí* de N. Armengual porta *crivell*, *crivellat* etc... En cas de pronunciar-se [v] es tracta del contagi amb *clavar*, contagi que és de tota evidència en la forma valenciana *clavill* 'hendidura', que porta en Martí i Gadea.

o *cims*. La mateixa evolució sofrí el sentit del cast. *collado*. La nova aplicació de *coll* (en sentit de *COLLU*) no fou cap raresa en la llengua, car són moltes les designacions geogràfiques preses dels noms dels membres o anatomia del cos de l'home o dels animals, com *gorja*, *morro*, *peu*, *pic*, *cresta*, *ull*, *llom*, etc.¹

coma

Coma, procedent del celta *cumba*, 'vall', té, amb la mateixa significació, representants en moltes llengües romàniques (V. Meyer-Lübke, *Wtb*, 2386). El reflexe català *coma* té en els diccionaris dues significacions contradictòries, car així com uns li donen la significació de 'muntanyeta', cast. 'loma', 'colina' (Bulbena; Labernia; J. Esteve, *Dic. cat. cast. lat.* 1803), altres el fan significar tot el contrari, això és, 'petita vall, depressió entre dues altures', cast. 'cañada' (Amengual; Balari, *Orígenes*, III; Figuera, *Dic. Mallorquí castellà*). Aquesta movilitat de la significació que es mou entre dos extrems oposats, no és un fenomen rar en la semàntica: en el mot *coll*, com terme orogràfic, hem vist un fet similar. Sense moure'ns d'aquesta paraula, veiem les seves formes provençals *coumbo*, *cuomo*, etc. (Mistral, *Trésor*), amb significació de 'vall petita, depressió', mentre la forma landesa *come* (Meyer-Lübke, *Wtb.*, 2386) significa 'duna', això és, 'montícul arenós'. Nosaltres no sabem de fet existent aquesta paraula sinó en la seva significació de 'depressió', encara que en les comarques que coneixem personalment no és aquesta una paraula viva, sinó tan sols cristallitzada en la toponomia del terror i formant també noms compostos (*comalada*, *comamala*, etc.), sense que el poble l'entengui amb una significació pròpia i independent.

Apart d'aquesta movilitat de significació, és digne d'observar-se, en el cat. *coma*, l'anormalitat de l'evolució fonètica. *CUMBA* no donaria, regularment, en català, *coma*, sinó *comba*, com en els dialectes del nord d'Itàlia, en els francesos i en els provençals. Sols tenim amb el mateix consonantisme de la forma catalana la de les Landes *come* (Meyer-Lübke, *Wtb.*, 2386), *coumo* en la

1. En un passatge de l'obra ja esmentada d'En Santamària, *collet* sembla tenir també el sentit de 'muntanyeta': «Al ser dalt d'un collet als peus del qual està ma casa pairal, me vaig girar, etc.» (p. 24).

Gascunya (Mistral, *Trésor*) i *coume* en el Bearn (*ibid.*). Lat. -MP- i -MB-es conserven en català regularment : *campar*, *romput*, *tomba*, *timba*, *bomba*, etc., etc. ¿Com s'explica, doncs, l'evolució -MB- > -M- soferta per CUMBA en català?¹

La forma arcaica catalana *cumba*, significant 'depressió, vall petita', està fermament documentada i ens priva de cercar una altra etimologia al nostre *coma*. Un document de 918 ens parla d'unes *combas unde aqua discurrit per imbres* (Balari, *Orígenes*, III). Però ja en 1011 apareix la forma específica catalana *coma* : *et vadit per comam qua pergitur ad flumen Ted* (Marca hispànica, ap. 164).

Comba, per transformar-se en *coma*, deu haver sofert la influència d'una altra paraula. La pertorbació de sa evolució normal crec que prové de l'homònim *coma*, doblat de *calma*, 'planície alta', cast. 'meseta'. La forma *coma* amb aquesta significació subsisteix isolada a Catalunya al costat de la més general *calma* : així es dedueix del testimoni de l'escriptor en Bosch de la Trinxeria, qui diu que en els Pireneus catalans es nomena *coma* a la 'montaña alta, unida, cubierta de césped, de grande extensión, sin peñas ni precipicios y de buenos pastos para el ganado'. (V. Balari, *op. cit.*, 73, on aporta nombrosos documents antics per aquesta paraula.) *Calma* és probablement un mot prerromà (Jud, *Bull. de Dial. Rom.* III, 12), molt estès en la toponomàstica dels països de llengües gal·lo-romàniques. El seu reflexe *coma* oferiria, amb sa significació de 'planura', un punt de contacte amb *comba* en sa significació de 'espai entre dues altures'. 'Cosa plana' i 'cosa baixa' són dos matisos que poden arribar a confondre's. Així la coincidència semàntica entre *comba* i *coma* (CALMA) provocà a la fi la seva coincidència fonètica, i *comba* evolucionà a *coma*. El trànsit de *comba* a *coma* deuria efectuar-se al través de l'etapa *comma*, producte de una assimilació, i que tenim documentada en 976 : *comma lata* (Balari : *Op. cit.*, 112). Aquesta evolució fou encara consolidada

1. La forma *coloma*, de COLUMBA, no pot servir de norma per al nostre cas, perquè pot ésser un femení format sobre el masc. *colom*. Només recordem el mot *cama* (< grec *Kampe*), que hagi sofert la mateixa evolució fonètica de *coma* en el domini català.

2. *calma*, significant 'meseta', surt en documents de 871, 978, 982, 1038, etc. (Balari : *Op. cit.*, 73 i 74). També consigna aquesta paraula el *Donatus provincialis* : '*Calms* : Planicies sine herba' [Ed. Stengel, 45]).

per la més gran vitalitat de la forma *calma* respecte del seu reflexe *coma*, fet que restablí la distinció entre les dues designacions toponímiques, posada en perill per la confusió entre *coma* (< CALMA) i *coma* (< CUMBA).

coral

Es mot erudit procedent de CORALLIUM (gr. κοράλλιον). L'antiga forma catalana, però, era *corall*, i així ho fan constar el *Diccionari valencià-castellà* d'En Martí i Gadea, i el d'En Labernia, que escriuen el mot amb la grafia *corayl*. D'altra banda ens revelen la forma antiga popular els derivats *corallar*^(A), 'pescar coral', i *corallador*^(A), 'pescador de coral', que viuen en la costa de l'Empordà.

La color roja del coral fou origen de diverses aplicacions metafòriques. Així veiem, en el modern prov., que *courau*, *couralh* o *courai* significa 'pebrot vermell': «rouge comme un courau» (exemple portat per En Mistral). Aquesta significació també és coneguda en català, on tenim *coralet* i *corali* significant 'una mena de bitxo vermell' i que hem sentit en el Camp de Tarragona i Priorat. Aquesta darrera significació de 'pebrot o bitxo vermell' que s'incorporà a la paraula *corall*, fou segurament causa de la darrera evolució semasiològica del mot, representada pel modern català *carall*, interjecció de significació originàriament obscena. La nova i atrevida diferenciació de sentit se reflexà, també, fonèticament, en l'assimilació vocàlica *o—á > a—á* (*e—a*). Aquesta assimilació vocàlica de *corall* fou ajudada principalment per un derivat de *caramella*, com més amunt hem vist. (V. article corresponent.)

coromina

Aquesta paraula, procedent de CONDOMINIUM (Balari: *Or.*, 508), té diverses formes en català, subsistents llur majoria en l'onomàstica: *cormina*, *colomina*, *conomina*, *condomina*, etc. Les formes *condomines*, *connamina*, *conamines*, surten ja en documents dels segles XI i XII (Mas, *Not. hist.*, V, 107, III, 238). Subsisteix també aquest mot, cristallitzat, sense significació concreta, com designació topogràfica de distints llocs de Catalunya, barris de ciutats i pobles, masíes, etc. Com a paraula viva existeix en di

verses comarques de Catalunya, com la Plana de Vich, Pireneus, etcètera. El seu estudi suscita un problema interessant de semàntica. Originariament, com se desprèn del seu ètimon i com ja féu constar En Balari (*loc. cit.*), significava copropietat, i es deia en particular de «la tierra señorial libre de todo censo que reservaba para sí el señor en los bienes que daba en feudo». Però aquesta significació restringida va desaparèixer segurament amb el règim feudal per a adquirir tres distintes significacions: 1.ª, terra o camp lliure de tributs situada vora d'una vila (Mistral. *Trésor*. Art. *coundomino*); 2.ª, troç de terra bona de conreu¹ (*Ibid.*); 3.ª, troç de terra voltat pel riu, formant una península (*Dicc. Aguiló* en curs de publicació). Les dues últimes significacions viuen en el parlar de la Plana de Vich. La tercera significació és la que aquí ens interessa. ¿Com ha pogut adquirir aquesta significació la paraula CONDOMINIUM? Un dels casos més coneguts d'accessió de propietat és el degut a la formació, per al·luvió, d'una illa en un riu. La legislació de les distintes regions d'Espanya de des dels temps de l'Edat mitjana, disposa que aquestes illes, quan sorgeixen equidistants d'ambdúes vores, han d'ésser dividides per meitat entre els terratinents d'aquelles. En el *Libre de les Costums de Tortosa* (ed. 1539) llegim: «Insula ço es exequina que's faça en mig de flum es d'aquels qui han les honors de ça e de lla del flum que's tenen ab la riba del flum, ço es que cascu hi ha frontera e guaayna sa part en la insula segons que ha frontera el flum de lonc en lonc del flum» (fol 96). Amb això es veu molt bé l'evolució semasiològica de CONDOMINIUM. Si bé, en el cas d'aquestes illes d'al·luvió en els rius, no es tracta propiament, en termes jurídics, de copropietat o condomini, fou aplicat el terme CONDOMINIUM per analogia al present cas de divisió de propietat. (La rúbrica sota la qual està escrita el passatge copiat de les *Cost. de Tortosa*, porta per títol: *De comuni rerum divisione et de acqui-rendo dominio*.) Així fou nomenada *coromina* l'illa formada, per al·luvió, en un riu quan tenia efectes jurídics en la propietat, fins que fou aplicat el mot a tota illa d'aquesta classe. Un cas curiós d'aplicació d'un terme jurídic a un accident topogràfic.

1. En aquest sentit l'usa Verdaguer: *la verda coromina hont flors collien* (*Canigó*, cant 10).

coromull

Són diverses les variants d'aquesta paraula (pronunciada en el dialecte oriental *kurumúl*) : *curmull*^(A), *crumull*^(A) i *caramull*^(A), aquesta última propia de Valencia, Mallorca i comarca de l'Urgell. La significació de la paraula ofereix lleus variants segons les contradades. A Catalunya significa 'munt de grans, de terra, de sorra, de fruits, això és, de totes aquelles coses susceptibles d'ésser reunides en forma de pila o en forma cònica'. A Valencia té una significació més precisa i estricta : vol dir 'ço que reïx de la mesura si no l'arranen', «porción que sobra de la justa medida de los sólidos y sobresale formando montón».¹ Com sol passar en altres casos, la significació originària i primitiva d'aquesta paraula sembla ésser la més concreta de les dues indicades, això és, 'cim d'un munt, la part que sobressurt'. Aquesta significació ens porta pel camí del llatí *CULMEN*, **CULMU*, amb el suf. *ul*, tan fecunde en català. La forma primitiva fóra així *curmull*, d'on *crumull*. En *curmull* la *r* desenrotllà una vocal *u*, per un procés assimilatiu (fenomen freqüent en les líquides en posició àtona : *calamàstecs*, de *CREMASTER*, etc. Cp. el procés invers *carbaça* per *carabaça*, *brenar* per *berenar*, etc.). Finalment, *caramull* s'explica per un compromís amb *CALAMU*, que ha donat en català formes com *caramell*, *caramella*, objectes que per la forma llur poden haver contribuït al contagi obrat per llur designació en el mot *corumull*. Cal afegir, doncs, el mot català en totes ses variants i derivats, com *corumullar*, a les formes romàniques de *CULMEN* (Meyer-Lübke, *Wtb.* 2376). Resta per explicar encara la forma *curull*, substantiu i adjectiu. Amb valor de substantiu el porta En Labernia, qui li atribueix la mateixa significació que *corumull*, afegint-hi aquesta : «En las xemeneyas l'extrem que se sol formar de duas ó més teulas ó rajolas empinadas pera que isca 'l fum y no entre la pluja.» Tant per sa significació com per sa fonètica, *curull* sembla estretament emparentat amb *corumull*. Però no ens atreviríem a afirmar-ho sense proves. Igual diem de la forma *cucurulla*, sortida d'un creuament *curull* + *cuculla* (cat. *coguilla*). L'etimologia de *curull*, segons Parodi (*Romania*, XVII, 59), es *CORÖLLO* la qual tampoc ens satisfà.

1. Martí y Gadea : *Diccionario general valenciano-castellano*.

cotar

Coneixem dues significacions d'aquest verb : a) parlant de les cabres, els bous, etc., es diu que *colen* quan embesteixen amb el cap; b) *cotar-se* i *acotar-se* és vivent al Camp de Tarragona en sentit de 'ajupir-se'. La idea de 'cap' és present en ambdúes significacions : 'pegar amb el cap' i 'abaixar el cap'. Això i la presència de *cot- en aquest verb ens el fa relacionar amb la família de mots romànics significant 'cap' o el 'darrera del cap', que Meyer-Lübke posa sota l'ètimon CUCUTIUM : cast. *cogole*, prov. *cogotz*, *cogot*, etc. En l'article *clatell* hem vist la forma hipotètica primitiva *cotell. La mateixa evolució fonètica veiem en *cotar* : *cogotar, *cootar, *cotar*. Serveix d'apoi a la relació que establím entre *cotar* i *cogot* el verb castellà *acogotar*, que té la mateixa significació fonamental que el nostre *acotar* usat reflexivament, això és, 'fer doblegar el cap a algú agafant-lo pel clatell'.

P. Barbier (*Rev. Lang. Rom.*, LI, 264) proposa com etimologia de les formes provençals de *cotar* el mot hipotètic *CORTUS, llatinització del grec κόρτος, 'cap, el darrera del cap'. Creiem que la llatinització d'una paraula grega que, com aquesta, no consta en cap text de la llengua llatina, ni clàssica ni vulgar (Cf. *Thes. ling. lat.*), ha d'ésser apoiada en més segures i nombroses derivacions romàniques per a poder ésser admesa com a fonament etimològic acceptable.

cua

Aquest reflexe de CAUDA o CODA (Meyer-Lübke, *Einj.*, 80), propi del català continental enfront al regular *coa* del mallorquí, deu ésser efecte del mateix contagi que va sofrir en castellà. Així com la influencia de CULU en castellà es manifestà en la presència de la *l*, *cola*, en català es féu sentir per la transformació de *o* en *u* en sa síl·laba tònica.

M. DE MONTOLIU

ACLARIMENTS

Sobre BUTLLETÍ, II, 11 : En el poble pirenenc de La Jonquera, el *noc* és una llei de bací per donar menjar als porcs, fet d'una soca d'arbre buidada per la part del mig en forma de conca. A Olot la paraula *noc* significa un aparell dels cardadors de llana, i té el verb *ennocar*, corresponent a l'ús que se'n fa. Afegeixi's que prop d'Olot hi ha una font nomenada *el Noc d'en Cols*. — Respecte del mot *oc* mereix recordar-se l'adagi : *amics fins als ocs i a la bossa no m'hi tocs*, on la significació d'*ocs* es presenta vertaderament enigmàtica. — E. GENÍS (de Pineda, Barcelona).

Sobre BUTLLETÍ, II, 7 ss. : L'*arc de Sant Martí*, dit gairebé per tot-hom *art de Sant Martí*, posseeix en el nostre parlar també la variant *as* : *L'as de Sant Martí surt al vespre, para-li la testa; surt al dematí, para-li el bací*, significant que en el primer cas ja no tornarà a ploure, pero sí en el segon.

Referent al mot *cà «gos»*, tenim els dits populars següents : *En Bernat no té pa, | que renega que renega; | En Bernat no té pa, | que en renega com un ca. | Com un ca, com un gos, | com un perru, perru, perru; | com un ca, com un gos, | com un perru rabiós.* — *Bon clar de lluna fa quan la gossa segueix el c'a*, que es deia abans quan una noia fugia de nits robada pel seu promès. — *No per tu sinó pel pa remena la cua el c'a*. — I. ROCAS (de Llofriu-Girona).

Sobre BUTLLETÍ, II, 50 : L'adjectiu *moll, molla*, és ben viu a Mallorca com a sinònim de *blan, fluix*. En canvi, no s'usa per *mullat* (que aquí li diem *banyat*, i, tot lo més, *remull*). Sols quan ha plogut molt, se diu que al camp *hi ha moll*; però encara, llavors, el *moll* té el significat de *blan*, ja que es diu indistintament : *hi ha moll, hi ha blan*.

Aquí, no sols es diu *boca molla* a un qui no sab guardar secret,

sinó *cames molles* a un qui no sia fort al caminar, p. e. : *Si no fosseu tan cames molles, arribaríem fins a la mar.* — *Que ets de molla, fieta! ¿Qui ha vist mai ara ja estar cansada!* — *Duc una molla qui no m'aguanti;* etc.

Tenim els adagis : *De les herbes molles (suaus) se n'abusa. Es pa moll (blan) embossa es coll.* Hi ha els insectes nomenats *cuques molles* i els caragols *boca-molla*. — Tenim també el derivat *molle-ricós* : *una roba molle-ricosa* (de poca consistència). — Item : A una recepta de pasticeria casolana que fa temps que em donaren manuscrita, diu que les coques seràn enforadores *quant tenguin el sol* (part inferior) *moll-moll*, etc. — MARÍA A. SALVÁ (de Mallorca).

Sobre BUTLLETÍ, II, 9 : El verb *sirgar* té, a la nostra vila, el sentit de cedir, avindre's un al parer dels altres, fer el que l'altre vol que faci. Ex. : *Amb això de partí's la terra, no hi volia ser de cap manera. Prou n'hi hem dit de coses : no volia sirgar.* — *Ha costat molt de dâ-li entenent de venir; però a l'últim ha sirgat, i vindrà.* — JOAN POBLET (de Montblanch-Tarragona).

Sobre BUTLLETÍ, II, 35 : El canvi d'*a* en *i* en *enimurat*, és comú a Montblanch. El d'*e* àtona en *i* en el verb *dixar*, també. — La conversió d'*o* en *u* en posició àtona en els possessius, fent *mun*, *tun*, *sun*, també. — La transformació en *v* de la *f* en *vius*, per *fius*, no és general com les anteriors, però la he sentida força. — La conversió de *al* en *au* en *espaume*, *aubercoc*, *auberginia*, *aufàbrica* (aufàbrega), *paupar*, *escaufar*, etc., és general, com ho és l'addició de *t* final en *prèmit*, *sòmit* i altres. — J. POBLET.

Sobre BUTLLETÍ, III, 58 : L'adjectiu *moll*, com a sinònim d'*humit*, és importat de poc a la nostra comarca, on *moll* vol dir tendre, tou, flexible. V. el mot *sabó moll*, «sabó tou, tendre». En les coses s'usa sempre contraposant-ho a fort. Ex. : *Aquesta paret, com que hi van posar poca argamassa, és molt molla : no aguantarà pas.* La fusta de figuera, p. e., *és molt molla, no té consistència com la d'alzina.* Una persona, al sortir d'una malaltia, *va molla*. Un sò és *moll*, *mollet*, quan es suau : la música toca *mollet* quan fa pianíssims. Una paraula es diu *molla* quan se pronuncia en veu baixa. L'aigua, per un corrent, baixa *molla* quan el llit té poc desnivell : en aquest cas és sinònim de *plana*, amb poca empenta. — J. POBLET.

Sobre BUTLLETÍ, III, 61 : *Esllomar-se* no vol dir fer-se mal, en general : vol dir, en el sentit usat a Montblanch, fer-se mal a l'arrençada de l'espina, a la part posterior de la cintura, damunt dels ronyons. Per ésser un mal dels més fàcils de pendre, la gent, com els pagesos, que fan força aixecant-se, és un dels qui més sovint creuen haver agafat i el que millor cura(?) tot *curandero*.

El mot *llom*, representant directe de LUMBUM, és desconegut en singular, però molt usat en plural (els lloms), indicant la regió lumbar. Ex. : *Me sento tot cruixit, amb un mal aquí als lloms...* *Es clar, tot lo dia d'anar acotxat sense està-hi fet...* — J. POBLET.

Sobre BUTLLETÍ, II, 60 : El verb *colgar*, amb el substantiu deverbal femení *colga*, viu en el llenguatge dels *blanquers*, curtidors o adobadors de pells, amb la seva significació antiga ben poc desviada. Vegi's l'explicació : *Colgar* vol dir omplir un clot o tina de l'adobaria amb peces de cuir (cada cuir són dues peces), col·locant-les horitzontalment, planes, d'una a una, cobrint-les successivament d'escorça i formant així una serie continuada de sostres on alternen el cuir i l'escorça fins a ésser plena la tina. Feta aquesta operació, s'hi aboca l'aigua necessaria per obtenir l'efecte desitjat. La *colga* significa l'estat dels cuirs dintre la tina tal com s'acaba d'exposar. Quan els cuirs han sofert prou l'acció de l'escorça, s'extreuen de la tina, i d'aquesta operació se'n diu *alçar la colga*. Aquesta pot ésser *primera*, *segona* o *tercera colga*, segons que els materials tinguin de subjectar-se una, dues o tres vegades a la mateixa operació. — G. CASTELLÀ (d'Igualada).

BIBLIOGRAFIA

RAINER MARX : *Die katalanische Terminologie der Korkstopfenerzeugung*. (Inaugural-Dissertation zur Erlangung der Doktorwürde genehmigt von der philosophischen Fakultät der rheinischen Friedrich-Wilhelms-Universität zu Bonn). — Halle, 1914.

El Sr. Marx, a l'ocupar-se, en la seva memoria doctoral, de la Terminología de la nostra industria surera, porta una contribució més (pàg. 1) a les noves investigacions de la Filologia sobre les paraules en relació amb les coses (*Wörter und Sachen*). El seu treball té dues parts : I, *Cultural-històrica*. II *Lingüística*.

En la primera part l'autor constata breument el coneixement que tenien els antics de l'alzina surera, de les seves propietats i de la seva aplicació (pàg. 5-6), dóna tot seguit una ullada sobre el suro i el seu empleu en l'edat mitjana (pàg. 6), i passa a descriure l'origen i desenrotllament d'aquesta indústria a Catalunya (pàgs. 7-10).

En la segona part (§ 1) l'autor exposa minuciosament totes les operacions de la fabricació, començant amb una descripció de l'arbre, producció, malalties que pot sofrir, etc., fins a arribar al poliment, classificació i embalatge dels productes destinats a la venda (pàgs. 10-25). L'exposició de totes les operacions va acompanyada del vocabulari català corresponent, que l'autor dóna amb transcripció fonètica. Les expressions que integren aquest vocabulari són estudiades i comentades una per una en el § 2. — El capítol que creiem més interessant, malgrat ésser curt per raó del material escàs que hi entra en compte, és el que es refereix a l'origen i desenrotllament del vocabulari dels treballadors del suro (§ 3). Deixant apart les expressions d'ús general (*ganivet, destrat, bullir*, etcètera), l'autor se cenneix a posar de relleu aquells que, característics d'una esfera de treball determinada, han passat directament a formar part del lèxic de l'indústria tapera. Com a mots presos de l'agricultura, comenta l'autor els adjectius *primerenc, miquelinc, martinenc* i *darrerenc* aplicats al fruit de l'alzina; els substantius *canat, garbell, punxó, rasclat* i *rasclata*. Com a procedent de la llengua dels vinyataires, el *tinar, l'eina*, la *breta* i la *damajana*; i, com a manllevats al parlar dels pescadors i mariners, *estibar*, el

salabret i *salabrell* i la *tara*. El canvi de domini lingüístic de les expressions anotades, l'explica el Sr. Marx per les condicions primitives de l'indústria a la Costa de Llevant, on, a l'introduir-se, pescadors i pagesos l'exerciren com a ocupació secundària quan el mal temps no els permetia dedicar-se als llurs quefers habituals (pàgs. 55-58). — En les pàgines següents són anotats els castellanismes (*calibre, calibrar, desperdicis, modelo*, etc.) i francesismes (*boîtes, moyens, très fins, moutardiers*), que amb el comerç han prèns carta de naturalesa en el lèxic dels obrers (pàg. 58 ss.); les formacions de paraules amb ajuda de sufixes (*bullidor, embalador*, etc.), comuns també al català en general (pàgs. 59-62); acabant amb un comentari sobre la transposició semàntica de mots com *casar* (aplicat a l'alzina que no ha produït encara suro utilitzable), *geniva* (tall fet al suro en l'arbre), *suro pelegri* (etimologia popular de *pela grisa*), *culassa* (la part baixa de la soca de l'alzina), *ull, ullera* (el forat de la destal on se fixa el mànec), etc. (pàgs. 62-64). Les pàgines 55-56 són dedicades a assenyalar l'influència de la maquinària moderna en el vocabulari. Les pàgines 67-68 contenen, numerats i anotats pel llur nom, els dibuixos dels diferents utensilis propis de l'indústria; i a continuació (pàgs. 70-80) és donada, per a major il·lustració del lector, una escollida col·lecció de 17 fotografies reproduint les operacions principals a que se sotmet el suro fins a la seva completa elaboració i embalatge. — El treball del Dr. Marx, amb tot i ésser escrit sense pretensions, pot considerar-se com a una bona contribució a l'estudi del català; i nosaltres, a l'encoratjar-lo a emprendre altres treballs sobre la nostra llengua, li regreïem la tasca. — P. B.

V. SERRA I BOLDÚ : *Calendari folk-lòric d'Urgell*. Barcelona, 1915.

En Valeri Serra i Boldú, col·laborador nostre a Bellpuig, aimador fervent de la seva terreta de l'Urgell, on ha trempat el seu esperit inquiridor i ingenu de folk-lorista, acaba d'augmentar la seva bibliografia amb el llibre que encapçala aquestes ratlles. Tot l'elogi que nosaltres podem fer-ne ve a coincidir amb ço que en diu en el pròleg de presentació l'Excm. Sr. Bisbe de La Seu: «... el present llibre serà la delícia dels qui tinguin la sort de llegir-lo, perquè el vell Urgell, un troç de nostra terra, reviu en ses pàgines, i un se fa l'il·lusió d'assistir, durant la lliçó, a la resurrecció de quelcom nostre que per dissort quasi tots han oblidat»; i més avall: «no és d'estranyar que aquest *Calendari folk-lòric d'Urgell* sia una copia fidel de lo que han fet o feien los urgellesos a l'entorn de sa vida sempre religiosa, en les distintes èpoques de l'any, en los distints adveniments de la vida, en les variades costums pietoses, i que, àdhuc en les profanes, presenten un fons d'admirable bonesa».

I, efectivament, és així. No hi ha data de l'any notada en el *Calendari* que no porti, seguint els sants del dia, una mostra dels *goigs* corresponents, o una descripció minuciosa de les festes que es fan o dels costums populars que continúen o són ja perduts, dels quals, no obstant, En Valeri Serra s'esforça en recollir les darreres notícies. Això el porta, naturalment, a consignar a cada lloc oportú tot el cabal de refranys, o dits sentenciosos, endevinalles i cançons a propòsit. Aquestes van acompanyades sovint de l'anotació musical, ço que n'augmenta la importància. Observem que l'autor, en les seves exposicions, afectat com és a la regió descrita, no s'acontenta amb registrar secament els fets que li interessin, sinó que els dóna relleu, ja aportant-los aclaracions orientadores, ja comentant-les en sentit més o menys favorable, ja planyent-se de la llur desaparició; en el qual cas, i com per evitar que un lector massa escrupulós pogués tirar-li en cara l'existència d'aquelles, recorre al testimoni innegable dels arxius. Però, si el llibre de nostre col·laborador a Bellpuig té interès folk-lòric, no deixa tampoc de tenir-ne de lingüístic, començant per la redacció del llibre feta en pla català de la regió lleidetana, sense fugir absolutament de dialectismes, i acabant pel fons del llibre, que traeix, en la munió dels aires populars, nombroses etapes lingüístiques de fons i de forma, que seràn sumament útils en la reconstrucció històrica de l'idioma. Tant-de-bo que la publicació del *Calendari folk-lòric d'Urgell* despertés noves vocacions i interessos, que ens permetessin saludar fruits semblants d'altres contrades de llengua catalana.

— P. B.

CRÒNICA

Des l'aparició del darrer número del BUTLLETÍ i en tot ço que va d'any, s'han repartit entre els col·laboradors els Qüestionaris XIII, XIV, XV, XVI i XVII.

Ha sigut remès de franc a tots els col·laboradors el *Report dels treballs fets per les Oficines Lexicogràfiques durant el bienni de 1913-1914*.

Seguint el costum establert, no es repartiran nous Qüestionaris fins a primers d'octubre, a fi que els corresponsals puguin posar-se al corrent dels plects a respondre encara. La DIRECCIÓ aprofita aquesta temporada per ordenar els materials rebuts i reorganitzar el cos de col·laboradors.

L'Oficina acusa rebut de les lletres i comunicacions dels senyors següents: D. Albert Aldavó Manzana (Artesa de Segre-Lleida); Mn. Tomàs Bellpuig (Tortosa-Tarragona); D. Josep Bellver Pont (Albaida-Valencia); D. Marcellí Blanquer (Callosa de Ensarrià-Alacant); Fra Lluís M. Belait (La Bisbal-Girona); Fra Bonaventura Borràs (La Bisbal-Girona); Mn. Vicenç Bosch (Tàrragona); Mn. Valentí Bruch (Selva del Camp-Tarragona); D. Joan Bta. Camós (Palamós-Girona); D. Francesc Camps (Migjorn gran-Menorca); D. Xavier Carbó Maimí (Cassà de la Selva-Girona); Mn. Josep Condó (Salardú-Lleida); Mn. Ferràn Esteve (Aitona-Lleida); D. Vicenç Estrem (Falset-Tarragona); D. Andreu Ferrer (Migjorn gran-Menorca); D. Pelegrí Fossas (Campdevàrol-Girona); Mn. Joan Francàs (La Pobla de Lillet-Barcelona); D. Josep Gallés Malats (Castelltersol-Barcelona); D. Francesc García Collado (Burriana-Castelló); D. Joaquim García Girona (Benassala-Castelló); D. Martí Genís Aguilar (Vich-Barcelona); D. Joan Bta. Granell (Sueca-Valencia); Mn. Josep Joaneda (Mahó-Menorca); D. Manuel Martínez de Huete i Bori (Llagostera-Girona); D. Joan Masó Valentí (Girona); D. Pau Modolell Sans (Sant Vicenç dels Horts-Barcelona); D. R. Poch i Freixas (Pontons-Barcelona); D. Sebastià Rahola (Cadaqués-Girona); Fra Rafel Ribes (Benissa-Alacant); D.ª Irene Rocas (Llofriu-Girona); D. Andreu Ruiz Llussà (Fraga-Osca); D.ª Maria Antonia Salvà (Lluchmajor-Mallorca); D. Jaume Serra (Vendrell-Tarragona); D. Joan

Torné i Balagué (Sant Carles de la Ràpita-Tarragona); Mn. Benet Traver (Vilarreal-Castelló); D. Andreu Ulldemolins (Alcanar-Castelló); D. Ramon Arqués i Arrufat (Les Borges-Lleida); D. Jaume Martí Sanjaume, prev. (Puigcerdà-Girona).

Han mort els col·laboradors Fra Pere Riera (La Bisbal-Girona); D. Josep Moscardó Aparicio (Alcira-Valencia).

Han visitat aquestes Oficines els senyors col·laboradors: D. Josep Arderiu (Olost-Barcelona); D. Josep Cuartiella (Rosell-Castelló); D. Pelegrí Fossas (Campdevàrol-Girona); D. Xavier de Prats (Arenys de Mar-Barcelona); D. Josep M.ª Queralt (Tortosa-Tarragona); D.ª Irene Rocas (Llofriu-Girona); Mn. Ignasi Rovira (Sant Hilari Sacalm-Girona); D. Joan Torné i Balagué (Sant Carles de la Ràpita-Tarragona); Mn. Joan Francàs (Pobla de Lillet-Barcelona); D. Angel Sallent (Terrassa-Barcelona); D. Agustí Duràn Sampere (Cervera-Lleida); D. Joan Poblet Teixidor (Montblanch-Tarragona).

Responent a la invitació de les nostres oficines, s'han ofert darrerament per ajudar-nos en l'obra del Diccionari: D. Marçal Boixader, prev. (Berga-Barcelona); Fra Bonaventura Borràs (La Bisbal-Girona); D. F. Xavier Carbó (Cassà de la Selva-Girona); D. Esteve Caseponce, prev. (Céret-Rosselló); D. Josep Esteve (Manresa-Barcelona); D. Narcís Nadal, prev. (Cassà de la Selva-Girona); D. Pelegrí Fossas (Campdevàrol-Girona); D. Martí Genís Aguilar (Vich-Barcelona).

En la llista de baixes de col·laboració del darrer BUTLLETÍ s'hi consignava equivocadament el nom de Mn. Benet Traver (Vilarreal-Castelló).

En Joan Torné i Balagué, de Sant Carles de la Ràpita, ha remès la col·lecció fins ara publicada del seu *Cançoner comarcal*.

D. Ildefons Seguí i el Rde. P. Frederic Vila, C. M. I., s'han ofert per treballar en el despull de textos antics de la nostra llengua.

ADVERTIMENT

Preguem als nostres col·laboradors:

1. Que *no ens envïin les cèdules soltes, separades del bloc*, per no originar confusions en la feina de classificació.
2. Que escriguin les respostes amb tinta.
3. Que *no incloguin res de correspondència* en els carnets que retornen, per evitar-nos reclamacions i despeses.
4. Que, si a primers de cada mes no reben el corresponent *interrogatori*, tinguin la bondat de comunicar-ho a les Oficines.
5. Que procurin informar-se bé amb les persones velles nades en les localitats, abans de donar els *qüestionaris* per contestats. *Sobretot, que el bon desig de retornar aviat els plects a les oficines no sigui causa que quedin preguntes sense respondre!*
6. Que expliquin breument el sentit de les paraules o refranys que anotin, o bé que hi acompanyin el corresponent modisme castellà o francès per aclaració, si bonament el coneixen.
7. Que no es descuidin de posar el *nom* respectiu de col·laborador a la primera cèdula.
8. Que tinguin la bondat de remetre'ns en el terme més breu possible els *qüestionaris* no contestats encara.
9. Que procurin retornar contestat *dintre de cada mes el carnet corresponent*, per a no retrassar-se insensiblement en la feina.
10. Que es valguin de l'ortografia que els sigui més familiar per a les respostes als *qüestionaris*. Que per un excés d'escrúpol en l'escriure no deixin pas de respondre.

N. B. — Les despeses de franqueig que puguin tenir els col·laboradors en llur correspondència amb les Oficines, els seràn abonades amb segells de correu inclosos dins la primera comunicació que se'ls faci.

Permeteu-nos que us recomanem els advertiments que precedeixen, on resumim les observacions més oportunes que ens dicta l'experiència i que tant han de contribuir a evitar malentesos i a unificar i regularitzar la tasca.

LA DIRECCIÓ

PUBLICACIONS

DEL

INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS

SECCIÓ FILOLÒGICA

	Ptes.
Butlletí de Dialectologia Catalana.	
Vol. I (abril-desembre 1913)	3
» II (gener-juny 1914)	1'50
» II (juliol-desembre 1914)	2
» III (gener-juny 1915)	2'50

BIBLIOTECA FILOLÒGICA:

I. — Documents en vulgar per a l'estudi de la llengua (segles XI, XII & XIII), per MN. PERE PUJOL.	2
II. — Die Mundart von Alacant. — Beitrag zur Kenntnis des Valencianischen, von DR. PERE BARNILS GIOL	4
III. — Diccionari Aguiló. Fascicle I	4
IV. — La frontera catalano-aragonesa, I, per ANTONI GRIERA	5
V. — Textes catalans avec leur transcription phonétique, par J. ARTEAGA PEREIRA	4
Himnes Homèrics. Traducció en vers de JOAN MARAGALL i text grec amb la traducció literal de P. BOSCH GIMPERA.	
Un vol. de IV-262 pàgines	5
Edició en paper de fil de 50 exemplars	15

	Ptes.
El Gènesi, versió de l'hebreu segons els textos originals, i amb anotació, de MN. FREDERIC CLASCAR.	
Un vol. de 476 pàgines.	5
Edició en paper de fil	20
Normes ortogràfiques	0'10

En dipòsit:

Primer Congrés Internacional de la Llengua Catalana. Barcelona, 1908.	5
--	---

SECCIÓ HISTÒRICO-ARQUEOLÒGICA

Anuaris de l'Institut d'Estudis Catalans.

Anuari MCMVII	30
Anuari MCMVIII	30
Anuari MCMIX-X	30
Anuari MCMXI-XII	30

Les Pintures Murals Catalanes.

Fascicle I. — Pedret.	10
» II. — Sant Martí de Fenollar i Sant Miquel de la Seu	10
Fascicle III. — Tahull i Bohí, Santa Maria d'Aneu i Sant Pere del Burgal	10

Les Monedes Catalanes, per JOAQUIM BOTET I SISÓ.

Volum I.	10
» II.	12
» III i darrer	20

Documents per l'Historia de la Cultura Catalana Mig- eval, publicats per A. RUBIÓ I LLUCH.

Volum I, contenint més de 500 documents	16
---	----

L'Arquitectura Romànica a Catalunya, per J. PUIG I CADAFALCH, A. DE FALGUERA I J. GODAY.

Volum I. — Precedents : L'Arquitectura romana; l'Arqui- tectura cristiana prerromànica	20
Volum II. — Des del segle IX a les darreries del segle XI.	25

Les Obres d'Auzias March. Edició crítica en vista de tots els manuscrits i totes les edicions, per AMADEU PAGÈS.

Volum I. — Introducció. Text de les poesies I-LXXIV. 12

» II i darrer. — Poesies LXXV-CXXVIII. . . . 12

En dipòsit:

Catàlech de la Biblioteca Musical de la Diputació de Barcelona, per FELIP PEDRELL. (2 vols.) 65

SECCIÓ DE CIENCIES

Arxius. Any I, fascicles I, II i III, cada un 4

» II, fascicles I, II i III, cada un 4

Flora de Catalunya, per J. CADEVALL i ANGEL SALLEN.

Fascicle I. 5

» II. 5

Treballs de la Societat de Biologia, publicats sota la direcció d'A. PI SUNYER. Volum I, 1913 10

BIBLIOTECA DE CATALUNYA

Butlletí de la Biblioteca de Catalunya.

Any I, núm. 1 (gener-abril). 1'50

núm. 2 (maig-agost) 3

En premsa:

«Diccionari Aguiló» Fascicle II.

L'Inchiesta del San Graal.

En preparació:

Vocabulari Ortogràfic de la Llengua Catalana.

Sobre la musicalitat del català. Estudi psicològico-lingüístic de E. WAIBLINGER.

Vocabulari català-alemany de l'any 1502, reimpressió
acompanyada d'un pròleg i registres, per P. BARNILS.

Revisió de Fonètica catalana, per P. BARNILS.

Problemes fonològics del Català, per P. BARNILS.

La Llengua en la Crònica del Rei En Jaume, estudis
filològics de M. DE MONTOLIU.

La Frontera catalano-aragonesa, II, per ANTONI GRIERA.

Crestomatia catalana, per R. d'ALÒS.

Recull de Documents de l'època comtal, per F. MAR-
TORELL.

Edició crítica de les obres de Bernat Metge, per LL. NI-
COLAU.

*

La Bíblia Catalana, tret de les antigues versions dels
segles XIV.^a i XV.^a, per RAMÓN D'ALÒS.

Volum I. — Gènesi, Exode, Levític Nombres, Deutero-
nomi i Josuè. (Text de Londres.)

Els Segells catalans, per FERRÁN DE SEGARRA.

Itinerari del Rei en Jaume el Conqueridor, per J. MI-
RET I SANS.

Crònica dels Comtes de Barcelona i dels Reis d'Aragó,
per L. BARRAU-DIHIGO i J. MASSÓ TORRENTS.

Malacologia de Catalunya, per ARTUR BOFILL POCH i
J. DE CHÍA.

El Presidente

BUTLLETÍ
DE
DIALECTOLOGIA CATALANA

PUBLICAT PER LES OFICINES DEL
DICCIONARI GENERAL
DE LA LLENGUA CATALANA

JULIOL - DESEMBRE 1915

BARCELONA
INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS
PALAU DE LA DIPUTACIÓ
MCMXV

SUMARI

	Pàgs
M. DE MONTOLIU : <i>Estudis etimològics i lexicogràfics</i>	61
P. BARNILS : <i>L'articulació de la k i la g mallorquines</i>	73
F. MESTRE : <i>Vocabulari català de Tortosa</i>	80
A. GRIERA : <i>El dialecte del Capcir</i>	115
<i>Aclariments</i>	137
<i>Bibliografia</i>	139
<i>Crònica</i>	143
<i>Advertiment</i>	146

ELS NÚMEROS SEGÜENTS CONTINDRÀN:

- P. FABRA : *Concordança del participi passat en barceloní.*
 » *Noms de peixos a la costa de llevant.*
- P. BARNILS : *Català oriental i occidental.*
 » *Assaig de Gramofonia.*
- M. DE MONTOLIU : *Notes toponímiques.*
- A. GRIERA : *Analogies entre'l rossellonès i el mallorquí.*
Etimologies, Textos fonètics, Bibliografia, Crònica, etc.

A partir de 1915 la subscripció al BUTLLETÍ serà:

Espanya.	4	pessetes
Estranger	4'50	»

Estudis etimològics i lexicogràfics

(Continuació)

delgat

Es paraula perduda en el català modern, i sembla que tampoc en antic català tingué gaire vitalitat, donades les rares vegades que surt en els textos literaris. En tots temps *delgat* ha sofert la concurrencia victoriosa de *sotil*, *prim* i altres. De la seva antiga vitalitat podem donar dos diferents testimonis: l'un és el d'un text literari, i l'altre el d'un nom de lloc a Catalunya. Recordem haver llegit *delgat* en diferents textos literaris de la nostra llengua. Sols esmentarem l'exemple que porta el conegut passatge d'En Descloit en què descriu la figura del rei En Jaume I: «*havia llonch cos e delgat*». (Ed. Coroleu, 156.)

La toponímia ens ofereix el nom de *Paret delgada*, que porta una ermita situada a cosa d'una hora de La Selva, al Camp de Tarragona. El poble, havent perdut la paraula *delgat*, ha fet en aquest cas, com en tants d'altres, una etimologia popular, i ha forjat sobre ella tota una llegenda. Efectivament, el poble de la contrada creu que fou un pastor, de nom Peret Delgado, qui va trobar la imatge de la Verge que es venera en aquell santuari. Però els documents antics referents al lloc on se troba l'emplaçament de l'ermita ja parlen d'unes *parietes delicatas* que ens donen indiscutiblement l'origen veritable del mot. Aquests documents figuren en la petita monografia històrica que es ven en la mateixa ermita. Per desgracia l'he perduda, i sols puc donar avui aquesta referencia. Així, doncs, hem de reivindicar com a català de bona soca aquest reflexe regular del llatí *DELICATUS*, que sols ha tingut vida forta i durable en el castellà *delgado* (cp. l'antic francès *delié*).¹

1. En el Ducange consta *DELICATES* en sentit de 'prim, sotil': *duo paria linteaminum delicatorum de tela ...*

dèria

La significació de 'maní, idea fixa' que posseeix aquest mot, sembla imposar com a etimologia la paraula erudita *idea*, de la qual seria una deformació fonètica popular, paral·lela a la seva evolució semasiològica. La forma popular primitiva, d'on deu haver sorgit el nostre mot, és *ideia*, forma que encara en l'actualitat usa el nostre poble. La presència de la *r* epentètica és senyal d'un creuament de la nostra paraula amb una altra. Aquesta deu ésser *sendèri*, un altre mot humorístic popular per a designar 'seny, enteniment' (castellà *sindéresis*), i que és deformació popular del terme escolàstic grec *συντήρησις*, 'observació, examen'.

desar

Aquest reflexe del llatí DENSARE en català (Meyer-Lübke, *Wtb.*, 2557) ofereix un nou matís de significació en el següent pasatge: «*e maná'm que con vos, senyor, me volriets afalagar, que ió'm girás e desás que mon alé no us faés enuig*». (*Lo Fill del senescal*, 9. Novelari Català.) Aquí tenim l'etapa extrema de la curiosa evolució semasiològica del llatí DENSARE. Les principals etapes han estat: *espesseir*, *acostar una cosa a una altra*, *posar juntes moltes coses*, *tancar moltes coses en un lloc*, *tancar una cosa per a guardar-la*, *guardar-la*, i aquesta és la significació vulgar de la paraula actualment; però l'exemple transcrit ens mostra que *desar* va seguir posteriorment la mateixa evolució semasiològica del seu sinònim *guardar*. *Desar*, com *guardar*, ha passat, de significar 'vigilar una cosa, tenir compte d'ella', a posseir la significació intransitiva de 'vigilar, tenir compte', en general. I aquest és el nou matís de *desar* en el nostre text, on se'l pot fàcilment substituir per *guardar*, *vigilar* o *tenir compte*. Un dels molts casos en què un mot de significació originària purament objectiva i material ha adquirit una significació subjectiva i psicològica.

desori

D'aquesta paraula trobem la variant *desodi* en el següent

passatge de *La Brama dels llauradors* (Cançoner Satírich Valenciana, pàg. 225, versos 17 a 19):

*Que'm sembla tenien entrells molt gran cisme,
Quels uns ab los altres fent contres y proues
Ab molt gran desodi venien a noues.*

D'altra banda, trobem la forma actual *desori* documentada ja, en el segle xv, en la *Crònica d'En Boades* (*Libre dels feits d'armes de Catalunya*, pàg. 17): «...que per pacificar e subjugar be aquella part de Spanya hon eren los desoris, destruí molts pobles».

Al significat de 'avalot, tumult, confusió', que posseeix el mot, tant en la llengua antiga com en la moderna, sembla convenir com a origen la paraula *desorde*. Així s'escrivia antigament, i no *desordre*, tal com s'escriu i es pronuncia actualment en el dialecte central. De *desorde* vingué *desordre*, i d'aquí **desodri* (cp. *arbre* > *abre*, *marbre* > *mabre*), i d'aquesta darrera forma *desori* (cp. *pera* de PETRA, passant per *pedra*; *mare* de MATRE, passant per **madre*). La forma *desodi* és un cas d'assimilació consonàntica de *desori*.

dèu

S'ha suposat aquest mot (significant *fuelle*, *manantial*, francès *source*) procedent de DUCTU (cp. antic francès *doit*, 'canal'). Però hem de modificar lleument aquesta etimologia, que ofereix dificultats fonètiques sense solució en el resultat del nexa -CT, que en català donà sempre un primitiu -it, però mai -u. Creiem que es pot seguir admetent el verb DUCERE com a origen remot de *dèu*; però no en la forma DUCTU, sinó en la de **DUCTIU*. I aquesta forma hipotètica ens és confirmada, d'una banda, pels reflexes romànics de **DUCTIARE* (Meyer-Lübke, 2787), i d'altra, d'una manera directa, per les formes AQUIDUCTIUM i AQUAEDUCTIUM, en compte de AQUAEDUCTUM, que es troben la primera en un antic glossari (*Corpus glossariorum latinorum*, II, 465, 5) i la segona en una inscripció llatina (*Corpus inscriptionum latinarum*, VII, 142).

La forma *dèu*, antic *dpu*, sortint de **DUCTIU*, és de més fàcil explicació fonètica, i apareix com a paral·lela a *pou*, de PUTEU; *preu*, de PRETIU; *palau*, de PALATIUM; etc. La solució del problema de la -u final d'origen consonàntic d'aquests i altres mots catalans, no

s'ha trobat encara; però no hi ha dubte que la llarga evolució que suposa l'haver arribat a l'etapa *-u* ha d'arrencar del fenomen general romànic de la palatalització de la consonant o consonants finals, provocada per una vocal palatal següent (cp. VOCE > *vols*) o per una *i* adjunta (cp. PRETIU > *prets*...). Tenint això present podem admetre que la *K*, anterior al nexa *T_h*, que trobem en *DUCTIU, havia encara de reforçar la tendència a la palatalització, que convertí *DUCTIU, en *dotz* en la primera etapa de l'evolució fonètica que havia de complir.

L'ètimon *DUCTIU és també confirmat per la forma provençal moderna *douts*, *dous*, 'source' (Mistral), que també consta en el Ducange, «*Occitanis douts idem valet ac aquae vel fontis caput, origo*» (v. art. *ductus*) i que no es pot explicar amb DUCTUS, que donaria *doit* o *doè*, sinó per *DUCTIU (cp. PRETIUM > *prets*, PUTEUM > *pots*, etc.). Per la ulterior evolució ó > é, cp. VOCE > *veu*, CRUCE > *creu*.

doll, dojo

Podria veure's en aquestes formes catalanes un reflexe del llatí DUCTILE (Meyer-Lübke, *Wtb.*, 2788). Tant semànticament com fonèticament, podria satisfer aquesta etimologia. I, així, el català *doll* hauria conservat el sentit etimològic millor que cap altre dels reflexes romànics de la forma llatina. DUCTILIS, derivat del part. pas. DUCTU (de DUCERE), significa propiament 'ço que es pot dur, conduir', i es deia principalment parlant de l'aigua. La significació de 'mal leable, dúctil', és secundària, i aquesta és fonamentalment la que posseeixen les formes franceses *douille*, *douillet*, en llur matíç de 'tendre, bla'. El català *dòl* significa, en estreta consonància amb la significació del mot primitiu llatí, 'un raig gruixut d'aigua o altre líquid', mentre la forma provençal *dolha* ha passat a significar 'aixeta', això és, el continent pel contingut. També en el Ducange tenim documentada la paraula *ductile*, aplicada a l'aigua, en un text d'Espanya de l'any 1016. Quant a l'evolució fonètica del mot català *doll*, tindriem la palatalització del nexa consonàntic -KTL-, paral·lela a la dels grups -KL-, -GL-. La combinació -KTL- és rara, i no sabriem trobar-ne altres exemples en català, ja que tenim de rebutjar l'etimologia DACTYLUS, proposada per P. Barbier fils al català *dalla*, provençal *dalh* (*Rev. Dial. Rom.*,

I, 266), que provenen de *DACULA, *DACULU, dimin. de *DACA (Meyer-Lübke, *Wtb.*, 2456, 2458).

Amb tot i això, l'examen de la carta núm. 1564 (*fausset*) de l'*Atlas lingüístic de França* ens decideix a rebutjar aquesta etimologia. El concepte de *fausset*, 'forat d'una bóta, tap de forat de bóta', es troba representat, en els territoris limítrofes del domini català, per *duzil*, *duzil*, i altres variants (v. també en Mistral, *douzi douzilh*, etc., *fausset d'un tonneau, trou du fausset, évent, chantepleure, petit trou*), mentre la forma rossellonesa es *dúil*, corresponent al nostre *dol*. Es evident que s'imposa un ètimon comú a totes les formes repartides en l'àrea geogràfica on està enclavat el Rosselló, i que es tracta d'un ètimon amb una *cⁱ* intervocàlica (> *z* en provençal, desapareguda en català), no essent així possible l'etimologia DŮCTILE, mot amb el qual no tenen res a veure les formes provençals. L'ètimon que s'imposa és DUCICULUS, 'aixeta de bota' (v. Meyer-Lübke, *Wtb.*, 2786), ja admès per les formes occitaniques. DŮCICULU dona regularment, en català, **doil*, i, per un desplaçament de l'accent (cp. *cuina* > *cúina*, etc.), *døil* > *dol*. DUCICULUS en sentit de '*fausset*' consta, en el Ducange, en un text que ens dona la seva definició: «*Serraculum ab educendo duciculus dictum.*» Semànticament la forma catalana presenta una evolució del sentit primitiu: en compte de 'aixeta' o 'forat' ha adquirit el sentit de 'raig de líquid', això és, el contingut pel continent.

La forma *doll* té un doblet en *dojo*, paraula que en els dialectes que nosaltres coneixem s'usa sempre adverbialment en la locució *a dojo*, ço és, 'a raig fet, amb abundor.' La forma *dojo* és una confirmació de l'ètimon DUCICULUS, i representa el reflexe d'aquest en els dialectes que han fet avançar *l* (< *KL*, *l̥*) fins a *i*, *y*. L'afegidura de la -o, freqüent en català modern, explicaria l'evolució de *y* a la fricativa *j*.

dors

En el nostre treball de vulgarització sobre *La Geografia lingüística*, publicat en la revista *Estudio* (abril de 1913), tractàrem de l'interessant problema lexicogràfic que hi ha en la concorrencia *esquena-dors*. Sostinguérem allà (p. 96) que la perdua regular de la *r* de DORSU havent fet sorgir l'homonímia *dos* (de DORSUM) i *dos* (de DUOS), determinà la debilitat de *dos* (DORSUM) davant del

seu concorrent *esquena*, que ha acabat per triomfar. I esmentàvem com una despulla d'aquesta completa ruïna de *dos* (DORSUM) la coneguda frase *tocar el dos*, el veritable sentit de la qual s'explica interpretant *dos* com un *dors* fossilificat.¹ El Sr. Spitzer, en la recensió crítica sobre la *Geografia lingüística* que ha publicat en la *Revue de Dialectologie romane*,² discuteix la meua explicació, declarant-la equivocada (p. 269). La raó capital que dóna per rebutjar-la és la incongruència entre les significacions de *dors* (DORSUM) i de *dos* (DUO). Sembla, efectivament, que l'homonímia entre dues paraules de tan diferents significacions com 'esquena' i el nombre 'dos' no hagi pogut per res influir en la vitalitat d'una de les dues paraules. Admetem de grat que, en aquest i altres semblants casos d'homonímia entre dos mots de tan diferent contingut, no és fatal la debilitació i la perda d'un d'ells enfront a un altre concorrent. Però, amb tot i això, sostenim que, àdhuc en aquestes circumstàncies, l'homonímia crea en l'individu, parlant, una dificultat i una incomoditat que pot ésser, en un moment donat, circumstància determinant de la debilitació d'un dels dos homònims en cas d'haver-hi un concorrent. Sols pot apreciar el grau d'aquesta incomoditat el que parla la seva llengua nadiua o la posseeix a la perfecció. Posarem un exemple. El mot català *neu* tenia quatre significacions ben diferents: NOVEM, NUCE, NOVUM, NOCET. Aquesta paraula subsistí llarg temps amb ses quatre significacions: en temps moderns ha perdut la darrera. I ¿per què aquesta i no qualsevol de les altres? Doncs perquè *nou* (NOCET), la forma més usada de *noure*, tenia concorrents en la llengua (*fer mal*, *danyar*, etc.), mentre *novem* i *nuce* no en tenien cap. Sols la tercera, NOVUM, ha tingut i té un concorrent: *novell*; però el fet d'ésser un derivat de la mateixa paraula *nou* (NOVUM) ha fet la seva concurrencia poc perillosa, i avui aquests mots conviuen l'un al costat de l'altre, reservant-se el derivat *novell* certs matisos especials dintre la significació general d'ambdós.³

1: Cf. també P. Barnils, *Die Mundart von Alacant* (Barcelona, 1913), p. 65, on s'exposa succintament la mateixa opinió.

2: El *Sonder-Abdruck* de què m'he servit no porta el nombre del volum, ni el mes ni l'any.

3: Podríem multiplicar els exemples. ¿Quin dubte hi ha que a la desaparició de mots com *alt*, 'gust, afecte', *bacallar*, 'home vil', ha contribuït en algun grau l'homonímia d'*alt*, adj., i *bacallà*, 'abadejo', respectivament,

L'homonímia entre dos mots de més o menys distinta significació no engendra fatalment una lluita a mort entre ells en la consciència de l'individu parlant, però és una circumstància favorable que aprofita un concorrent d'algún dels dos per desbancar-lo. Fent una imatge gràfica, podríem dir que és una malaltia lleugera, però general i inevitable, del llenguatge (no hi ha pas cap llengua que no la pateixi). El llenguatge no pot guarir-se'n en tots els casos, però aprofita totes les ocasions que se li presenten per alleujar-se'n. I aquestes ocasions són els mots concorrents. I en el cas de *dos* (DORSUM) fou *esquena*. Aquest concorrent afortunat era ja antic en la llengua quan encara vivia *dos* (DORSUM). El trobem en la toponímia catalana en el segle XII: *Squinarosa* i *Schenarosa* llegim en dos documents (Mas, *Notes històriques del Bisbat de Barcelona*, VI, 50 i 62). En el *Tirant* ja és preferit *esquena* a *dors*, *dos* (vol. I, 346; II, 101; etc.). En segles anteriors encara era ben viu aquest darrer, i el trobem innumbrables vegades en documents i textos literaris.¹ A la fi, *esquena*, després d'haver passat, de significar, segons sa etimologia (germànic SKĪNA), 'espinà dorsal', a significar DORSUM 'espalda',² féu desaparèixer en absolut *dos* de la llengua viva. *Dos*, a més de sa existència fòssil en la frase més amunt esmentada, s'és conservat, amb una lleu alteració fonètica i semàntica, en el nom derivat *tossal*, que porten moltes muntanyes de Catalunya. La s sorda

per més que es tracti, en cada cas, de coses ben heterogenies? Més encara: per mi no hi ha dubte que ha intervingut en la desaparició de *bru*, *bruna*, i, en certs dialectes, de *spl* (SOLUM), l'homonímia, anc que incompleta, amb *pruna* i *spl* (SOLE). La lluita entre els semi-homònims *spl* (SOLUM) i *spl* (SOLE) ha quedat reflectida en la irregular qualitat oberta de la *o* de *spl* (SÖLE) en el dialecte central. Aquesta *o* no pot ésser sinó filla d'una influència de *spl* (SÖLUM) sobre *spl* (SÖLE). Aconseguida així la completa homonímia entre les dues paraules (*spl*), fou més fàcil al nou concorrent de SOLUM (terra) guanyar sobre ell la victòria definitiva. A l'Empordà, on se conserven *spl* i *spl* (SÖLE i SÖLUM), l'existència d'ambdúes formes està assegurada per la diferència de la qualitat vocàlica.

1. En la *Crònica* Desclot ja el trobem escrit sense *r*: «tot guarnit que li exien les armes del dos a ell e a sos cavallers» (cap. 74).

2. La diferència originària de significació entre *esquena* i *dors* la trobem ben marcada per l'antic francès en aquests versos de la *Chanson de Roland* (ed. Gröber, Bibliotheca Romanica, versos 3222-3223):

Sur les eschines qu'il unt en mi les dos
Cil (les chefs) sunt seiet ensement cume porc.

prové de DOSSUM per DORSUM (Meyer-Lübke, *Einführung*, pàg. 148). Altres representants romànics del mateix ètimon posseeixen la significació 'muntanya' (Meyer-Lübke, *Wtb.*, 2755).

empalomar (fil de)

En el *Diccionari* de Meyer-Lübke (núm. 1535) trobem el mot grec CALYMMA, 'una mena de xarxa', amb una molt nombrosa descendència romànica. Entre els mots romànics trobem el sicilià *caloma*, 'corda per a les boies', i també els verbs italians *calumare*, 'rossegar una barca amb la maroma', etc., etc.

El català *empalomar* ha de posar-se, a judici nostre, sota aquest ètimon, havent-se, en tal cas, d'admetre una forma primitiva, *encalomar* > *encolomar*, la qual, per la influència de PALUMBUS, forma que ha viscut en català al costat de COLUMBUS, es transformà en *empalomar*.

Són molt nombrosos els documents antics que poden servir per a il·lustrar la nostra paraula. *Palomar* i *palomer* designaven en antic català 'el mariner encarregat de lligar a terra les amarres de la nau' (Jal, *Dictionnaire nautique*). El text següent és d'En Muntaner (*Crònica*, cap. 130): «E encara los ballesters en taula fan altre bé: com veurán aquell *palomar* o *postich* qui voga en lo seu *trast*...» *Palomera*, en català antic, era 'l'amarra lligada a terra en una estaca' (Jal, *ibid.*). Diu En Muntaner (*Crònica*, cap. 83): «*trobá totes les galees que estaven ab palomeres llargues*». En el *Diccionari* esmentat, de Jal, trobem encara les formes *paloma* (genovès, castellà i portuguès), «*nom d'un cordage qui entoure une basse vergue vers son milieu et sert d'estrope à la poulie dans laquelle passe la drisse de cette vergue*»; *palomadura* (castellà antic), 'costura feta a una vela'; *palomar* (llenguadocià), 'gros fil à voile, merlin'; *palombaro* (antic italià), amb la mateixa significació del català *palomar* o *palomer*; *palombe* (francès), '*élingues dont se servent les cordiers pour le commetage du filin*'; *palombera* (venecià antic), '*amarre attachée à un pieu à terre*'.

Les significacions de totes aquestes formes convergeixen en la general de 'corda', i tot indica que es tracta d'una paraula específicament mediterrània. En Marià Aguiló, amb aquella finesa d'observació que el caracteritzava, ja fa notar en el seu *Diccionari*,

quan tracta del nostre *fil d'empalomar*, que aquesta designació sembla propia de la marina, i que originàriament era, i és en part encara, desconeguda en l'alta muntanya catalana. Segons una nota de N'Eduard Toda inclosa en el *Diccionari*, es troba el nom *fil d'empalomar* en l'inventari d'una nau de 1331. Segons el mateix Aguiló, *paloma* és terme antic essencialment marítim, i significava 'una mena de cordatge de nau'. En el capítol que tracta de l'exarcia, en l'*Inv. de Atarazanas* de 1467, trobem: «Una *paloma de cornelet*. It. V *palomes de cànem a talles de mostrar carena*. It. VIII *palomes de una brassa ab un cossonell*.»

Mes, per a posar totes aquestes formes amb radical PALOM- sota l'ètimon CALYMMA (que, com havem vist, ha donat origen a mots romànics amb el mateix significat de 'corda'), fóra precis constatar la mateixa significació en el radical COLOM- o CALOM- abans de sa substitució per PALOM-. La nostra investigació ha donat un resultat positiu, ja que en el Ducange hem trobat la forma *columbar* amb una significació estretament emparentada amb la de les formes que ja hem vist abans: *columbar*, *genus vinculi proprium*... En conclusió, podem donar com a certa la substitució d'un primitiu *fil d'encolomar* (en compte d'*encalomar*) per *fil d'empalomar*, i posar la nostra paraula sota l'ètimon grec que proposa En Meyer-Lübke a altres formes romàniques amb radical *calom-*. La mateixa substitució deu haver tingut lloc en el cas de les nombroses formes amb PALOM- que havem vist; substitució ben acceptable si es té en compte la major vitalitat que en les llengües romàniques en general ha tingut PALUMBUS comparat amb COLUMBUS.

encís

D'aquesta paraula tenim la variant mallorquina *etsís*. A més, en antics poetes catalans es troba la forma *absísat*. «*Bruixa a bsísada, penjada*», diu un vers d'una codolada que esmenta En Milà (*Obras*, III, 428). El mateix Milà, en una de les notes al seu treball sobre *La Codolada* (*ibid.* 438, nota 56), diu que *absísat* i *ensísat* són copies (corrupcions) del castellà *hechizado*. D'altra banda, en la Sardenya septentrional i en el logudorès viuen les formes *allísá* significat 'bezaubern, verführen', i *allísu*, 'Zauber'. En Meyer-Lübke (*Wtb.*, núm. 67) posa aquestes formes com a derivades de

ACCENSUM, de ACCENDERE, 'encendre'; i M. L. Wagner, en ses notes al *Diccionari* de Meyer-Lübke, fa derivar aquests mots sards del castellà *hechizo* (*Rev. Dial. Rom.*, IV, 131), coincidint amb l'opinió que En Milà va sostenir sobre l'origen de les formes catalanes. Creiem que En Milà i M. L. Wagner tenen raó, i que és molt forçat, semànticament, posar aquests mots com a derivats de ACCENDERE. Quant a la forma *encís* per *ebstís* o *atsís*, deu ésser filla d'un creuament amb *encès*, *encendre*. La pronunciació *etsís* per *ebstís* es típica de Mallorca, on fan generalment *ts* per *ps* o *bs* (cp. *Concepció* per *Concepció*).

esputna

La forma més antiga d'aquesta paraula és *purna*, que encara viu en els dialectes valencians. En els segles XIV i XV es troba *purna* ben documentada. En el *Diccionari* de J. Esteve (1489) llegim (a 6): «*Açó no es apagar lo foch encés, mas de una chica purna fer gran foch...: ex parua fanilla...*» El *Diccionari* de Meyer-Lübke ja porta l'etimologia, que és el llatí *PRŪNA*, 'brasa', que ha deixat alguns descendents en diferents dialectes romànics. ¿A què es deu la metàtesi *purn-* per *prun-*? Creiem que s'ha de partir, per explicar-la, del derivat **esprunar*, d'on, per un desenrotllament vocàlic de *r*, **espurunar*, d'on *esputnar*, i d'aquí *purna* i *esputna* (cp. CRIBELLU > *gerbel*, segurament també de *ezgerēbēlār* > *ezgerēbēlār* > *ezgerbēlār* > *gerbēl*).

esplaiar-se

Es fill d'un creuament entre *espaïar* i *platja*. En antic català s'usava *espaïar-se* en el modern sentit de *esplaiar-se*, això és, 'esparcir-se, distreure's, descongir-se', com ho mostra el següent passatge de *Tirant*: «*La infanta Carmesina suplicà a la Emperadriu sa mare que passassen en una altra sala; perquè's poguessen un poch espayar, car molt temps havia que estaven tancades.*» (II, 18.)

estebornir, estemordir

En aquests dos verbs significant 'aturdir, atontar', veiem el resultat d'un creuament entre STURNUS i TIMOR. STURNUS, 'estornell', ha donat origen, sobretot entre els dialectes del nord d'Itàlia,

a nombrosos reflexes romànics amb la mateixa significació (Meyer-Lübke, *Wb.*, 8339). Particularment hem d'esmentar *sturni*, 'abatre, tirar per terra algú', i el subst. *sturniment*, 'vèrtig, rodament de cap'. De **sturnire* + *timor* sortí *estemornir*, d'on, per dissimilació $m-n > b-n$, *estebornir*, i, per dissimilació $m-n > m-d$, *estemordir*.

estel, estrella

El curiós fenomen de l'evolució $-ll- > l$, que podríem qualificar d'específicament hispànic, no ha estat fins ara objecte d'una investigació detinguda. En català ens trobem amb algunes paraules que s'han escapat a la llei general d'aquesta evolució. Recordem ara les següents: *estel* (antigament també *estela*), *vila*, *anguila*; i els derivats de *PELLE*, *pelar* i *peraire*, mots que no ens podem atrevir a qualificar d'erudits tenint present llur evolució en les restants llengües romàniques. ¿Com s'explica l'excepció a la regla general, constituïda per aquests mots? No podem valer-nos del recurs d'una regressió fonètica. La doble *l* va palatalitzar-se en època relativament moderna, com ho prova el diferent tractament de $l < KL, LX$ en els dos dominis català i castellà. Es inversemblant que abans d'aquesta època, quan encara es pronunciava la doble *l*, hagués tingut lloc una simplificació de $ll > l$, i que després, per un procés de regressió fonètica, *l* hagués reulat altre cop a *ll*, deixant, en aquest reflux, sense rossegar, aquests pocs mots abans esmentats, que encara es pronuncien amb *l* i no amb *ll*. I és inversemblant tal regressió, perquè en aquest cas el retrocés de *l* a *ll* hauria rossegat també tota *l* senzilla intervocàlica d'origen llatí (cp. la regressió fonètica de *u* a *l* velar, que rossegà tants mots que tenien *u* procedent d'altres orígens que *l*, com *delme*, *colze*, *malalt*, etc.); i no sabem en català cap cas de *l* procedent de *L* senzilla llatina.

Així, doncs, aquestes excepcions no poden ésser explicades sinó admetent que aquelles paraules amb pronunciació de *l* o *ll* són mots importats o manllevats per la nostra llengua després de ja complerta l'evolució $LL > l$, de la qual no van participar.

En el cas particular d'*estela*, *estel*, hauríem de creure que el mot indígena català sonaria **esielle*, tenint-se d'interpretar com a *lla* grafia antiga *l* amb què sempre apareix en els textos (*estel* i *estela*);

però l'examen de qualsevol d'aquests ens priva d'acceptar tal hipòtesi. En les obres de Ramón Lull, per exemple, al temps que es troba sovint escrit *aquelles*, *devallar*, *defalliment*, la nostra paraula hi és constantment escrita amb una sola *l*: *estela*. Si el mot indígena català sonava *estele*, és cosa que ignorem, perquè des dels més antics monuments de la llengua veiem en ús exclusiu la forma manllevada *estela*. Resta el recurs d'interpretar *estrella* com a representant de l'antiga forma hipotètica *estele* havent sofert la influència del castellà *estrella* o la contaminació directa de *astrum*; però ens manca una cronologia d'aquesta paraula, en la nostra antiga llengua escrita, per a poder decidir aquesta qüestió. Un passatge del *Tirant* en què la nostra paraula apareix escrita amb la grafia *estella* en compte de l'antiga *estela* («*los teus ulls qui parien dues stelles matutines*») no té tampoc valor decisiu, perquè tant podria representar doble *l* com *ll*, ja que el *Tirant* escriu indistintament *ll* representant *ll*, o doble *l* (*ella*, *filla*, i també *destillar*, *delliberar*, de vegades *deliberar*, passim).

M. DE MONTOLIU

(Seguirà.)

L'articulació de la *k* i la *g* mallorquines

1. L'existència d'una modalitat palatal de *k* i *g* (ço és, *k̠* i *g̠*) a Mallorca, ha estat assenyalada en termes generals pels dialectòlegs,¹ precisant-ne l'extensió geogràfica dintre del grup dialectal balear,² però sense donar-ne, per a nosaltres, una definició o descripció fisiològica ben concreta.

Per la que aporta Schädel³ sabem solament que la *k̠* i la *g̠* són consonants mediopalatals explosives (sorda o sonora). Referent a les circumstàncies en què ocorre el fenomen de la palatalització, ço és, en què es pronuncia *k̠* i no *k* (i podríem segurament afegir *g̠* i no *g*), diu el mateix autor⁴ que és davant de *a, e, i, i*, a la inicial i també a l'interior i final de paraula.

2. Deixant de banda ço que esguarda a l'extensió de les dites consonants, farem unes breus observacions sobre llur articulació interpretant alguns palatogrames. Aquests foren naturalment obtinguts pel conegut procediment dels paladars artificials,⁵ construïts amb els materials del nostre Laboratori de Fonètica. Llur presentació gràfica està, en relació amb el lector, com si aquest es trobés mirant les figures des del fons de la boca.

Les figures 7 i 8 corresponen a les figures 39 (GB), que reproduïm del nostre treball *Etudes de prononciations catalanes à l'aide du palais artificiel*⁶ per via d'aclaració.

3. Els exemples són els següents:

1. Schädel : *Mundartliches aus Mallorca* (Halle, 1905), p. 35.
2. Alcover : *Bolletí del Diccionari de la Llengua Catalana*, t. IV, p. 300.
3. Schädel : *Manual de Fonètica catalana* (Cöthen, 1908), p. 51.
4. *Mundartliches*, p. 35.
5. Cf. per exemple *La Parole* (1899), p. 483 s.
6. *Revue de Phonétique*, t. II, p. 50 s.

- Fig. 1. 1, 2 cap *káp* (Palma).
 » 2. 1 qui *kí*, 2 figa *fíge* (Palma).
 » 3. 1 qui *kí*, 2 pica *píke* (Manacor).
 » 4. 1 picava *píkave*, 2 mica *míke* (Manacor).
 » 5. 1 figa *fíge*, 2 qui *kí* (Felanitx).
 » 6. 1 qui *kí*, figa 2 *fíge* (Petra).
 » 7. 1 Quim *kím*, 2 guipa *gípe*, 3 camp *kám*, 4 cup *kúp*,
 5 venc *bén* i *bénk* (Sant Bartomeu-Vich).
 » 8. Com a la fig. 7 (Centelles).

Fig. 1

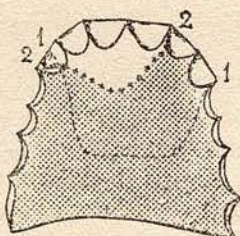
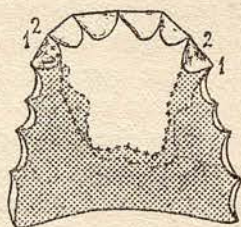
1 *káp*. — 2 *káp*. (Palma)

Fig. 2

1 *kí*. — 2 *fíge*. (Palma)

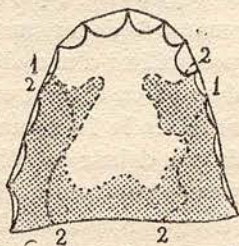
4. Els exemples procedents de Palma (figs. 1 i 2) i del mateix individu fan l'efecte de reflectir el màxim de palatalització de la consonant. Es efectivament aquí on se presenta més homogenia i més continua la secció del paladar tocada per la llengua. Això pot afirmar-se particularment de la fig. 2, on fins la naturalesa d'articulació de les dues consonants *k* i *g* s'adiu relativament amb el traçat. La diferencia entre elles, ací de més, allà de menys, podria ésser, en principi, reportable a llur diferencia fònica, cosa que caldria observar amb major nombre d'exemples.¹ Resulta, però, notable l'observació que acabem de fer, i és llàstima que no dispossem d'un exemple paral·lel *gáp* per encarar-lo amb la fig. 1. Concretant-nos ara a aquesta, havem de fer constar expressament que els dos nombres es refereixen a dos tipus extrems dels resultats obtinguts en les nostres experiències. I això suscita una multitud

1. Comp. *Revue de Phonétique*, t. II, p. 63 s.

de consideracions sobre la naturalesa de les consonants que estudiem en relació amb les vocals que tenen veïnes dintre de paraula (v. § 11). L'articulació de la *k* en *káp* no posseeix, doncs, una zona precisa, sinó que pot tenir lloc en qualsevol punt de l'extensió de la volta palatal fins a la regió dels incisius aproximadament.

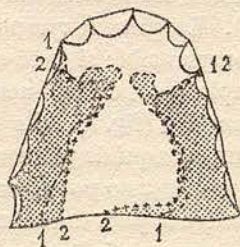
5. No és així, en canvi, per als exemples *kí*, *fíge*, de la fig. 2; car, per bé que aparegui també aquí innegable una palatalització de les consonants, el seu caràcter difereix prou de la que constatem per a l'exemple *káp*. L'articulació palatal de les consonants té per característica, a la fig. 2, l'avançament de la mitja part posterior de la llengua vers el paladar, i un moviment lateral articulador de tota la llengua quelcom pronunciat. Però una tancadura completa, com en la variant 2 de la fig. 1, no ens la revelen les experiències. Cal tenir present, encara, que no tota la zona de paladar tocada per la llengua, a la fig. 2, és atribuïble a l'articulació de les consonants. Una bona part caldria restar-ne indubtablement si a les dites experiències poguéssim sobreposar la pronunciació d'exemples com *pi*, *mi*, *fi*, o altres de semblants, en els quals es reconegués el traçat corresponent a la vocal *i*, que en *kí*, *fíge*, apareix sumat al de la *k* i al de la *g*.

Fig. 3

1 *kí*. — 2, *píkē*. (Manacor)

Fig. 4

1 *pikáve*. — 2, *míkē*. (Manacor)

6. Els exemples procedents de Manacor (figs. 3 i 4) i deguts també a un mateix subjecte, ens fan conèixer una nova variant d'articulació palatal de la *k* (de la *g* no en tenim de moment cap exemple dintre la col·lecció), i ens il·lustren sobre el fenomen que

estem comentant. Descartem de moment l'exemple *kí* (fig. 3 1), que ens mostra amb una certa precisió solament una part de ço que anotàvem per al mateix exemple de la fig. 2 : l'acostament de la mitja part posterior de la llengua al paladar (comp. § 5). Quant a l'exemple *píkē* (fig. 3 2), si bé manca de la particularitat de *kí* suara esmentada, posseeix en canvi un major grau d'articulació lateral extrema corresponent a la part anterior de la llengua (comp. fig. 2 1, 2) que, com pot deduir-se, tendeix a l'obstrucció del corrent d'aire; obstrucció que si no esdevé més definida és probablement degut a la posició de la consonant formant part de síl·laba àtona i al caràcter consegüent de la vocal en el dialecte (v. § 11).

7. La raó que acabem d'indicar per explicar la no obstrucció més definida del corrent d'aire a la part anterior de la boca, ens és confirmada pels exemples de la fig. 4. Basta comparar l'extensió de la taca sombrejada de l'exemple 1 *píkávē* amb la de l'exemple 2 *míkē* per notar una bona diferència. I aquesta no pot atribuir-se a una mera casualitat, car el màxim d'extensió longitudinal i d'amplada correspon també aquí a la *k* en síl·laba tònica, i el mínim a la *k* en síl·laba àtona.

Llavors s'ocorre preguntar (i això no podem decidir-ho ara amb la sola ajuda del paladar artificial¹), en què concorden i en què divergeixen les articulacions de la *k* en *píkávē* (fig. 4 1) i en *káp* (fig. 1 2). La qüestió, que podria semblar mancada de fonament, esdevé comprensible si es té en compte la possibilitat d'una obstrucció completa del canal bucal, mal fos solament en el punt extrem de l'exemple 1 (fig. 4). La forma del perfil de la llengua seria evidentment aquí de primera importància per deixar establert ço que de moment no pot ésser altra cosa que una conjectura : la distància entre la part dorsal mitjana de la llengua respecte del paladar en el moment de l'articulació. La comprovant d'aquest extrem val, en el nostre cas concret, solament per a l'exemple *píkávē*, car en el de *káp*, aduït per comparació, és evident que la distància de què

1. No havem pogut provar encara el procediment plastogràfic imaginat per E. A. Meyer (*Untersuchungen über die Lautbildung*, Marburg, 1911), i estudiat pràcticament per J. Chlumsky (*Revue de Phonétique*, t. III, p. 167 s.).

parlem no existeix. No obstant, fins davant d'aquestes consideracions, no es pot oblidar que la configuració del paladar natural pot ésser diferent en els subjectes en el sentit de tenir una part còncava més pronunciada l'un que l'altre, cosa que explicaria en part les diferències que es noten en la part sombrejada de l'articulació. Així, en el cas de *pihàve*, per a la producció de la *k*, la part anterior de la llengua articularia contra el paladar fins a obstruir, o poc menys, el corrent d'aire, mentre que la part posterior, per la seva banda, arribaria o no a tocar el paladar. Almenys jutjant per ço que ens diu el palatograma, no pot decidir-se el fet d'una manera incontestable, per bé que, traient a comparació l'exemple 2 de la mateixa fig. 4, amb la línia de creuetes ocupant inclinada una secció extrema del paladar, podem creure també en una oclusió post-palatal de la consonant; en el qual cas tindríem una consonant d'articulació oclusiva doble i simultània produïda pel mateix orgue, que mereixerà la pena d'ésser definitivament comprovada en posteriors investigacions.

Fig. 5

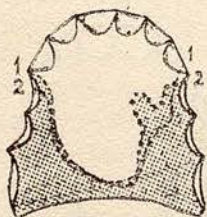
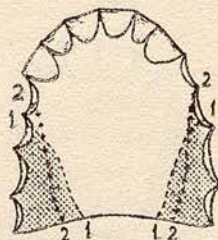
1 *f*ge. — 2 *k*i. (Felanitx)

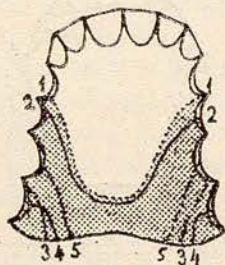
Fig. 6

1 *k*i — 2 *f*ge. (Petra)

8. Quant a la fig. 5 (procedència : Felanitx), constatem solament una analogia, encara que llunyana, amb els mateixos exemples de la fig. 2. La zona d'articulació posterior de la llengua sobrepassa també en la primera, no en tanta de manera com en la segona, la línia extrema del paladar artificial, i, com en aquesta, notem també parcialment en la fig. 5 una tendència d'articulació anterior (exemple 2). Tenim, doncs, també aquí una consonant palatalitzada o palatal (v. § II), d'un grau, però, menys accentuat que en les figures interpretades fins ara.

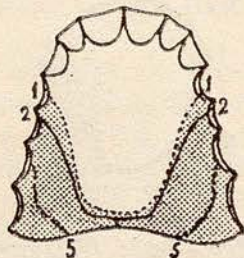
9. El cas de les consonants *k, g*, en *kí, gíge* (fig. 6), ens revela un caràcter totalment diferent dels altres que hem comentat. L'experiència ha estat feta amb un individu natural de Petra, localitat on la *k* i la *g* no es palatalitzen. El traçat ens confirma la constatació dels dialectòlegs. Si de la regió del paladar tocada per la llengua en considerem tretja una part prudencial corresponent a l'articulació de la vocal tònica *i* (cf. § 5), la resta serà ben poca, tal vegada nul·la. L'objecció que podria fer-se a la suposició, basada en la diferencia d'articulació representada per les línies 1 o 2, no tindria propiament força de tal, car podria ésser deguda a una diferencia d'articulació de la mateixa vocal *i* en posicions diverses en els dos exemples. Per altra part, l'ésser precisament l'exemple 1 *kí* el que, a més de tenir major grau d'articulació contra els costats del paladar, té també més marcada la tendència a una articulació post-palatal no visible en la figura, confirma una vegada més el fet d'una palatalització de la consonant (§ 10), efecte de la influencia de la vocal *i*.

Fig. 7

1 *kím*. — 2 *gíge*. — 3 *kám*.
— 4 *kúp*. — 5 *bén*.

Fig. 8

1 *kím*. — 2 *gíge*. —
5 *bén*, *bén pá*.

10. Comparem finalment els sombrejats de les figures 7 i 8, exemples procedents de varietats dialectals (català oriental) no sospitoses de posseir el sò *k*, i reproduïm traduït el comentari que hi fèiem quan les publicàrem per primera vegada¹: «Ço que ressur

1. *Revue de Phonétique*, t. II, p. 67.

dels traçats, al primer cop d'ull, és l'avançament, vers el paladar, de les consonants quan van precedides de la vocal anterior extrema. Aquest avançament és més considerable en l'individu G que en l'individu B. En l'un i en l'altre veiem també la gutural explosiva sonora (exemple 2) que queda més endarrera que la sorda (exemple 1), com ja s'ha constatat altres vegades. Per a la *k* seguida de *a* i *u* (exemples 3 i 4), solament G ens dona resultats, mentre que la llengua de B no arriba al paladar dur...» La mancança d'experiències de *ku-* per al mallorquí no ens permet establir paral·lelismes. Ara, en ço que afecta l'avançament de la llengua vers el paladar de la consonant precedida de *i*, ja havem fet notar expressament, en el curs d'aquest estudi, el mateix fenomen per al mallorquí.

II. Resumim ara les observacions fetes sobre els palatogrames, i precisem les ensenyances que se'n desprenen. Els parlars de Palma, Manacor i Felanitx i (podem suposar el mateix dels altres pobles que tenen el mateix fenomen [v. § I]), posseeixen una articulació palatal d'intensitat major o menor segons correspongui a la consonant formant part de síl·laba tònica o àtona (§ 6); i aquesta diferència d'intensitat és encara més notable segons es tracti de la vocal *a* o de la vocal *i* o *e*. I aquí hem de distingir d'una manera expressa entre ço que entenem per consonant palatal i ço que entenem per consonant palatalitzada.

La consonant palatal és la que té una articulació palatal d'una manera essencial i pròpia, la qual articulació té com a domini la major part d'extensió de la volta palatina; mentre que la consonant palatalitzada arriba solament a articular contra una part de la regió palatal extrema, i això encara per influència de la vocal següent.

Així, doncs, creiem que la *k* mallorquina davant de *a* en posició tònica és una consonant netament palatal, o medio-palatal si es vol, com diu B. Schädel;¹ mentre que davant de les altres vocals és una *k* palatalitzada. Fins a quin punt aquesta palatalització és més o menys marcada, segons la naturalesa de les vocals, manca determinar-ho d'una manera precisa.

P. BARNILS

1. *Manual*, p. 51.

Vocabulari català de Tortosa ¹

La situació geogràfica de la nostra contrada, i amb ella la del nostre dialecte, ofereix un compromís lingüístic entre el català oriental per una banda i el català valencià per altra. Es per això que havem cregut convenient fer un petit recull del nostre lèxic, en el qual registrem no solament ço que de primer antuvi apareix com a característic de Tortosa, sinó també un bon nombre de formes conegudes del català central. Moltes d'aquestes són ja patrimoni exclusiu de la generació que passa, i és bo consignar-les, abans que desapareguin en absolut, per orientar tant com sigui possible les investigacions futures sobre l'extensió geogràfica de determinades paraules. Quant a la transcripció adoptada, mancats com estem de coneixements precisos sobre la fisiologia dels sons, havem tingut de concretar-nos a les valors fòniques que poden bonament indicar-se amb l'ortografia corrent. Ens permetem solament indicar sovint el lloc i la naturalesa de l'accent, i suprimim les consonants finals que són mudes en la pronunciació. Consignem, no obstant, algunes breus observacions sobre el parlar tortosí, per facilitar més la bona interpretació fonètica del vocabulari.

La qualitat de les vocals tòniques *e*, *o*, en general s'adiu més a la tinguda com a normal en el valencià que a la del català central. Així, principalment, la *e*, respòn a una *ĭ* o *ē* llatina quan és tancada, i a una *ē* quan és oberta. En casos comptats, però, es pronuncia una vocal mitja *é* entre *ĭ* i *ē*. Aquesta vocal, que segons els individus sona també *é*, la notem en els exemples *mes*, *mestre*, *creu*, *arreu*.

Les vocals àtones són aproximadament les del català

1. Regraciem al Sr. Barnils el favor que ens ha fet redactant la nota que precedeix el VOCABULARI.

occidental. Amb això ja afirmem que ni la *a*, *e*, es confonen en *ɛ*, ni la *o* en *u*, com en el català del centre. Amb tot, s'ha de fer constar que a Tortosa, la pronunciació sobretot de la pretònica, és quelcom relaxada, i una orella no prou atenta s'inclinaria, en determinats casos i en el llenguatge seguit, a creure-la una *ɛ*.

La vocal protètica és, anàlogament al valencià, una *a*, però fluixa en el nostre dialecte. Quant a les vocals finals, havem de consignar particularment que la *a* té una certa tendència vers *o*, i sovint també vers *ɛ*, sense que puguem determinar bé els casos en què apareix l'una o l'altra. La *e* dels plurals i la dels singulars, com en *pare*, *mare*, *negre*, *melge*, etc., és en general tan cada i fluixa, llevat dels casos en què va precedida d'un grup de consonants, en els quals sona plenament tiva nt.

Notem també, aquí, que la vocal *i* dels diftongs decreixents resulta quasi imperceptible en els monosíl·labs, i en canvi sona ben plena en els mots de més d'una síl·laba. Així tenim, per exemple, *bui*, *fruit*, però *buida*, *fruita*.

En el consonantisme el català de Tortosa ofereix la particularitat de pronunciar una *l* netament dental quan va precedida de *ɛ* o *i* (*àngel*, *fil*, *mil*), velaritzant-la, en canvi, quan va precedida de *a*, *o*, *u*. En aquest cas té la valor fònica del català. Fora d'això, notem la distinció entre la *v* i la *b*, com en els dialectes catalans extrems, per bé que l'articulació de la primera resulti ben especial. La *v* del tortosí, tot i pronunciant-se aplicant el llavi inferior als incisius superiors, no té l'articulació ferma del valencià extrem o del tarragoní. Es, doncs, la *v* de Tortosa, una labio-dental fluixa, la qual cosa té com a conseqüència que una bona part del llavi inferior articuli també al mateix temps amb el llavi superior, resultant-ne una consonant que podríem nomenar més propiament bilabio-dental. Això fa que la pronunciació de la *v* pugui confondre's fàcilment amb la de la *b* si el dialectòleg no procedeix en cada cas a un examen detingut de l'articulació.

Apartant-se del valencià i acostant-se al català, té encara el tortosí les formes *pobresa*, *riquesa*, *peresa* (valencià *pobrea*, *riquea*, *perea*), l'empleu de l'article masculí *lo* (com el català occidental) (*lo pare*, *lo vi*) convertit en *el* en les posicions àtones (*la mare i el pare*, *lo pa i el vi*).

Observem, per acabar, que les consonants, en els altres casos

tenen les mateixes particularitats del català central, excepció feta de la *-nt*, *-rt*, *-lt* (i *-nts*, *-rts*, *-lts*), que deixen sonar també la *t*, com fan sovint els dialectes valencians, i deixant de banda l'exemple aïllat *karbó*, la *b* del qual és explosiva. Notem, finalment, els «doublets» fonètics *creueta* i *creveta*, 'creu petita', *claueta* i *claveta*, 'clau petita', que acaben de donar-nos una idea de l'estat oscil·lant del nostre dialecte.

A

abadéijo, m. : bacallà.
abecar-se, v. : endormiscar-se.
ablaüt, adj. : abatut pel cansament, condolit, dolorit.
aborrició, f. : odi, mala voluntat.
abotargat, *-da*, adj. : inflat, pesat, espès.
acabussat, *-da*, adj. : cabussat.
acaminadós, m. pl. : corretges per a sostenir les criatures quan se'ls ensenya a caminar.
acatxapat, *-da*, adj. : aplanat, humiliat, vençut.
aceball, m. : el gra que es posa en un lloc determinat per encebar els ocells.
aclacà, v. : ajupir-se fins a tocar el cul a terra; ex. : L'ase s'*aclaca* de tanta càrrega; el noi s'*aclaca* de tant de pes.
aclocalls, m. pl. : antiparres per als animals.
acondolit, *-da*, adj. : consentit, abatut, condolit.
aconduït, *-da*, adj. : allistat a la clientela d'un metge, etc.
 A més, com a verb (*aconduir*), significa omplir o assaciar; ex. : El pa moreno *acondueix* més que el blanc.
acorà, v. : rematar o produir la mort d'un sol cop.

acotadet (*estar* —), adj. : estar ajupit a la guaita; cast. : *Estar al acecho*.
acotolat, *-da*, adj. : acostadet, arrimat.
acotonà, v. : acostar-se una criatura al pit.
acotxà, v. : ajupir-se.
acotxat, adj. : ajupit.
acursà, v. : minvar, disminuir.
acutit, v. : atapaït.
àdena, f. : ànec.
adés, adv. : fa poc, ara mateix.
adesà, v. : ficar un objecte a un calaix o lleixa; desar.
adho, adv. : àdhuc, encara; ex. : *Ado* que fos així no n'hi ha per desesperar-se.
adobà, v. : compondre, apanyar.
afanyà, v. refl. : anar depressa.
afaràm, m. : bestiola fantàstica.
aféts, m. pl. : fets, obres, procediments; ex. : Tens molt bones paraules i mals *afets*.
aflamat, *-da*, adj. : es diu del pa poc cuit i ennegrit per la flama.
afuat, adj. : punxagut.
agarrotà, v. : lligar fort.
agranà, v. : escombrar.
agramant, m. : cast. : *azabache*.

aguant, m. : resistència, duració, força, virior.

agulla, f. : agulla de cosir; tendó; ex. : Tinc una *agulla* al peu fóra de lloc.

agullonà, v. : aturmentar, *agullonada*, f. : impressió forta i desagradable; cop d'agulla.

aiguades, f. : lleixiu dels saboners.

aigüera, f. : lloc on es renten els plats; alforja d'espart, en el carro, per a dur el menjar.

aïna, f. : perol, tupí, cassola, i qualsevol altre utensili de cuina. També es pren en la significació d'*eina*.

aix, m. : eix; cast. *eje*.

aixadell, m. : aixol.

aixalabat, -da, adj. : desgustat, insubstancial.

aixamorat, -da, adj. : terror, roba, etc., sec, eixut i airejat després d'ésser mullat.

aixarmentà, v. : fer garbons dels sarments.

aixarop, m. : xarop.

aixarrancat, -da, adj. : estar dret o muntat amb les cames obertes.

aixaure, m. : espai, lloc, eixampli.

aixavol, m. : saboga mascle; alosa.

aixeringa, v. : xeringa.

aixèrrit, m. : fem del bestiar llanar i cabriu.

aixèrrit, -da, adj. : es diu del menjar recuit i poc gustós.

aixertigà, v. : tallar la malesa abans d'arrabassar la terra.

aixingló, m. : singlot.

aixòl, m. : aixada petita.

aixoreijà, v. : espavilar; airejar una pessa de roba; netejar i ventilar una habitació.

aixubri, v. : cavar la vinya; cavar la terra al voltant de les roques.

alabastre, m. : guix blanc.

albertir-se, v. refl. : endormiscar-se lleugerament; cast. *dormitar*.

alèco (*estar—*), adv. : estar sobre avís, previngut, alerta.

alènda, adv. : esment; ex. : De tal cosa no n'hai papat *alènda*.

aléra, f. : perdiu ferida d'una ala.

alèuna, f. : vegi's *assagadell*.

aliacrà, f. : icterícia.

allevà, v. : calumniar, imputar; ex. : Ço que em dius és fals: m'ho *alleves* perquè vols.

amagatall, m. : recó, lloc amagat, forat, llodriguera.

amanós, -sa, adj. : lleuger; fàcil de manejar o sostenir a les mans.

amargació, f. : dolor, amargura.

ambarrera, f. : barrera.

amidà, v. : amidar.

amollà, v. : afluixar, deixar anar.

ampanada, f. : coca rodona de farina i sucre amb una poma dins.

ampantaganat, -da, adj. : es diu de qui ha entrat dins d'una bassa plena de llot i no en pot eixir; embolicat en un assumpte dolent, confús.

ampedé, adj. : propens a una malaltia.

ampitxolà, v. : l'acte que fan els caçadors d'ajuntar les potes dels conills per penjar-los.

ampomà, v. : vegi's *entomar*.

ampostà, v. : aplanar la terra.

amprà, v. : manllevar.

amprat, -da, adj. : fora de lloc, violent, encongit; ex. : Soc tant curt de gènit que al davant d'una persona estranya me trobo *amprat*.

ampudegà, v. : importunar.

anarcàt, adj. : gelat de fret.

ancandilar-se, v. : extasiar-se; ex. : Al veure-la m'hai *encandilat* de goig.

encavar-se, v. : ficar-se el conill al cau.

andadó, m. : el caminet fet al volt de la sinja.

andàmit, m. : manera de caminar, aire d'una persona; ex. : Prou anava tapat, però jo l'he conegut en l'*andàmit*.

andareigà, v. : anar i venir sovint.

andar i tocà : joc de nois que consisteix en ajupir-se l'un de manera que els altres puguin saltar-li per sobre.

andèrgo, m. : mal-entès, tras-to o cosa inútil.

angorronit, -da, adj. : emperesit, engandulit.

andinyà, v. : donar un cop, i donar una cosa dolenta fent-la passar per bona; ex. : Per haver-me *andinyat* un rellotge que es parava, li hai *andinyat* una bofetada.

andossiè, int. : passi-ho bé!

ansilà, v. : enfitar; molestar-se per una cosa insignificant.

anganell, m. : nou del coll.

anganells, m. pl. : especie de taules forades que es posen als muls per tragar cantirs d'aigua.

ànimes, int : exclamació que

fan els nois quan prenen alguna cosa dels que estan jugant. (En castellà *arreballiña*.)

anjullat, adj. : enlluernat.

anllardà, v. : enganyar algú fent-li comprar una cosa dolenta per bona.

anmallar-se, v. : es diu dels conills quan, perseguits pels gossos, s'escapen escorrent-se per llocs inaccessibles a ta païts de malesa.

anrasir-se, v. : serenar-se el cel després d'una nuvolada.

anrellamat, adj. : entremaliat, viu, desimbolt.

anrogallat, -da, adj. : acatarat.

ansa, f. : nansa.

ansampà, v. : sorprendre, atrapar algú fent una cosa de la qual s'amagava; agafar al vol una cosa.

ansapar-se, v. : ensopir-se a copia de menjar.

ansapat, -da, adj. : replè, fart.

ansòmit, m. : somni.

ansordà, v. : vegi's *atabalà*.

ansumà, v. : olorar.

antabulxat, -da, adj. : marejat a causa del tabac o del fum.

antapit, m. : post de fusta per a amagar-se o defensar-se de les embestides dels bous en els corrals o places.

antelat, adj. : ennuvolat.

antendòla, f. : núvol prim i llargarut.

antimanya, f. : antigor, velluria.

antiparra, f. : polaina de roba que s'usa per treballar en els arrossars.

antivà, v. : alçar el nivell de

- l'aigua mitjançant una paret o una taula de fusta.
- antiva* (fer —) f. : fer ple les aigües en un canal, sequia o regadora.
- anòmà*, v. : percebre, sorprendre un secret.
- antufat*, adj. : enfadat.
- antullà*, v. : ajuntar dues boques de canó.
- antumit*, -da, adj. : entumit
- anturmentà*, v. : importunar.
- apamà*, v. : amidar a pams.
- apanyà*, v. : arreglar, compondre una cosa; posar-se bo després d'una malaltia.
- apanyussà*, v. : arreglar una cosa a mitges.
- apegalós*, -sa, adj. : es diu d'una cosa que s'enganxa, d'una persona poc discreta que s'ajunta als altres, sense conèixer quan fa nosa.
- aposta*, adv. : cosa feta expressament.
- apunyegà*, v. : donar cops de puny.
- ardera*, f. : ardor, escalfor excessiva.
- ardit*, m. : xavo (paraula antiquada).
- argéps*, m. : guix plomíç.
- argolfa*, f. : golfa.
- armejà*, v. : promoure una cosa.
- arnòt*, m. : protector de canyís o de fusta per a guardar els arbres joves del rosec del bestiar.
- arpiòts*, m. pl. : cava-vinyes amb dues puntes.
- arranà*, v. : tallar les extremitats d'alguna cosa.
- arranixar-se*, v. : ajuntar-se amb altres sense averiguar si els serà grat; ésser apegalós, o, com vulgarment es diu, *anar de gorra*.
- arrantxat*, -da, adj. : refet.
- arreuet* o *arrevet*, m. : diminutiu d'*arreu*.
- arriblar-se*, v. : arrambar-se.
- asbocat*, -da, adj. : es diu del canó, mànega o camal eixamplat o estirat de la boca.
- asbrafar-se*, v. : esbravar-se; evaporar-se el baf. Desfogar-se una persona.
- asbromà*, v. : treure l'escuma del brou.
- asbromadora*, f. : escumadora (objecte de cuina).
- asbroquellat*, adj. : esbrocat, escantonat. (Es diu dels recipients de vidre.)
- asbufegat*, -da, a. : asmat, fatigat.
- ascafinyat*, adj. : avar. (Es diu també d'una cosa raquítica.)
- ascàlem*, m. : barró que sosté els remes de la barca.
- ascalibat*, adj. : escarmentat.
- ascanyessia*, f. : tos ferina.
- ascarafalls*, m. pl. : escarafalls, ganyotes.
- ascarrà*, v. : fer caure les olives a cops de perxa.
- ascarsa*, f. : la barra que es penja al coll dels animals perquè no fugin.
- ascaufit*, adj. : rescalfat.
- ascla*, f. : estella grossa.
- asclafí*, v. : trencar el plor o la rialla.
- ascoquerà*, v. : collir les figues.
- asgàmbi*, m. : espai; ex. : Juguem aquí, que hi ha més *asgàmbi*.
- asgargamellà*, v. refl. : esgolar-se de plorar, parlar o cridar.

asgarrany, m. : esgarrapada.

Cast. *arañazo*.

asgarronà, v. : estalonar.

asgolà, v. refl. : esgargame-llar-se.

asgólja, f. : Cast. : *desván*.

asgotà, v. : deixar un pou, clot o bassa sense una gota d'aigua.

asllemena, v. : netejar els arbres de les rames seques.

asllenguít, adj. : esprimatxat.

asmolét, m. : esmolet; núvol rodó dentellat que assenya-la el vent.

asmorrat, -da, adj. : esfilagarçat.

asmunyi, v. : escórrer, es-prémer.

asmunyi-se, v. : es diu dels conills que s'escapen perdent-se de vista als caçadors.

aspadella, f. : la fusta que porta el collaró dels animals a la part de davant.

aspalmadó, m. : raspall.

aspollà, v. : treure els *bordisets* de les rames.

asplugar-se, v. : espolsar-se. (Es diu dels ocells i de les gallines.)

asprénydre, v. : esprémer; ex. : Per molt que *asprenygues* no trauràs suc.

assacanat, -da, adj. : atrafegat; cansat de treballar.

assagadell, m. : cercle de pedres al vessant d'un cingle ple de malesa.

assenciat, -da, adj. : entenimentat, bon criteri; temperament pacífic.

assucar-se, v. : estimbar-se i caure mort.

astalsim, m. : sutge.

astamordit, -da, adj. : estabor-

nit a causa d'un cop o de l'acció d'un sol fort.

astelat, adj. : cel estrellat.

astèlla, f. : estella.

astrinjol, m. : estríjol.

astròp, m. : l'anella que subjecta els remes als escàlams de la barca.

astuba, f. : vapor produït mitjançant l'aigua bullent. Castellà : *Vaho*.

astubó, m. : xafagor.

asturdit, -da, adj. : viu, astut, espavilat.

atabalà, v. : eixordar.

atacadó, m. : barra acerada amb una regata al cap per atacar la pólvora quan es prepara la barrinada.

atallà, v. refl. : paraitzar-se momentaniament a causa d'una impressió forta; ex. : Quan m'he vist lo tren davant, m'hai *atallat* sense poder dir res ni fugir.

ataquinar-se, v. : menjar excessivament; afartar-se.

atarantat, adj. : espantat, sorprès, arraulit.

atauba : tercera persona del verb *ataubar* (?), que no s'usa mai en infinitiu, sinó sols en la dita tercera persona. Ardor congestionant produït per l'acció de un sol fort; ex. : Fa un sol que *atauba*.

ataüllà, v. : veure una cosa lluny, obirar.

atesat, -da, adj. : èrtic, íntegre, invariable.

atgivellà, v. : restablir l'amistat entre dues persones que estaven renyides.

atrat, v. : traïr, enganyar.

airotinat, -da, adj. : atropellat

pel cansament. (També es diu del vestit o moble mig fet malbé.)
aturrullà, v. refl. : fer una cosa depressa, sense ordre ni concert.
atzabara, f. : atzavara.
aubades, f. pl. : caramelles.
aubrimènta, f. : obertura.
aufàbiga, f. : alfàbrega.
auló, f. : olor.
aulorà, v. : olorar.

aumànguina, f. : mangre.
auvellòl, m. : la concavitat de la part inferior del casc dels animals.
auvènc, m. : cova fonda; caverna.
avènc, m. : vegi's *auvenc*.
aventà, v. : atacar amb furia. (S'usa molt com a recíproc: *aventar-se*.)
avià, v. : engegar.
avivassó, f. : multitut de sers.

B

babalà (a la—) : sense ordre ni concert.
bac, m. : caiguda.
badomia, f. : caboria, mania.
baijòca, f. : mongeta tendra.
balai, v. : jugar, córrer o saltar sense repòs.
baldana, f. : especie de botifarra negra.
baldé, -ra, adj. : flux, suau; generalment s'aplica als objectes que es mouen folgadamente o amb massa lleugeresa per damunt d'un encaix, com les baldes dels panys de les portes, llurs tanques i frontisses, etcètera.
baluerna, f. : objecte o moble d'extremades dimensions.
bamà, adv. : potser, qui sab, tal volta; ex. : *Bamà*, que si el demanessem no l'hauríem de tornà.
bambólla, f. : butllofa.
banastéll, m. : caps per a dur la fura.
bancal, m. : davantal; feixa de terra.

banduféll, m. : baldeta o tanca de fusta plana, subjectada amb un clau en el centre perquè pugui voltar i deixar obrir la porta; cast.: *taravilla*.
bànua, f. : cobrellit de ganxet o de punt teixit.
banyà, v. rfl. : mullar-se.
baqueijà, v. : treure una persona de la innocència o candor en què viu.
baqueta, f. : caragol.
baralluga, f. : baldufa.
barandat, m. : embà.
barallar-se, v. refl. : renyir.
barata, f. : canvi.
baratà, v. : canviar; ex. : Qui *barata* el cap se grata.
barbada, f. : la part de la teulada que surt més que la paret de l'edifici; cast.: *alero*.
barbólla (pescar a la—) : consisteix en remoure la terra d'una bassa per embrutar l'aigua i agafar el peix amb les mans.
bargalló, m. : la soca de les palmeres de les muntanyes incultes.

- barjòla*, f. : cistell de vimets ovalat o rectangular d'un pam d'alçaria, amb una nansa al mig.
- barqueta*, f. : barca petita; espigó verd que s'introdueix a l'arbre que es vol empeltar.
- barra*, f. : tros de fusta llarga; maxilar inferior.
- barrella*, f. : planta de les cendres de la qual es fa la sosa. Cast. : *barrilla*.
- barril*, m. : atuell per al vi; l'estel volador de la canalla.
- barruscà*, v. : batre les garrofes.
- bàrsa*, f. : cabàs d'espart tapat que tenen els mariners per dur la roba.
- barsina*, f. : xàvega.
- bascoll*, m. : clatell.
- basquinya*, f. : faldilla de merino negre.
- bassí*, m. : gibrelleta per a orinar.
- bàssia*, f. : menjadora dels porcs; gaveta dels mestres de cases.
- bassiet*, m. : canal feta d'un tronc de fusta per conduir les aigües de les fonts i per abeurar el bestiar.
- bassiòl*, m. : menjadora dels porcs.
- bassòt*, m. : clot d'aigua.
- bastonaga*, f. : pastanaga.
- batà*, m. : pallissa, llisada.
- batedó*, m. : clot que es fa a les carreteres mal cuidades. En cast. : *batche*.
- baticul*, m. : pallissa o llisada.
- batzòles*, f. pl. : tenebres; instrument de fusta per a trucar al campanar en Setmana Santa.
- becada*, f. : dormida; ocell.
- bèmiò*, m. : imbècil, idiota.
- bengalada*, f. : bastonada.
- berebè* (a—), adv. : a coll i bè; dur una criatura muntada a la espatlla.
- bergella*, f. : creuera d'espart per a caçar ocells amb vesc.
- bérma*, f. : verema.
- besét*, m. : petonet.
- besnét*, -ta, fill del nét.
- beuràc*, m. : bevedora dels ocells en les barraquetes de caçar.
- bidauba*, f. : arbust de ramatge embullat que fa una flor blanca semblant a un plo-mall.
- bigal*, m. : espinada.
- binòta*, f. : amagatall.
- birbà*, v. : arrencar les males herbes dels cultius.
- biscaina*, f. : derivat de *biscó*.
- biscó*, m. : fret secret.
- blan*, adj. : tou, dèbil.
- blanc* (antic), adj. : pobre.
- blau*, adj. : blau; mentider.
- blaura*, f. : part de la pell blavejada per un cop; mentida.
- bóc*, m. : boc.
- bocandlit*, m. : cert tribut que paguen els mariners del gremi de San Telm.
- bòfia*, f. : butllofa.
- boiraca*, f. : boira freda i humida.
- bolquim*, m. : bolquer. Se sol usar més en plural.
- bollèta*, f. : passaport.
- boqueijà*, v. : morir una persona o animal.
- boquida*, f. : el temps que es destina al boc per cobrir les cabres.
- boquimoll*, m. : càndid, innocent, que diu tot el que sent.

- bord*, -da, adj. : el que no co-neix sos pares. (Es diu tam-bé de qualsevulga arbre o planta que no fa fruit o el fa dolent.)
- bordet*, adj. : vegi's *bord*.
- bordís*, m. : brot que neix prop d'un arbre o en la mateixa soca d'aquest.
- bóre*, v. : beure.
- borraina*, f. : planta comesti-ble; borratja.
- borrim*, m. : pluja menuda, suau i molt fina.
- borrimeija*, v. : plovisquejar.
- borrimet*, m. : vegi's *borrim*.
- bossà*, v. : vomitar, perbocar.
- bossell*, m. : corriola de nau.
- botà*, v. : calar foc; tirar una nau a l'aigua.
- botana*, f. : forat produït a la roba per una guspira de foc.
- botèrn*, m. : forat.
- botets (fer—)* : fer el bot; estar a punt de plorar.
- boticaixada*, f. : cop, bufeta-da, revés.
- botinflat*, -da, adj. : inflat.
- botja*, f. : nom genèric d'algunes plantes boscanes.
- botnada*, f. : ventresca del peix.
- braj*, m. : baf.
- brajada*, f. : baf, bravada.
- brafó*, f. : baf que surt de la terra quan ha plogut.
- braforada*, f. : vegi's *brafó*.
- braseràl*, m. : mola o floc de maleza punxenta molt es-pessa. En castellà : *maleza enmarañada* o *infranquea-ble*.
- brasséra*, f. : planta dolenta que s'arrapa als bancals cultivats de les garrigues.
- brés*, m. : bressol.
- bresquilla*, f. : una de les va-rietats del préssec, i més saborosa que aquest.
- bressà*, v. : bressar, bressolar.
- bribada*, f. : empena, sotra-gada.
- brill*, m. : xiulet de fulla de canya per a caçar.
- brivallada*, f. : munió de cria-tures.
- brocal*, m. : barana del pou.
- bròcul*, m. : bròquil.
- brossat*, m. : nata.
- brossé*, adj. : decidit. (Es diu dels gossos que no temen ficar-se per les bardisses, en-troncats, etc.)
- brostà*, v. : florir les rames.
- brotó*, m. : capoll.
- bròu de pà*, m. : beguda re-constituïent feta de rovell d'ou batut i aigua o subs-tància de pa i arròs.
- brum*, m. : so produït per una vibració; el soroll de l'aigua quan bull.
- brumènt*, -ta, adj. : brunzent.
- brumit*, m. : brunzit.
- brusquil*, m. : bosc espès, de difícil ingrés o pas.
- budell*, m. : budell; xerraire.
- bufalaga*, f. : mata boscana.
- bufalènc*, -ca, adj. : tou, bla, fofó.
- buidla*, f. : gavadal de fusta per a abocar el vi.
- bullonèra*, f. : claveguera.
- bulls*, m. : botifarra grossa que fa sacsons.
- bunya*, f. : seguida de temps, tant si és plujós com ventós.
- bunyiga*, f. : excrement de bou.
- burriòl*, m. : nom donat a una certa classe de papallones.
- bursada*, f. : punxada; cop fort.
- burtxanc*, m. : branca o fusta

puntaguda de poca grossa-
ria.
burtxó, m. : tros de branca pun-
taguda; persona que atia
una altra.
buscall, m. : tronc no gaire
gruixut.

butxacó, m. : butxaca de l'ar-
milla. Vegi's la cançó po-
pular:
Bona aigüeta que en plogués,
i matés als sabatès:
les sabates pels racons
i els dinés pels *butxacons*.

C

caballó, m. : feix de deu garbes
de blat; llom de la terra
entre dos solcs.
cabassa, f. : senalla.
cabessut, m. : llissa ampla i
de cap gros.
cabòssa, f. : cabota.
caburdo, adj. : tossut.
cabussó, m. : submersió ràpi-
da del cap dins de l'aigua.
cadàp, m. : mesura d'oli equi-
valent a vuit lliures.
cadell, m. : cadell; gos petit de
caça; el cuc que menja les
patates.
cadiró, m. : biga.
cadolla, f. : vegi's *codolla*.
cadup, m. : catúfol.
cabanya, f. : especie de gaveta
que usen al forn per al·llevat.
càfila, f. : despectiu de colla.
cagatins, m. pl. : calçonets de
criatura.
caixó, m. : caixa de fusta més
alta que ampla.
calaixó, m. : calaix més alt
que ample.
calbòt, m. : cop de mà al cap.
calija, f. : xafogor.
calmant, m. : beguda meitat
cafè, meitat rom.
calsa, f. : mitja.
calsé, m. : calçat.
calsons, m. pl. : pantalons.

calúc, m. : llissa més petita que
la *caluga*, semblant al *ca-
bessut*.
caluga, f. : llissa que té el cap
més allargat.
calzim, m. : terra grossa sota
del *percur* en els terrenys
llaurats.
camal, m. : cuixal del panta-
lón.
cama-lluvent, m. : sinònim de
'pagès'.
camellada, f. : gambada.
camins (a —), adv. : a vegades,
a voltes; ex. : — Vas molt
a l'hort, amb el carro? — A
camins sí, a camins no.
campall, m. : la palla d'arròs
que resta entre l'espiga i el
rostoll.
candèla, f. : puntal que aguan-
ta una biga. — Candela,
moc.
càndit, -da, adj. : es diu de la
persona malaltissa que va
aprimant-se; desfet, fos.
candít, ad. : fos, tísic.
canejà, v. : rentar la roba.
cânfora, f. : cast. : *alcanfor*.
cansera, f. : cansament, fatiga.
cantarillé, m. : banc amb forats
per a col·locar els càntirs.
cantimplòra, f. : canya que
empleen els mariners per

- xuclar l'aigua o el vi d'un barraló.
canturel·la, f. : canturia.
canyís, m. : sargantana petita.
canyòt, m. : cama del blat de moro.
canyut, m. : canut.
canyutet, m. : joc que consisteix en plantar un canyut amb una o diverses monedes al damunt, per tirar-lo a terra amb una moneda o pedra.
cap-dansé, m. : cap de colla en festes, balls i gresques.
cap-d'olla, m. : el soldat romà que porta el casc sense plomall en la professó del diumenge de Rams.
cap-i-causa, m. i f. : instigador, -ra.
cap-llaç, m. : corda que serveix per subjectar els bous i lligar-los.
capsana, f. : coixinet, en forma de rodanxa, que es posen les dones per apoïar-hi càntirs, paneres, etc.
capsòt, m. : nom d'un ocell; taboll.
carabassa, f. : carabassa; tallal peu o a la mà produït pel fret.
caragolí, m. : olleta d'una ansa.
caragols (de justé), m. pl. : flocs, encenalls.
carallades, f. pl. : menuderies, petiteses.
carallufa, f. : planta molsuda salvatge.
carallut, adj. : bonatxó.
carantòines, f. pl. : afalagaments, carícies.
carcàs, m. : gargall.
carcat, -da, adj. : corcat.
carcó, m. : corc; rosec.
cardénsa, f. : escorxador.
carnals, m. pl. : tela de cotó gruixut.
carns-frets, m. pl. : esgarri-fança; cast. : *escalofrios*.
carranca, f. : cosa inútil, trasto vell; persona o animal maltissos.
carrasca, f. : alzina.
carratell, m. : barraló de fusta amb un galet de canya per a poder-hi beure.
carráu, m. : xerrac; cast. : *chicharra*.
carrau, m. : carreu.
carretilla, f. : cant del passarell.
carrilada, f. : rodera dels carros.
carrinya, adj. m. i f. : mal geni.
carriot, m. : carro de trabuc per al transport de terres, graves, etc.
carronya, adj. i m. : mal geni, lent.
carrotxa, f. : escorça de pi.
carrucada, f. : colla de gossos caçadors; cast. : *jauria*.
carura, f. : semblant, fesomia.
carxòt, m. : clatellada.
càs, m. : poal amb una ansa oberta que s'usa en els molins per treure l'oli.
cascadura, f. : la rojor inflamada que deixa un cop a la pell; contusió.
cascurré, -ra, adj. : pegador, lleuger de mans.
casell, m. : dipòsit de rajola, recolzat a la paret, per a posar les olives.
casòri, m. : casament.
casqueta, f. : panet especial que es menja tradicionalment per Sant Blai.

casséta, f. : paella de l'aigua-cuit.

castanyola, f. : un dels cants de la perdiu.

casunyet, m. : casa rústega i petita.

calàifa, f. : colla; nissaga.

càtra, f. : explicació o definició d'una cosa. S'usa sempre sense article; ex. : El que sab molt te'n darà *catra*.

catxap, m. : conill petit.

catxillà, v. : parir les gosses, gates i conilles.

catxutxa, f. : gorra.

cerca-pous, m. : cerca-pous. L'única paraula on trobem usat a Tortosa el verb *cer-car*.

cernedó, m. : bastiment de fusta que sosté el sedàs a la pastera.

cétra, f. : gerro.

cirereta de pasió, f. : fruit de cirerer bord.

clapè, m. : munt de pedra seca al mig d'una malesa.

clava, f. : extrem o cap de la xarxa que es destina a la pesca del rossegall.

clavero, m. : fosser o sepul-turer.

cleca, clic, f. : clatellada.

clica (anar de—), adv. : anar de cara, anar bé, etc.

clivellat, -da, adj. : badat, mig-partit.

clòca : supuració que es fa en-torn de l'anús dels gossets, fures i animals semblants.

clòc-i-piu, m. : malaltís.

clòtxina, f. : petxina grossa.

cloure, v. : tancar. S'usa sola-ment en la tercera pers. del pres. d'indic. i segona pers. del pres. d'imper. : tanca.

cobla, f. : cançó.

coblís, m. : corda prima d'es-part.

cóc, m. : especie de coca gran, aplanada, de vores retor-çades, feta de farina, oli, vi blanc, sucre i ous, amb additament de pebrot, espi-nacs o altres coses.

codina, f. : recipient fet al camp, i cobert amb volta de pedra i argelagues, per recollir i aprofitar l'aigua de la pluja.

codólla, f. : bassa d'aigua que està a les roques i barrancs.

codollet, m. : diminutiu de *codolla*.

cófa, f. : cabàs que tenen els mariners per portar llurs coses.

cofi, m. : recipient d'espart tre-ballat per a posar les olives moltes a la premsa.

collà, v. : allargar; ex. : Aquest tret ha *collat* vint metres.

comboiant, adj. : actiu, dese-i-xit, comerciant.

comís (en—), adj. : aversió, mala voluntat.

cónca, f. : bastiment de fusta que sosté el braser.

cóngre, m. : nom de peix; coca petita, plana i ovala-da feta d'ous, sucre, oli i matafaluga.

congrell, m. : congreny.

cónna, f. : la pell del porc.

cònnia, m. : taboll, estúpid.

conredà, v. : afalagar, tractar bé.

cóquera, f. : figa molt madura.

coquèta, f. : cop de regle o de corretja a la mà; diminutiu de coca.

coquillera, f. : la dòna que

ajuda a les feines del forn.
corbèlla, f. : falç.
còrrec, m. : reguerall fet per l'aigua, a la terra, en temps de pluja.
corre-corrents (a —) adv. : a corre-cuita.
correnteig, m. : un dels cants de la perdiu.
corretjut, -uda, adj. : es diu del pa poc pastat i mal cuit.
corrible, adj. : usual, comú, corrent.
corrinyà, v. : córrer sense anar gaire depressa.
corripies, f. pl. : diarrea.
corrompina, f. : olor dolenta.
còssi, m. : vas gran de terra cuita, semblant a una tina, per a rentar roba.
costé, m. : vessant rocós o poblat.
cotet-cotet, adv. : a poc a poc, a la quieta.
crac, m. : pagès.
creixent, m. : llevat.
cremallé, m. : l'engraellat de ferro que sosté teies enceses per donar llum en

les festes i balls nocturns.
cremallera, f. : graella per a encendre les teies en les festes nocturnes.
crentxa, f. : carena o llom de les serres.
crespinell, m. : herba puntera.
crestó, m. : mascle cabriu capat.
criassó, f. : munió de quitxalla.
criaturé, -ra, adj. : amic de les criatures.
cuc, m. : corcó.
cuca-fera, f. : especie de tortuga gran de fusta, moguda per homes amagats assota (v. *llibreta*).
culleròt, m. : llossa; capgross.
cullitó, m. : paner cònic de vímet amb una ansa semicircular de banda a banda.
curat, m. : rector de parroquia.
curo-curo (de —) adv. : anar-se'n de precís.
cutimanya, f. : sangonera petita que es cria en els arrosars.
cutxamandé, adj. : entremaliat.

D

damajuana, f. : botella de vidre coberta d'espart (pronunciant la *j* com en castellà).
dassà, v. : s'usa solament en la segona pers. de l'imp., i equival a *dóna'm*.
debàdes, adv. : en va, de franc.
déble, m. : ocurrencia, xisto.
demanadores, f. pl. : devaneres.
desencomanà, v. : treure del

cossi o de la tina la roba de la bugada.
desantès, -esa, adj. : desatès, descortès.
desbrossà, v. : netejar d'herba i romagueres les soques dels arbres.
descabalsà, v. : malversar, perdre els interessos.
descabalsà, v. : començar a gastar una quantitat, herència, etc.; desencaminar

una persona; desordenar els mobles o objectes d'una habitació.
descovà, v. : treure la roba del cove.
desdó, v. refl. : retractar-se.—*desdó* (a—), adv. : a pler, a no poder més.
desdú, v. : distreure.
desenpelugà, v. refl. : desfer-se d'una persona o cosa.
desgalgat, adj. : impúdic.
desgalitxat, -ada, adj. : deixat, brut.
desganat, -ada, adj. : desmenjat.
deslligo, m. : bajaranada; cast. *lindeza*.
desllorigat, -ada, adj. : desencaixat d'algún nervi; desconjuntat.
desmaduixat, -ada, adj. : cansat, defallit.
desminjat, -ada, adj. : desmenjat.
desnovà, v. : netejar els arbres dels rebrots (vegi's també *esnovà*).
desòri, m. : terrabastall, gresca, cridoria.
despanyà, v. : espanyar.
despartí, v. : separar dues persones que es barallen.
despendotxat, -ada, adj. : es diu

d'un vestit brut i mig estripat.
despitralat, -ada, adj. : es diu de qui porta descordat el pit de la camisa.
despos haí, adv. : abans d'ahir, després d'ahir.
desposseí, v. : gastar sense miraments, malversar.
destartalat, -ada, a. : es diu d'una habitació o pis abandonat i descuidat.
devallament, m. : baixada, descens. S'usa solament referint-se al *davallament de la Creu*.
devésa, f. : costum.
dita, f. : juguesca, posta, conveni; ex. : La *dita* era acudir a les deu i no a les onze. La *dita* era arribar al barri a tal hora a peu i sense córrer.
doblària, f. : gruix, espessor.
dòga, f. : cada una de les fustes còncaves per a construir barrils i barralons.
dòlde-dòlde, m. : joc d'infants.
dolent, adj. : malalt; dolent.
domprés, adv. : després.
dotó, m. : metge; que sab moltes coses.
dròga, f. : dona lleugera, per-versa.

E

eijemple, m. : exemple.
eixe, -a, pr. : aquest, aquesta.
embarrussà, v. refl. : voltar-se la manta, bufanda o capa al coll.
emborinada, f. : l'esca per a pescar anguiles.

embotat, -ada, adj. : ensopit.
empomà, v. : engrapar, recollir una cosa al vol amb les mans.
encèrt, m. : casualitat, coincidència.
encomissat, -ada, adj. : es diu

- de tenir una cosa entre cella i cella; en mala opinió.
- encorcobit*, adj. : apretat, arrupit, aplanat, decaigut.
- enderròc*, m. : runa d'una paret o edifici enderrocat.
- enfemellà*, v. : empeltar la flor d'un garrofer bord, femella, a un garrofer verd estèril, perquè faci fruit; cast. *polenizar*.
- enflija*, f. : inflor.
- enfundà*, v. refl. : advertir, fixar-se.
- enfundat*, adj. : absort, distret.
- engegà*, v. : donar (una bufetada), clavar (un tir), despatxar amb males maneres.
- engorronit*, adj. : emperesit, mandrós.
- enllestí*, v. : acabar una feina; fer neteja d'una habitació.
- enpantullà*, v. : arreglar, compondre; coordinar.
- enquesta*, m. : averiguació, requisitoria.
- enramada*, f. : carro guarnit de verd, on van els pagesos per cantar les caramelles.
- enrònia*, f. : mania; sospita.
- ensèmit*, adv. : en pes, de soca i arrel, totalment; ex. : La ventada se n'ha endut *ensèmit* la figuera de l'hort i la teulada de casa.
- ensinestrà*, v. : ensenyar, educar.
- ensobecar-se*, v. : endormiscar-se.
- ensòmit*, m. : somni.
- entortillada*, f. : torçada de cama o braç.
- entreuix*, m. : entre cames.
- entreguardà*, v. : alinear.
- eri*, adj. : enravenat, encarat, ert.
- esbambolà*, v. : esbombar, escampar o divulgar una cosa.
- esbirro*, m. : llaç escorredor petit que es fa amb la corda per embragar un objecte en els vaixells.
- esbroquellat*, adj. : es diu d'un tap, got, plat, cetra de vidre o de terrissa, trencats de la part del broc.
- esbudellà*, v. : treure els budells; divulgar un secret.
- esbutzà*, : esbotzar, reventar; revelar un secret o cosa.
- escaire*, m. : esquadra.
- escalamera*, f. : el forat on se posa l'escàlem.
- escàlem*, m. : barronet que sosté el rem a la barca.
- escaló*, m. : graó.
- escamarlat*, -da, adj. : esgarrat, mig perdut.
- escambruné*, m. : especie d'arbust que fa punxes.
- escambrunera*, f. : dona calumniadora i perversa.
- escandall*, m. : promedi, càlcul.
- escar*, m. : pla inclinat que es fa a la platja per botar les embarcacions.
- escardat*, adj. : esquerdat.
- escarot*, m. : escamot, colla; ramat de bestiar.
- escarritx*, m. : xarbotada d'un líquid; esquitx.
- escatxidó*, m. : xeringa de canya.
- escatxill*, m. : esquitx.
- esclét*, adj. : nèt.
- esclipsà*, v. : encertar.
- escolunya*, f. : ceba menuda de secà.
- escorrentiu*, m. : filtració d'aigua.
- escoufà*, v. : escalfar.

escoufrit, adj. : cosa escalfada sense foc directe, per pressió, embotiment o manca d'aire.
escreix, m. : donació esponsalícia.
escrita, f. : rajada (peix).
escudét, m. : tall que es fa a l'arbre que es vol empeltar.
escuixolà, v. : trencarla cuixa.
escurà, v. : rentar els plats.
escuranda, f. : la vaixella que s'ha de rentar.
escurèta, f. : barreta de ferro acerada que té una cassoleta a l'extrem per a netejar els forats de les barrinades.
escursà, v. : escursar, disminuir, minvar; treure els bolquers a una criatura per posar-li vestidet.
esgallà, v. : esberlar.
esgarrany, m. : esgarrinxada.
esgarraç, m. : esgarrapada, esgarrany.
esgalinyà, v. : barallar, insultar.
esgotat, -ada, ad. : enrogallat, ronc.
esgroguissat, -ada, adj. : groguenc.
esllinguít, adj. : home prim o cosa prima.
esllinguida, f. : esquitllada de costat; cast. *sesgado*.
esmersà, v. : emplear.
esmortit, adj. : esmortuït.
esmussat, adj. : oscat.
esmussat, adj. : el qui ha rebuda la sensació aspra que produeix en les dents la fruita àcida o el refrec d'un instrument de ferro o cer en una superfície dura.
esnovà, v. : treure o arrancar els brots nous dels arbres que surten fora de lloc.

espal·la, f. : espatlla.
esparpillà, v. : desfer la llana; avivar el foc.
espedregà, v. : arreplegar les pedres soltes.
espelletà, v. : treure la pell a un animal; murmurar.
espendotxat, adj. : mal vestit, brut, estripat.
espígol, m. : especie d'arbrust.
espill, m. : mirall.
espitjà, v. : empènyer, apretar.
esquadó, adj. : escadusser, sobrer.
esqueix, m. : brot d'una herba que es planta perquè es reproduïxi.
esquena, f. : espatlla.
esquèrp, adj. : esquerp, seriós.
esquitllada (d'—), adv. : de costat, de reüll.
estalladó, m. : obstacle de fusta llevadís per a impedir la circulació de l'aigua, que es col·loca de banda a banda del llit d'una sequia, un canal, etc.
estany, m. : llacuna.
estaquirot, m. : home dur de comprendre les coses.
estepa, f. : classe d'herba bona per a fregar.
estèri, m. : debilitat, mal de cor en les dones.
estiva, f. : repòs, pau, tranquil·litat; ex. : No tinc *estiva* a cap banda.
estivà, v. : col·locar diverses coses, ben posades una damunt de l'altra.
estroncà, v. : tapar, tancar; impedir la sortida d'un raig d'aigua o de sang.
estudi, m. : escola, despatx, biblioteca.
èu, interj. : oh!

F

- faixa*, f. : faixa; feixa de terra.
faixeta, f. : la banda que usen els pescadors per fer força quan arrosseguen cap a terra la barca.
faldêtes, f. pl. : faldilles.
falòria, f. : mentida.
fallà, v. : caçar ocells, en nits de vent, donant-los un cop després d'enlluenar-los.
fam, f. : gana.
fantàstic, adj. : presumit.
farinosa, f. : especie de pa de forma llargaruda.
farjúp, m. : deformitat, bossa, o plec indegut d'una pessa de roba per a vestir que cau malament.
fartallada, f. : fartanera, tip.
fartanera, f. : v. *fartallada*.
fartum, m. : fart.
fassèsia, f. : contratemps; soroll.
fasset, m. : vestidet de criatura tan llarg com el bolquer.
fassi, v. : posar la carn dins del budell quan se fan les botifarres.
fàssil, adj. : fàcil; poc entenimentat.
fatillé, adj. : llaminer, escrupulós.
feliminét, adj. : flac.
fèltre, m. : collar que porta l'animal quan llaura.
fembril, m. : cànem bort.
fenàs, m. : palla borda.
fenta, f. : excrement de colom.
fentà, v. : anar de ventre un animal.
ferritja, f. : les llimadures del ferro.
ferros, m. pl. : els tres-peus per a aguantar l'olla.
fetgenc, adj. : es diu d'una terra eixuta.
ficà, v. : posar.
fim-flam, m. : estranger.
finella, f. : forat roquer.
finó, f. : finura.
fissa, adj. : Es diu de la cabra a la qual la mossegada d'alguna bestiola ha inutilitzat una mamella.
fit, m. : especie de gra que surt a l'entreuix dels animals.
flat, m. : rastre; ex. : el gos segueix el *flat* o el rastre de la llebre.
flaterol, m. : vent suau de mar.
flocall, m. : flocc, plomall.
fluixesa, f. : fluixedat, abatiment.
fófo, adj. : tou, buit.
fogassa, f. : pa ample en forma de coca.
fogué, m. : la pessa de cer per treure espurna de la pedra foguera.
foguerill, m. : fogó.
follà, v. : treure nius.
fonedís, adj. : cosa que s'ha perdut o corre el perill de perdre's; que es pot fondre.
forçat, m. : l'angle que sosté l'arbre de la sinia.
formigué, m. : porció de llenya o brossa seca coberta de terra per a cremar-la.
forrolla, f. : trampa, embolic.

foscam, m. : fosca.

Francès, n. pr. : conservat solament per designar l'església dedicada al Sant.

fregitèl·la, f. : conjunt de coses fregides.

frenèt, m. : replec membranós de sota la llengua.

fresada, f. : fems de conill, llebre, etc.; la part superior biselada d'un forat on s'ha d'aplicar un cargol.

frontissa, f. : frontissa.

fuén, adj. : rabent.

fullola, f. : la fulla bona del bargalló; planxa de noguera, caoba, etc., que s'aplica damunt d'una altra fusta.

fumeral, m. : xemeneia.

funyà, v. : fènyer, treballar el pa.

funyidó, m. : post de la pastera.

fútris, m. pl. : malhumor, tristesa, melangia; ex. : De la manera que l'he vist em sembla que té els *fútris*.

G

gaia, f. : tros de roba o porció de terra més ample d'un costat que de l'altre.

gaiata, f. : bastó corbat de la part del puny.

gaieta, f. : diminutiu de *gaia*.

gal, m. : broc.

galatxo, m. : canal per al regadiu o la navegació.

galldirot, m. : xarbot que fa l'aigua quan el riu va gros.

galèpia, f. : fam.

galèt, m. : broc petit.

galiòta, adj. : s'aplica a una dona poc seriosa i arruixada.

gallòja, m. : mentida. També es nomenat *galloja* el dietari que usen els capellans per pregar i dir missa.

galotxa, f. : cast. *banderilla*.

galtada, f. : bufetada.

galtera, f. : vessant suau de la muntanya.

gambalatxo, m. i f. : perdut, deshonrat, etc.

gambeto, m. : especie de capot amb les mànigues figurades.

gambosins, m. pl. : animals imaginaris que es diu que es cacen a les nits fredes de vent, els quals en realitat no serveixen més que d'objecte d'engany per al qui hi creu.

ganastra, f. : armatost per a dur l'herba damunt dels animals.

gandaia, f. : especie de cofia, feta de xarxa espessa de seda de colors. Cast. *albanega*.

gandungues, m. : hipòcrita, astut, fals, etc.

gànguil, adj. : esprimatxat.

gansell (*de—*), adv. : de reüll; de costat.

ganyol, m. : grinyol.

garbell, m. : la bossa gran de xarxa per a posar el pa al rebost.

garganxó, m. : nou del coll, larinx.

garjòla, f. : presó.

garlà, v. : parlar.

garrafa, f. : ampolla.

garranxa, f. : perxa rústega feta d'una branca penjada al sostre.

garrit, adj. : formós.

garró, m. : taló del peu per la part de darrera.

garrofi, m. : llavor de garrofa.

garropassa, f. : erupció cutània produïda per la calor a l'istiu.

garrotera, f. : la corda que aguanta la sarria.

garrutxa, f. : llaçada que es fa casualment amb un fil o corda al retorçe's; corriola.

garullo, m. : gatzara, bullici, parlamenta.

gassà, v. : juntar dues xarxes pescadores.

gassejà, v. : afalagar.

galameus (*anar a —*), adv.: anar de quatre grapes.

gatara, f. : argelaga.

gavèll, m. : formiguer. Ad. : al juliol no crema el gavell qui vol.

gema, f. : el brotó dels ceps.

gemegón, -na, adj. : es diu del qui gemega per costum o vici.

gentiscla, f. : llavor de mata.

gepa, f. : gep.

ginoll, m. : genoll.

ginollons (*a —*), adv. : de genolls.

gira-camises, m. i f. : inconsistent, voluble, versàtil.

giradóra, f. : cobertora de la cassola.

gira-sol, m. : el cuc de molts colors.

girigonsa, f. : tortuositat, ondulació.

giripiga, f. : cèver cecotrí.

gità, verb recíproc i transitiu:

anar al llit o portar-hi un altre. Es català clàssic: En Bernat Metge diu en son primer diàleg, pàg. 2, ratlla 7 : ... *couench me gitar sobrellit...* En francès diuen: *Me jeter sur mon lit*. En la Crònica d'En Pere IV, pàg. 273, diu : ... *com haguem descavalcat ens som gitats sobre un lit...* Frases: Com em sento malalt, em *gitaré* prompte. — Quan haigues *gitat* al menut, posaré el sopà a la taula.

glapti, v. : lladrar el gos quan va de caça.

gleda, f. : tancat de fusta per al bestiar.

glera, f. : pedres o grava del riu o barranc que quasi no cobreix l'aigua.

godall, m. : porc menut.

goixa, f. : arrel que s'enfonsa a terra quan fa fret.

gòrc, m. : clot dins de l'aigua.

gòrga, f. : filtració de la terra en el gabell.

gotellera, f. : gotera.

gotzo, adj. : obès, gras.

granera, f. : escombra.

grassum, f. : greix, greixum.

grèbol, m. : cast. *acebo*.

grèla, f. : palangana.

griba, f. : garbell.

gronsa, f. : tremuja.

grumol, m. : musclo (petxi-na).

guaixà, v. : arrelar.

guany, m. : ganancia. Ad. : Mal any, mal guany.

guarda-cèndres, m. : el ferro que sosté la llenya i priva que la cendra surti fòra de la llar.

guai, interj. : ail, oil, eil.
guilindrana (a la —), adv.:
 caminar o fer una cosa de
 qualsevol manera.
guilopando, adj. : *gnilopo*; *gui-*

lopo, adj. : viu, murriet, deseixit.
guirigall, m. : desori, desordre, confusió.
guisandera, f. : cuinera.

H

haver, v. : Són remarcables, les formes *haus hau* (segona i tercera pers., respectivament, del present d'indicatiu) conservades en *de què te les haus?* o *se les hau?*, ço

és, parles o parla; hava, haven (tercera i sexta de l'imperfet d'indicatiu) : *hi hava un home, hi haven bruixes; hai*, primera del pretèrit perfet.

I

ideós, adj. : maniàtic.
illa, f. : illa.
investigat, adj. : es diu d'un

que va cohibit, quan estrenava una pessa de roba, per por d'embrutar-la.

J

jac, m. : americana.
jasp, m. : marbre-jaspi.
jaure, v. : geure (s'usa solament aplicat als gossos).
jaient, m. : l'eix de la roda de la sinia que porta els catúfols.
joqué, m. : jaç.
jòia, f. : joia; premi en una cursa.
judío, m. : especie de cargol.

jueus, m. pl. : s'usa solament referint-se a l'antic *fossar dels jueus*. Llevat d'això s'usa el mot castellà *judíos*.
jugarró, m. : joguina.
juí, m. : judici.
jupetí, m. : armilla.
juriòl, m. : juliol.
juriòla, f. : peix de mar; cast. *escorpina*.

L

lèrt, adj. : just, exacte, equitatiu, lògic.

lic, adj. : desentès, ximple, dissimulat.

LL

- llac*, m. : llot.
llambróix, m. : cast. *puja-vante*.
llampà, v. : llampegar.
llampresa, f. : llamprea.
llaona, f. : aixada ampla.
llapó, m. : molsa que es fa per les teulades i altres llocs humits.
llassa, f. : rodanxa de corda, espart o ramatge damunt la qual es posen les cassoles.
llata, f. : llata; corda prima.
llatí, adj. : llatí; suau.
llegir, v. : és notable la forma *llix* (segona persona de l'imperatiu).
llegumet, m. : vessa.
lleï, f. : llei; afecte, estimació.
lleixa, f. : prestatge.
llepassa, f. : tros de fusta per a arreglar una porta; pedàs.
llèrg, adj. : llarg.
llevà, v. : treure.
llodriguera, f. : cau.
llórt, adj. : lleig.
llòsa, f. : llosa; la durícia que es fa al volt d'un gra.
llumané, m. : llum d'oli.
llumèta, f. : cast. : *candileja*.
llun, adv. : lluny.
llunada, f. : clariana de sol.
lluquét, m. : metxa ensofrada; flor de tot l'any.

M

- maciòc*, m. : rovelló gros i acampanat.
madaléna, f. : coqueta plana, d'uns vuit centímetres d'amplària, feta d'ou, sucre, farina i oli.
madrina, f. : llevadora.
magasim, m. : magatzem.
maixella, f. : banc d'arena dins l'aigua.
malastrugància, f. : mala sort.
malcordà, v. : atiar una persona contra una altra.
malcremat, m. : carbó dolent a mig fer.
maléna, f. : cobrellit, fet al teler, de retalls de diverses robes.
malfull, m. : especie de mosquit molt petit.
maliccia, f. : rabia, malícia, coratge.
mallada, f. : lloc destinat, en els erms i barrancs, per descans del bestiar.
malmetició, f. : perduda.
malura, f. : dany; malifeta, ferida grossa.
mamarrones (fer pagar les —): obligar a un que defuig el compliment d'una obligació.
mamarrones, f. pl. : pessigolles.
màmia, f. : cabra que no té més que una mamella bona.
manada, f. : grapat de roba quan se renta.
mandongo, m. : carn de porc preparada per fer embotits, i també l'acte de fer-los.

manisa, f. : rajola envernissada.
manra, f. : mandra, peresa.
manróbio, m. : herba, el suc de la qual, després de bullida, cura els vèrbols.
mansanella, f. : lluquet; perpetuïna, flor de tot l'any.
mansórro, adj. : hipòcrita.
mantxiulòt, m. : herba lletosa boscana que s'utilitza per curar el fit dels animals.
màquila, f. : mesura per a l'oli, d'una lliura de capacitat.
mardà, m. : marrà.
mare, f. : solatge.
marfanta, f. : fantasma.
marganyà, v. : ocupar-se en coses de detall.
marraco, adj. : traïdor.
marròt, m. : porció, plec, pilot.
martó, m. : martell per a trençar pedra.
martúri, m. : martiri.
masada, f. : mas, masia.
masclí, m. : mal de ventre molt fort.
massana, f. : poma.
matalàp, m. : matalàs.
materia, f. : materia; cartipàs.
matissa, f. : mata.
matxutxo, m. : jove més gran del que per l'edat li pertoca.
mèc (cara de—), m. : esgrogueït, limfàtic, etc.
medís, m. : la fusta arquejada de la part interior de la barca.
mèix, sinònim de *minva* : tercera pers. del present d'indicatiu d'un verb, conservada en la frase *ni creix ni meix*.
melada, f. : marmelada.
meléa, f. : nom d'una mala herba.

melic, m. : llombrígol.
memòries, f. pl. : expressions, records.
mèndia, m. : ximple.
merda de lladre, f. : la bromera que fa el sucre quan es posa al foc.
mesà, v. : brotar els arbres.
mesa, f. : brotada de l'arbre.
mesell, adj. : leprós.
metzines, f. pl. : cireres bordes verinoses.
micoteta, f. : dim. de *mica*.
miget, m. : el mocador tallat o plegat diagonalment.
mig-partit, m. : coca de pasta de pa, d'un dit de doblaria, que té la forma ovalada i prolongada, amb els extrems en punta.
mija, f. : mesura per al vi, d'un litre de capacitat.
mijàns, m. pl. : els plecs del drap que separen un pa de l'altre dintre el forn.
minjà, v. : menjar.
minso, adj. : hipòcrita, fals.
minwassa, f. : terme de medicina, *adenitis*.
mitàn, adj. : mig, mitja. (Conservat solament en expressions com *a mitàn cama*, *a mitàn setmana*, etc.)
móc, m. : moc; la cera que regala d'un llum encès; la metxa dels llums ja gastada.
modós, adj. : educat, correcte, cerimoniós.
moixo, adj. : cavil·lós, trist.
mola, f. : embull de malesa.
mòllera, f. : peix de mar. cast. *feneca*.
mollera-roquera, f. : herba o molsa que es cria als pous, fonts i altres punts humits.
molló, m. : fita.

mómos, m. pl. : ganyotes, burles.
monperlant, m. : el caire de fusta dels graons d'una escala.
moral, adj. : suau.
morrandes, f. pl. : llavis bruts.
morulla, f. : peix petit.
mòs, m. : mossegada.
mos, pr. : nos.
mòstatxó, m. : especie de coqueta petita feta d'ou, sucre i farina.
mòstra, f. : floració del fruit de l'olivera.
mòta, f. : capital, quantitat íntegra.
mótxa, adj. : es diu de la cabra sense banyes.
mudada, f. : roba interior que

es prepara per canviar-se.
mudorro, adj. : adust, poc parlador.
muixarra, f. : peix de mar. cast. *dorada*.
muixell, m. : tros de corda per a amarrar quelcom a la barca.
muléta, f. : barca petita.
mullinet, m. : pluja menuda.
múmfula, f. : boira espessa.
mussòla, f. : peix de mar semblant al reig, però més bast. Vulgarment és nomenat *reig de sabater*.
mustèla : animal paregut a la fura; extravasació d'una petita quantitat de sang que queda sota la pell a causa d'un cop.

N

naquéra, f. : el recipient de fusta de les sinies on s'aboca l'aigua dels catúfols.
negà, v. refl. : ofegar-se.
nevessari, m. : funerals; romanços; ex. : em carrega perquè sempre ve amb un *nevessari* o altre.
nills, m. pl. : llana d'anyell.
noet, adj. : despullat, nu.

notari, m. : notari; l'espigot del blat de moro.
nòu, m. : es diu del brot nou que ordinàriament surt a l'arbre després d'haver-lo podat.
nugà, v. refl. : aturar-se el menjar, la beguda o la veu en el coll; ennuagar-se.

NY

nyafegós, adj. : brut.
nyafla, f. : taca.
nyaflada, f. : vegi's *nyafla*.
nyiclis, m. i f. : prim, flac, meticulós.

nyinyòla, f. : el cordó que tenen els pintors i els fusters per assenyalar les ratlles.
nyirvi, m. : nervi.

O

ofenedó, m. : que ofèn.
oliasses, f. pl. : el solatge de l'oli.
ombria, f. : sombra.
ombrivol, adj. : ombriu.
ombriu, m. : lloc on no toca el sol.
ónso, m. : l'animal que es diu ós.
oralje, m. : vent precursor de borrasca, fret, etc.

òrc, adj. m. : taboll. v. també *bemio*.
oreijat, adj. : daurat.
oreljol, m. : ventet fi de nord-oest.
òrgui, m. : orgue.
òrni (*fer l'*—) : dissimulat, discret.
overa, f. : ouera.

P

pañart, adj. : cast. *glotón*.
pañol, m. : el lloc, vora del riu, on temps enrera es descarregava el blat.
palara, f. : llenguado (peix).
palanquí, m. : la politja que tenen els corders o filadors per estirar la corda.
palatreca, m. : xerraire.
palau, m. : mot solament conservat per a la designació del *palau antic del bisbe*, on es venera la *Mare-de-Déu del Palau*.
palina, f. : cercle de fusta d'un pam d'alçaria, amb cul de pell, on es tria el cacau destinat a l'elaboració de la xocolata.
pallissa, f. : estança plena de palla, aixecada damunt dels corrals, on acostumen dormir-hi els pagesos.
pallús, m. : palla de l'arròs.
paltaltre, adv. : alternativament, una vegada sí, una vegada no; ex. : Treballo un dia *paltaltre*.

palustre, m. : paleta.
pané, m. : cove.
panéra, f. : cove petit, més ample de dalt que de baix.
panís, m. : blat de moro.
pañoli, v. : prima.
pañolla, f. : espiga de blat de moro.
pañtaix, m. : respiració fatigada.
papa-benet, m. : especie d'anís menut i de molts colors.
papa-terra, m. : el cuc que es posa a l'ham de pescar.
parallòfa, f. : la fulla de l'espiga de blat de moro.
pañó, -na : parella.
parrissa, f. : especie d'arbust de rames que s'enreden i fan flors blanques espesses.
passada, f. : cant de la cadernera.
passa-draps, m. : manoll de draps posats a l'extrem d'un bastó per netejar les rajoles.
pastissét, m. : especie de dolç molt fi, de pasta, amb àni-

- ma de confitura de «cabell d'àngel».
- palaca*, f. : patata.
- patada*, f. : petjada, puntada de peu.
- patanté*, adj. : persona pesada o fastigosa.
- patronada*, f. : el patró del coixí de fer puntes.
- pauma*, f. : palma.
- paumell*, m. : palmell de la mà.
- paupinyà*, v. : tocar, remenar molt alguna cosa.
- paupons* (anar a —), adv.: anar a les palpentes.
- peco*, m. : palet de riera que les criatures fan servir per jugar al joc dels *pecos*.
- pedrèga*, f. : baralla a cops de pedra.
- pedròt*, m. : pedra grossa.
- pedruscall*, m. : abundancia de pedres petites.
- pegòt*, m. : sabater.
- peiró*, m. : conservat solament en la *creu del peiró*, a mitja hora de la ciutat.
- peixera*, f. : resclosa.
- peixot*, m. : gra llargarut.
- peladura*, f. : erosió de la pell produïda per un ccp.
- pelussera*, f. : cabell llarg i mal pentinat.
- peó*, m. : jornalier; peó del joc de dames; el rastre que segueixen els gossos.
- perbocà*, v. : vomitar.
- percur*, m. : doblaria de terra que pot remoure l'arada o la pollagana.
- perdigana*, f. : perdiu petita.
- perjuí*, m. : perjudici.
- perranya*, f. : cavall o mul vell i flac.
- perteri*, v. : morir de desgracia.
- pestéta*, f. : cast. : *guindilla*.
- peüc*, m. : especie de mitjó de llana.
- pia*, f. : s'aplica a la cabra clapejada.
- picòla*, f. : eina de tallar pedra.
- picoladora*, f. : el tallant de trinxar la carn.
- pimpoll*, m. : pi menut.
- pinyolada*, f. : es diu de les olives premsades per a fer oli.
- piquerol*, m. : bon bec, bona veu, bona llengua.
- pistolet*, m. : especie de punxó que té quatre grapes.
- pitja*, f. : puntal travesser.
- pitjà*, v. : trepitjar; donar empentes.
- pitral*, m. : pit, la bossa que fa la camisa o la brusa, etc., davant del pit.
- pitrera*, f. : el pit dels animals i la corretja que els passa pel pit.
- plana*, f. : la hisenda de garri-ga situada a una superfície plana, sense costers o vessants.
- planeta*, f. : destinació de la persona; el ribot del fuster.
- plantufada*, f. : pilot d'excrement.
- planvdre*, v. : plànyer.
- plassada*, f. : compra diària que es fa a la plaça.
- plasséra*, f. : l'hortolana que va a vendre a la plaça.
- platxèria*, f. : conversa alegre i llarga.
- plegó*, m. : recollida d'olives.
- plèpa*, f. : cosa dolenta, bunyol.
- plomós*, adj. : pesat, cansat.
- plora-còssis*, m. : el que plora per poca cosa.
- plorón*, adj. : es diu del que plora molt.

ploviscà, v. : plovisquejar.
plovisquejà, v. : ploure suau i fi.
poà, v. : treure l'aigua del pou.
poal, m. : galleda.
pollagana, f. : arada per a llaurar.
pollet, m. : pollet acabat de néixer.
polseguina, f. : polseguera.
pólvera, f. : pólvora.
ponsí, m. : poncem.
pontona, f. : llaüt o barca de riu.
porcellà, v. : parir la truja.
porgadó, m. : sedàs per a netejar l'arròs i altres coses.
pos, conj. : puix.
posat, m. : expressió, manera d'anar, manera de posar-se, etcètera.
pòst, f. : tauler de fusta.
potera, f. : munió d'hams de pescar units pel tronc.
pòtil, m. : barraló amb broc per a beure.
pòvil, m. : metxa de les atxes de vent.

pràctic, m. : guia.
préa, f. : valoració.
preà, v. : valorar.
preat, adj. : nèt; famfarria; justipreci de fruits o finques.
premiada, f. : el paper que firmava el mestre als nois de l'escola i en el qual s'anotava llur aplicació.
prima, f. : coca rodona ensucrada.
primal, m. i f. : animal cabriu de dos anys.
primenió, m. : pebrot.
prinyó, m. : penelló. Cast. *sabañón*.
probi (fer), v. : comprar, recaptar, fer provisió.
pronte, adv. : prompte.
puagre, m. : mal de gota.
punté, m. : el gos que s'avança als altres en la cacera.
punteles (de—), adv. : caminar a poc a poc, tocant a terra només amb les puntes dels peus.
pus, v. *pos*.

Q

quadèrna, f. : moneda de dos quartos.
quéra, f. : insecte que destrueix la fusta.
quintana, f. : part d'un poble,

camp o casa, encara que no arribi a la quinta part.
quinzet, m. : vint-i-cinc cèntims.
quisquillé, adj. : busca-raons.

R

rabassa, f. : la part de soca d'arbre colgada a terra.
rabèra, f. : ramat de bèns o cabres, etc.

rabósa, f. : guineu.
raca, f. : alguna cosa; profit; ex. : No t'hiescarrassis, que no en trauràs *raca*.

- racós*, adj. : econòmic.
raig, m. : cast. *almodia*.
raíl, f. : arrel.
rall, m. : xarxa acampanada per a pescar.
ralladó, m. : ratlladora per a esmicolar o engrunar el pa.
ramàs, m. : granera feta de rames, brots o brossa.
ranc, adj. : coix.
rap, m. : especie de peix que té la boca i els ulls a la part superior del cap.
rapetjà, v. : furtar, substraure, robar.
ràpis (a—), adv. : a qui primer ho agati! Cast. : *a rebatiña*.
rascanyós, adj. : avar; mal geni.
rascle, m. : aixada de pues.
rastell (de—), adv. : de pla, horitzontalment.
ratà, v. : furtar una cosa de menjar; conservat en la dita: Escolà, *rata* pa, *rata* vi, *rata* moles del molí.
raure, v. : tallar l'herba amb l'aixada; remordir. En aquest sentit, conservat solament en la primera pers. del present d'indic. *raui* i *rou* i en el part. pass. *raugut*.
rebecà, v. : inclinar, amorrar, cabussejar.
reble, m. : pedra petita; ronyó.
rebol, m. : repols o punxó de cer.
rebordonit, adj. : es diu de l'estudiant de capellà que deixa la carrera, i a qualsevol que muda d'ideals.
rebotit, adj. : embotit, apretat, pitjat.
recovero, adj. : gandul, home amic d'estar-se pels recons.
reculans, m. pl. : les corretges culeres de les cavalleries quan van al carro.
regalà, v. : obsequiar; donar; revenir una cosa a l'escafor.
regalénsia, f. : regalessia.
regalia, f. : flaquesa.
regandaix, m. : llangardaix.
reganyà, v. : petar de dents.
reganyat, adj. : es diu d'una cara seca i arrugada.
regata, f. : la juntura de les rajoles; ratlla feta a les parets per la pluja, per un punxó, etc.
reguerall, m. : rec d'aigua.
reig, m. : especie de peix. Cast. *corbina*, *japuta*.
rejolà, m. : fàbrica de rajoles.
rèl, m. : dotze monedes de quarto.
rellampéc, m. : llampec; rella petita.
relleixó, m. : la lleixa petita col·locada damunt de la gran (vegi's *lleixa*).
rellissà, v. : relliscar.
remoltà, v. : retrobar els gossos el rastre en la cacera.
remostró, m. : rebrec, cosa lletja i poc útil.
remugà, v. : rondinar.
remulla, f. : cast. *remanso*.
renda, f. : renda, rèdit, utilitat; ex. : la meva mare m'ha donat de *renda* un carro i una tenda.
rendilla, f. : especie d'insecte més petit que el mosquit.
repalleta, interj.
replanèll, m. : replà.
repòls, m. : el punxó de metall per a foradar.
rèpte, m. : atac o cop de geni.
requé, m. : el minyó dels pescadors que tragina el peix.

requeté, m. : el vailet que porta el peix en les paneres.
ressagué, adj. : peresós, endarrerit, rerassagat.
ressanà, v. : reproduir; obrir-se una ferida.
retirada, f. : aïllada; semblança.
retranca, f. : cosa vella.
retxintxinat, adj. : menjar recuit, recremat i mancat de sabor.
retxos, m. pl. : cabells llargs.
revengut, adj. : gruixut; que revé a l'acció de l'escalfor.
revindre, v. : revenir, ablanir.
revolé, adj. : inquiet, pertorbador, bellugadís.
revolina, f. : revolta, revolució.
revoltillada, f. : torçada de cama.
revoltilló, m. : cargolament.
riantxé, adj. : rialler.
riba, f. : el terraplè de vora el riu.
ribé, m. : la terra que deixa el riu.
ribéll, m. : gibrell.
ribella, f. : gibrella.
rifa de sants, f. : auca de redolins.
riple, adj. : feréstec, adust.
rist, part. pas. del verb *riure*.
ròc, m. : bloc de pedra.
roda-dits, m. : cast. *panadizo*; també és el nom d'una espècie d'insecte alat.
rodanxa, f. : circumferència.

rògle, m. : cercle, rotlle; porció de terra.
róm, m. : peix malacoptèrigi.
romangó, m. : moviment que fan les faldilles o una persona al caminar.
romé, m. : romaní.
romesco, m. : mongetes amb bacallà i salsa de pebrot.
romèu, m. : conservat solament en el nom de l'antic *portal del Romeu*.
rondallé, adj. : persona que ronda de nit o que té el costum d'anar molt pel carrer.
rònec, adj. : humit; fosc, tenebrós.
roquissal, m. : rocam.
rossét, m. : instrument de fusta que usen els fusters per a marcar ratlles paral·leles.
ruèlla, f. : rosella.
rufial, m. : joc d'infants que consisteix en tirar enlaire, a cops de bastó, un suro amb dues plomes d'ocell.
rugüero, adj. : trampós.
ruixó, m. : àncora de quatre puntes.
rumiguera, f. : bardissa.
runsà, v. : obrir tall a les pedres.
runsé, a. : calmos.
ruscla, f. : estella o tros de llenya gruixuda.
rustifassi, m. : varietat de coses fregides conjuntament.

S

sabòga, f. : espècie de peix blau. Cast. *alosa*.
sacsanut, adj. : es diu de les

persones, embotits o botifarres que són amples i baixes.
sacsó, m. : plec que fan les

cosidores a la roba per a escurçar les pessés.
sadoriça, f. : sajolida, herba d'olives.
sagalét, m. : viu o sortós en el joc o en els negocis.
sagasséta, m. i f. : cobdiciós, afanyós, viu, treballador.
sagnia, f. : sagnia.
salmitre, m. : cast. *salitre*.
saludadó : curandero, bruixot, que diuen que cura la rabia xuclant la ferida de les persones mossegades per un gos rabiós.
sama, f. : la coberta de la proa dels vaixells; llissa semblant a la caluga.
samparrallada, f. : grapada.
samuga, f. : corda per a lligar la càrrega dels animals.
sandà, v. : capar.
sandòc, adj. : taboll.
sansa, f. : la pasta que deixa l'oliva després de molta i premsada. Pinyolada.
saori, m. : persona a la qual el poble atribueix la facultat d'endevinar les coses amagades.
sapastré, adj. : qui fa objectes o actes de mal gust.
sarabandeijà, v. : afalagar.
saragüells, m. pl. : calçons amples i acampanats que sols arriben fins al genoll, propis per als pagesos.
sarpassiét, m. : salpasser.
sarrassina, f. : crits, baralles, escàndol.
sarsallé, adj. : tartamut.
sarsét, m. : ocell d'aigua semblant a l'ànec.
sarumballes, f. pl. : trossets de llenya, troncs, i rametes menudes.

sàsula, f. : pala de fusta per a treure l'aigua de les embarcacions.
satt, m. : fusta de noguera fluixa.
sebilla, f. : civella.
secall, m. : especie de bescuit llarg, prim i sec.
sedèga, f. : ambició, afany, cobdícia. Tambés s'aplica a l'home ambició, etc.; ex.: ets un *sedega*.
segalla, f. : cabra d'un any.
segí, m. : llar; la mantega de porc.
seginera, f. : el plec de l'engonal.
sègula, f. : la corda de la sirga dels vaixells.
selló, m. : la sella de les cavalleries quan van junyides al carro, cotxe, etc.
sellut, adj. : poblat de celles.
sém, -a, adj. : persona malaltissa; fruita que es comença a pansir; moble que es desconjunta.
sénia, f. : noria.
senill, m. : canya del prat.
senyala, f. : el guix d'escriure a la pissarra.
serení, m. : cast. *relente*.
serracaps, m. pl. : estrenyecaps.
servà : dirigir, guiar, caminar.
servitut, f. : servei.
sià, v. : cantar el verderol; desviar o deturar la barca amb un rem fix.
sibòc, adj. : taboll.
sima, f. : part superior de la canya de pescar.
simolsa, f. : vora de tota classe de robes, particularment de les de llana.
sirga, f. : l'acció de portar els

- vaixells a remolc per mitjà d'una corda. ex.: El mul va a la sirga; el peó va a la sirga.
- sisena*, f. : sexta part.
- siti*, m. : seient de forma cilíndrica, fet de palma i omplert de crin, llana o espart, que des d'antic usen les monges de clausura.
- sitrons*, m. pl. : especie de flor groga que els caçadors utilitzen per alimentar els passarells i altres aus.
- sobines* (de—), adv. : conservat en l'expressió caure de *sobines* : caure d'esquena.
- sobreixí*, v. : vessar.
- sòc*, m. : tros de fusta o de soca curta i gruixuda; espardeñyes de sola de fusta dels pastors.
- socarrat*, adj. : recremat, cremat.
- socarrim*, m. : cosa que es crema; ex. : quina olor de *socarrim*!
- socosté*, m. : la part més alta d'un vessant.
- solada*, f. : abundancia de fruita sota l'arbre.
- solana*, f. : solell, lloc del camp on hi sol tocar el sol.
- soldó*, m. : arena movedissa de platja.
- soléra*, f. : llindar; estora que va al fons de les bosses del carro.
- soligot*, m. : xerigot de la llet.
- soliguera*, f. : sol calent.
- sol-ubèrt*, m. : celobert.
- somic*, m. : queixa, plor, gemec suau.
- somicó*, m. : gemec continuat.
- somórdó*, adj. : somort.
- sompo*, adj. : deficient en l'ús de braços i cames.
- sopetó* (de—), adv. : de repent, de sobte.
- sordaria*, f. : sordera.
- sorié*, adj. : romanser; ex. : sempre véns amb *qüentos*, *sorié*.
- sòries*, f. pl. : romansos, petiteses, falornies; ex. : la gent intrigant sempre va cantant *sories*.
- sorrac*, m. : xerrac.
- sòrt*, f. : sort; hort petit o finca que solament té aigua quan plou.
- sosétes*, m. i f. : home o dona carregada de detalls i ximpleries.
- sostovà*, v. : ablanir, estovar, remoure.
- sostracada*, f. : sotragada.
- sostre*, m. : coixinera.
- sotana*, f. : el repeu de pedra on es xafa l'oliva en el molí.
- soterrà*, v. : enterrar.
- sotjat*, -a : quiet, acotxat.
- sufllat*, adj. : tacat.
- sullà*, v. : empapar d'oli els cofins de la premsa abans de mldre les olives.
- sullat*, adj. : tacat.
- sutja*, f. : l'engrut o greixum de la llana bruta.

T

- tabalís*, m. : llesca grossa de pa.
- tabarra*, f. : vegi's *tavarda*.
- tac*, m. : rodona de fusta.
- tafarra*, f. : la corretja que

- sosté la rebasta i passa per sota la cua de l'animal.
- taléca*, f. : sac estret i llarg.
- talús*, m. : cast. *talud*.
- tall*, m. : el rascador de la pastera.
- tallat*, adj. : vegi's *mig-partit*.
- tanda*, f. : determinada posició per a amidar o assenyalar la fondaria de les aigües.
- tandòc*, adj. : beneit.
- tàpera*, f. : arbust que s'arrapa a les parets. Cast. *alcaparra*.
- taperot*, m. : paret de tapia; terra endurida pel temps; roca flonja i fofa.
- taranyana*, f. : teranyina.
- tarranc*, m. : estella; bastó curt o tros de *bordís*.
- tarratita*, f. : home o animal menut.
- tasconera*, f. : forat que es fa a la pedra per clavar-hi el tascó.
- tau*, m. : rata d'aigua.
- tavanta*, f. : el davantal de couro que usen els ferrers.
- tavarda*, f. : migranya. S'aplica en el sentit de causar migranya a un altre.
- tellera*, f. : joc que consisteix en plantar a terra una pedra plana o rajola i fer-la caure tirant-n'hi d'altres.
- téllo*, m. : pedra per a jugar a la *tellera*.
- tenidó*, *tenedó*, m. : cercle de metall o de terrissa que es posa per sostenir la cassola damunt la taula.
- ti*, *té*, formes d'indic. i imper. del verb *tenir* : ex. : aquell *ti* un llibre que en parla d'això. *Ti* la gabia i porta-la a casa.
- tercenta*, f. : cabra de tres anys.
- terrada*, f. : vegi's *terregué*.
- terregada*, f. : carbonissa.
- terregué*, m. : abundancia de pols o terra.
- terrèta*, f. : terra d'escudelles.
- léto*, m. : soroll, gatzara, xivarri.
- til·le*, adj. : petit, de poca importància.
- til·let*, adj. : dim. de *til·le*.
- tinell*, m. : lleixa.
- tinlà* : tenyir.
- tio*, m. : oncle.
- tirabéc*, m. : pèsol tendre.
- tiòt*, m. : galldindi.
- tiveri*, m. : gresca, xivarri.
- tóba*, f. : rajola doble.
- tobòt*, m. : rajola més gruixuda però més estreta que la *toba*.
- tofenc*, adj. : tou, fofo.
- tom*, m. : volta; disgust, sobressalt.
- tonrà* : esquilar.
- tónya*, f. : joc de bòlit que consisteix en tirar enlaire un tronquet a cops de bastó.
- topetà* : l'acte de topar dues persones o coses.
- toquinyadó*, m. : palpador.
- toreijadó*, m. : torero.
- torill*, m. : el corral dels bous a la plaça.
- tormina*, f. : cau gros i pregón.
- tormo*, m. : pedrot, pedra grossa.
- torna-punta*, m. : puntal.
- torsedó*, m. : instrument de fusta i corda per a subjectar la boca de les cavalleries en l'acte de curar-les o ferrar-les.
- tòs*, m. : cast. *testuz*.
- toscà*, m. : el lloc on es fa la pedra tosca.
- tossà*, v. : cotar.

- tossaló*, m. : llesca grossa de pa.
tòtxo, m. : bastó, garrot.
trafegot, m. : persona de tràfec.
tragantona, f. : cansament per haver caminat massa.
tranca, f. : la barra de darrera la porta.
trantoll, m. : trontoll.
trapantoll, m. : fatiga o cansanci per massa moure's o treballar.
trastes, m. pl. : trastos.
travessanya, f. : la barra que subjecta per darrera les baranes del carro.
traveta (calça de—), f. : mitja sense peu que porten els pagesos.
treballuscà : treballar en coses distintes i sense importància.
trebòl, m. : piset aixecat entre el primer pis i l'entrada d'una casa, o entre dues habitacions.
tregellà, v. : nivellar el camp.
trènc, m. : hemorragia interior produïda per un cop al cap.
trénca-còlls, m. : home viciós i de mala vida.
trènguis, m. : trencadissa.
treser, m. : les anques.
trespòl, m. : la part de la casa de sota teulada.
trèt, m. Conservat solament en expressions com *tret curi*, *posa't a tret*, etc.
tricot, m. : samarra de llana gruixuda.
tringuet, m. : el pati de jugar a pilota.
trissa, f. : tros de corda.
trit, adj. : picat, trinxat.
trits, m. pl. : les despulles del blat.
trómpa, f. : la pesa inferior de la canya de pescar.
trompada, f. : empenta.
trompicà, v. : discutir una cosa sense parar.
tronat, m. : trespol.
tropicó, m. : batec del cor.
trossellera, f. : venedora de els desperdícis de la carn.
trugèta, f. : contrapès de la campana.
trullòla, f. : la pica on cau el suc del raïm quan es trepitja.
truntaina, f. : menjada, *far-tadalla*, gresca.
tutaina, adj. : informal.

U

- ufanós*, adj. : ufanós; content satisfet, alegre.
ullerol, m. : forat de cau molt petit.
unflà, v. : inflar.
urgellessa, f. : boira humida provinent de l'Urgell.
urses (fer —) : fer ganyotes, mala cara en el sentit d'una manifestació d'odi o de menyspreu.
urtes (anar a les—) : anar a les palpentes; cercar o fer una cosa d'esma, amb poca certesa.

V

vaina, f. : doblec que es fa a la vora de la roba per passar-hi un cordó o veta per dintre el buit.
vandallà, adv. : enllà.
vedat, m. : campaneta del paladar.
vel·là, v. : vetllar.
ventadó, m. : ventall de palma per a ventar el foc.
ventall, m. : vano.
ventalla, f. : el respatller de la nauquera o caixa on els catúfols de les sinies aboquen l'aigua.
ventolè, adj. : ventós.
ventrera, f. : la corretja que, passant per sota la panxa de l'animal, sosté la muntura.
verba, f. : paraula, frase; ex.:

Quan ell agafa la verba ja no pot parlar ningú.
vérbol, m. : taca roja produïda per una inflamació en la pell. *Eritema*.
verdal, adj. : verd (es diu de la fruita).
verdanc, m. : el senyal inflat i moradenc que deixa un cop fort sobre la pell.
verdiell (*de—*) adv. : de valent.
verduc, m. : bastó primet.
vespra, f. : vigília de festa.
vidriola, f. : guardiola.
vimen, m. : vímet.
visc, m. : vesc.
vit, m. : nervi (conservat so- lamente en *vit de bou*).
vore, v. : veure.

X

xafardé, adj. : batxiller, embo- licaire, home que es posa en tot.
xàfec, m. : aiguat fort.
xalà, v. refl. : divertir-se.
xamà, v. : conversar, garlar.
xancla, f. : cosa rebregada; mal crònic.
xapulina, f. : aixadella de tall.
xapullejà : saccejar una pessa de roba sense treure-la de l'aigua; tirar-se sovint, amb la mà, aigua a un punt determinat; copejar l'aigua amb les mans o amb els peus.
xarnera, f. : frontissa.

xarpa, f. : elàstic.
xarrà, v. : parlar.
xarrada, f. : conversa.
xèic, -a, interj. : no! noia!
xéra, f. : gresca, divertició.
xeruga, f. : arada especial per a les terres fondals i d'arròs.
xic, -a, m. f. : noi, noia.
xicotèl, dim. de *xic*.
ximo, m. : Joaquim.
xiquina, f. : braç de terra que se n'entra al riu.
xiribèc, m. : contusió, feri- da a una de les parts del cap.
xirinxina (*a la—*), adv. : es diu quan es porta una cria-

tura a coll assegurada damunt
dels muscles.
xitxa, f. : paraula, loquacitat.
xiu, m. : camí, seguida, torn;
ex. : Enguany el blat porta
mal *xiu*.
xiulit, m. : xiulada.
xocallo, m. : seny, enteniment.
xóll, m. : raig, doll.
xolla, f. : vegi's *xocallo*.
xómpo, adj. : cast. *torpe*.
xóp, m. : om.
xorrà, v. : rajar.

xumà, v. : gotejar; també es
diu que la paret o un canti
xuma quan hi ha transpira-
ció de líquid.
xurrolada, f. : excrement,
diarrea.
xuruvía, f. : planta d'hort co-
mestible. cast. *chirivía*.
xut, interj. : s'usa per a im-
posar silenci; també té el
sentit de *poca cosa*; ex. :
No hai pogut dir ni *xut* ni
mul.

F. MESTRE

El dialecte del Capcir

El Capcir està format per l'alta vall de l'Aude, voltada de muntanyes. A la banda nord-oest s'aixeca el Puig Peric, de 2,800 m.; cap al nord hi ha el coll d'Ares i el bosc de Carcanet, per on s'escorre l'Aude; i cap a migdia el Coll de Castelló i la Quillana, que posen el Capcir en comunicació amb la Cerdanya.

Componen el Capcir els següents pobles: Formigueres (v. el mapa), el cap d'aquesta alta vall, que ha tingut sempre la primàcia en l'ordre eclesiàstic i en l'administratiu, on van a mercat tots els diumenges els altres pobles d'aquesta contrada; els Angles, petit poble entre Formigueres i Montlluís, a la banda de ponent; Matamala, poblet vora la carretera de Montlluís a Formigueres; Esposulla, a tres quarts d'aquest; Vilanova i Real amb Odelló, situats al nord-est, a la dreta de l'Aude; Puig Valador, situat al nord esquerre de l'Aude, el darrer poble català d'aquesta vall; i els petits vilatges de Riutort i Fontrabiosa, cap a nord-oest, a l'esquerra del riu (v. el mapa).

Constitueixen la riquesa principal d'aquesta vall pirenenca, els prats i la fusta. Les vacades i ramats de bestiar de llana que hi pasturen són la seva font, i sos boscos, tan poblats, potser els més grans dels Pireneus, proporcionen llenya i fusta en abundancia, de des que les noves vies de comunicació, sobretot el tren de Vilafranca de Conflent a la Cerdanya, els ha obert a l'explotació.

El clima del Capcir no és gaire agradable: la neu s'hi ten durant nou mesos, i pel juny, juliol i agost el sol no escalfa prou perquè els habitants puguin deixar la vestimenta gruixuda, feta de la llana dels propis ramats, la qual fins ara havien filat les dones en les llargues vetlles dels nou mesos d'hivern, i havien preparat els paraires de Formigueres.

Per l'acta de la consagració de l'església de Formigueres sabem

que el Capcir,¹ ja en el segle ix, formava part del comtat de Roses, junt amb el Donnezan. Aquesta regió dependia eclesiàsticament, en un principi, de Narbona, i, després, de la diòcesi d'Elna. Quan, l'any 1318, va crear-se la diòcesi d'Alet, el Capcir va passar a formar-ne part, fins a la Revolució francesa. Llavors va ésser adjudicat altra vegada a la d'Elna-Perpinyà.

El castell de Formiguères, que ja existia en el segle xi, va servir de residència al rei Jaume II de Mallorca, i fins sembla que hi va morir en agost de 1324.

El Capcir formava una vegueria, i més tard una subvegueria, la qual va ésser regentada per la família Subiella, un descendent de la qual encara és conegut avui per *subveguer*.

Aquesta alta vall ha tingut sempre les comunicacions per la banda de Cerdanya. Aquest fet ha determinat que el parlar del Capcir fos el català i no el llenguadocià. Els capcinesos es senten encara actualment catalans, després de més de dos segles d'anexió. Els mercaders que van a Carcassona es diu que *van cap a França*, i quan *el cucut no hi canta per la Setmana Santa, és mort o pres a França*.

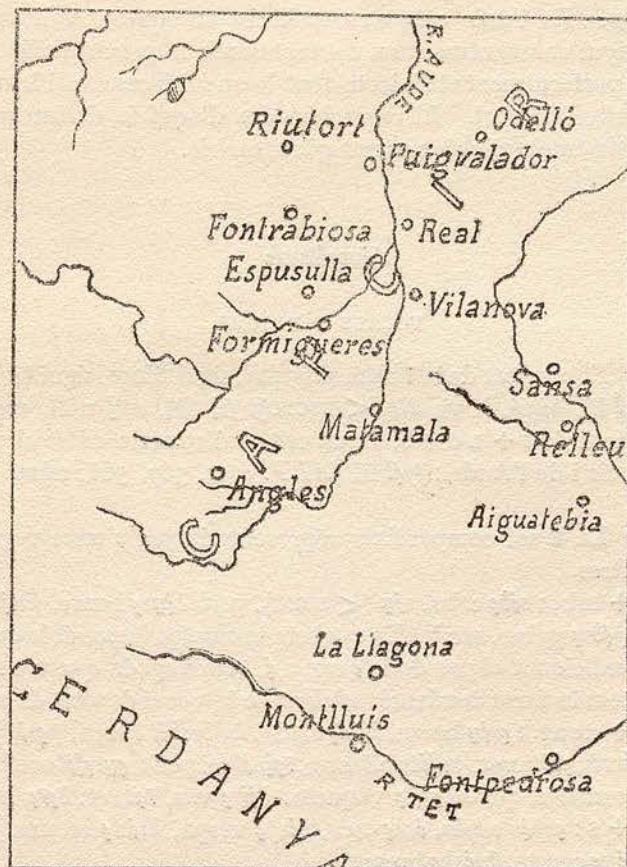
La inclemència del llarg hivern no deixa treballar els capcinesos, els quals marxen a la plana. Amb tot i les bones comunicacions, mai van a passar l'hivernada a Carcassona, sinó a la plana del Rosselló. Aquesta correntia, que dura des de segles, ha fet que el català es conservés en el Capcir.

La influència de la diòcesi d'Alet, però, no ha estat nul·la. Els eclesiàstics d'Alet que venien al Capcir devien predicar en llenguadocià; i ells, l'única gent culta i lletrada d'aquesta regió, havien d'exercir necessàriament una forta influència en la parla del poble. Aquesta influència va donar peu a la formació del dialecte català del Capcir, el qual ofereix una varietat singular pels provençalismes que presenta, en contraposició als altres pobles de la frontera catalano-llenguadociana, en els quals es desconeix la convivència dels fenòmens provençals i catalans.* F. Krüger, en el seu

1. Fem constar que aquestes breus notes històriques procedeixen de la *Guide historique et pittoresque dans le département des Pyrénées Orientales*, per P. Vidal (1899), pàg. 449 ss.

2. Comp. K. Salow, *Sprachgeographische Untersuchungen über den östlichen Teil des Katalanisch-languedokischen Grenzgebietes*, Hamburg, 1912, pàg. 13-178; i F. Krüger, *Sprachgeographische Untersuchungen in Languedoc und Roussillon*, Hamburg, 1913.

valuós treball, comprèn també el parlar del Capcir, però pel caràcter comparatiu que té entre els pobles de la frontera lingüís-

P Barnils fec.

tica i per la poquedat d'exemples que aporta, hom no es pot formar un cabal concepte d'aquest dialecte.

El desig de fer conèixer aquest interessant dialecte català ens ha induït a la publicació d'aquesta monografia, els materials de la qual procedeixen d'una enquesta filològica de sis dies feta amb el sabater de Formiguères, P. Picheire, home d'un tracte afable,

d'una esquisida amabilitat. Té uns cinquanta anys, i la seva família, de bona posició, viu a Formiguères des de fa molts anys. Ha passat fora del Capcir solament la curta temporada de l'aprenentatge. És l'únic sabater que hi ha en aquesta vall: això fa que estigui constantment en contacte amb la gent senzilla i que domini perfectament el dialecte, fent-lo un subjecte excel·lent per a l'enquesta dialectal. Li regraciem des d'aquí la desinteressada ajudantia en omplir els nostres qüestionaris.

Vocalisme

VOCALS TÒNIQUES

1. El resultat de la I tònica llatina, sigui lliure, sigui travada, és *i*: *fił* fil, *pi* pi, *bi* vi, *dit* (< DICTU), *fił* fill, *mił* mill, etc. El tractament de I + L estableix un criteri distintiu entre el parlar del Capcir i de l'Aude: *fyel* fil (ALF. cart. 567, 568, núm. 793).¹

2. La É sol comparèixer representada per *e* unes vegades i per *ɛ* altres.

E + lab.: *sébɛ* ceba, *sɛu* (< SEBU), però *bɛurɛ* beure, *jinɛbrɛ* ginebre, *pɛbrɛ* pebre, etc.² En aquests exemples és possible que la *r* hagi condicionat el pas de la *ɛ* cap a *e*, tota vegada que tot sovint constatem la forta tendència a obrir-se la vocal davant de *r*.

E + dent.: *ɛrɛu* hereu, *klɛdɛ* cleda, *lu brikɛt* l'esca, *pɛrɛt* paret, *sɛt* (< SITI), *ɛbɛt* avet, *pulɛt* pollastre, *ɛɛinɛt* rei petit, *ɛusɛlɛt* ocell petit, *ɛmulɛt* esmolet; però *bɛgɛ* vaqueta, *bɛirɛ* vas, *ɛɛt* ret, *bɛɛt* barret.

E + s: *ɛspɛs* espès, *ɛskɛ* esca, *bɛspɛ* vespa, *krɛstɛ* escuma de la llet, *krɛstɛ* cresta, *brɛskɛ* bresca.

E + Tɰ: *frɛnkɛzɛ* franquesa, *ɛikɛzɛ* riquesa, *mɛstrɛzɛ* mestressa; solament *prubɛzɛ* pobresa presenta *ɛ*.

E + R: *bɛrt* verd, *lu mɛrlɛ* (< MIRULU) la merla.

E + N: *sɛntɛ* cendra, *pɛnsi* penso.

1. Comp. Krüger, *Sprachgeographische Untersuchungen in Languedoc und Roussillon*, 1913, p. 12 i 13.

2. Krüger *ib.*, p. 14, dona *pɛbrɛ*.

E + L : *pél* pel, *lè vélè* la vela, *lè kèndèlè* la candela.

E + LL, CL : *él* ell, *èlè* ella, *espèlè* (< EXPELLERE) eixir de l'ou, *èbèlè* abella.

E + GN : *lèuè* llenya, *ensèuè* 'senyal de taverna' té é segurament per influència del francès.

E + G^ei : *rèi* rei, *lèi* llei, etc.

E + VEL. : *sék* sec, *sèkè* seca, *buṛék* moltó, *négrè* negre.

Aquests exemples demostren que aquí no s'ha operat l'evolució de les E tòniques del català, com en el dialecte oriental, llevat davant *r*. Krüger (*ib.*, p. 14-15), aportant uns quants exemples de cada localitat del Capcir, dedueix el tant per 100 dels exemples amb *è* i *e*, constatant d'una manera regular la *e* solament a Els Angles. A Formigueres troba el dit autor un 54 per 100 de *è* i un 46 per 100 de *e*, allà on nosaltres hi trobem generalment *e*. S'ha de tenir en compte que és una mica aventurat fer proporcions sobre l'existència d'una *e* o d'una *è* tenint solament vuit exemples com a base.

3. La *è* conserva sempre el seu caràcter d'oberta, tendint a venir tancada solament davant de *u*, de palatal i de nasal.

E + la b. : *lèbrè* llebre, *tèbi* tebi.

E + dent. : *jédè* (< FETA) ovella, *tèzè* (< TEDA) teia, però *péu* peu, *péjè* petge, per influència de la *u* i de la *j*.

E + r : *erbè* herba, *prubèrbè* proverbi, *fèr* ferro, *sèrè* serra, *tèrè* terra, *pèdrè* perdre, *dubèrè* oberta, *euferè* oferta, *luèrt* llangardaix, *el bèrm* el cuc, *sistèrnè* cisterna, *lèndèrn* els capfoguers.

E + s : *lezglèzi* la iglesia, *lè fenèstèrè* la finestra, però *bèspè* la vespa i *jínèstè* ginesta.

E + nas. : *sém* (< SEMEN), *bé ve* (< VENIT), *bén* vent, *sén* cent, *dén* dent, *bén kè'ès'* ben cuites, *lotènen* tinent, però *tènrè* tendre, *dibènrès* divendres, per influència de la *r*.

E + l : *mél* mel.

E + ll : *pél* pell, *getimél* brot de raïm, *lu sèl'erél* la llagosta, *eusél* ocell, *peserél* passarell, *tèbèlè* la tavella, *lè sèlè* la sella, *l'eskèlè*

1. Tingui's en compte que per mancaça d'altre tipus a propòsit, en el dialecte que estudiem, el signe *é* representa una vocal tancada arrodonida.

l'esquella, *lənél* l'anell, *nibél* nivell, *pinzél* pinzell. Solament presenten *ɛ* *ɛskudélɛ* escudella i *sibélɛ* sivella.

E + palat. : *lit* (< LECTU), *pit* (< PECTU), *sis* (< SEX), *firɛ* fira, *miɛ* mig, mostren que davant de palatal E ve constantment a *i* com en tot el domini català. Unicament tenim VECLU > *biél* vell, segurament per influència del llenguadocià. Dificilment podem suposar que aquest diftong representi una etapa preliteraria del català. Sembla que se n'hauria de trobar algun rastre en els documents més antics. En els dialectes de la Itàlia meridional la diftongació de ò i é està condicionada per -i i -u (Meyer-Lübke, *Gr. Gr.*, I, p. 701). En l'evolució de È + palat. > *i* ha influït evidentment la -u: comp. *lit*, *pit*, *ɛspil*, *vi* (< VECLU) en *Castellví*. El català representa una etapa avançada en l'evolució de la fonètica provençal (comp. el tractament de A + palat. -D-, etc.), i aquesta té la diftongació de È + palat. i È + -I, -U. (Schulz-Gora, *Altprovenzalisches Elementarbuch*, p. 15-16; Grandgent, *Old. Provençal*, p. 18.)

També s'han d'atribuir a la influència del llenguadocià les formes *miu* méu, *tiu* teu, que compareixen al costat de *díu* Déu. Aquestes formes pressuposen la diftongació de la È per influència de -U, igualment que la diptongació de la I de FILU, ESRIU, etc.

La influència del francès és tan intensa que el mot de la parla oficial penetra sense la més lleu protesta de la fonètica dialectal. Aqueix fet és la causa que figurin en el dialecte fenòmens fonètics estranys, i fins contraris, a la fonètica del català del Capcir. Així tenim: *lɛ béstɛ* l'armilla, *bipɛrɛ* escorçó, *bukét* ramell de flors, *ɛɛin* (< CANE) el gallet de l'escopeta, *dinsɛzɛ* diòcesi, *lɛ dɛniélɛ* la punta, *lɛ mɛlɛlɛ* la truita, *lɛ ubérɛ* la posada, *flɛɛ* la fletxa, *kɛyɛi* quadern, *mɛɛɛ* metxa, *lɛ sɛrbiélɛ* el tovalló, *lɛrɛbɛ* l'orfebre, *lu mɛrɛ* el batlle, *lɛ sɛbɛ* (< SAPA) la saba, etc.

4. La A tònica, lliure i davant de consonant, no presenta cap evolució; la trobem conservada constantment : *ɸɛská* pescar, *kɛmbiá* canviar, *sáɸ* sab, *ɸilát* filat, *kar* car, *pas* pas, *am* ham, *ban* van, *káɛ* canya, *ál* all, *bak* bac. Davant de L i L + CONS. pren una articulació velar : *ál* alt, *qubɛ* alba, *mɛlál* malalt, etc.

A + CT torna *ɛi* : *ɸéit* < FACTU, *léi* < LACTE. Aquesta evolució, que compareix també en el llenguadocià (Krüger, *ib.* 22, *ALF. lait*, 246) s'ha d'explicar segurament per la influència del llengua-

docià sobre el capcinès o, almenys, pel continuat contacte dels dos parlars. L'etapa *ei* compareix amb molta freqüència en els documents catalans més antics, i també en el ribagorçà (comp. *La Frontera catalano-aragonesa*, p. 59).

5. El sufix -ARIU esdevé regularment -e per influència de la *i*: *senré* cendrer, *leré* la llar, *kerné* armari, *begedé* bugader, *kulumé* colomer, *esperbé* esparver, *pumilé* gavarra, *siréré* cirerer, *peré* perera, *pruné* pruner, *biulé* violer, *ruzé* roser, *klebeliné* clavellina, *kurdé* corder, *peiré* paleta, *kərbuné* carboner. Solament *bué* presenta la vocal *e*.

La -e < ARIU s'ha d'explicar segurament pel fet d'ésser final, tota vegada que -ARIA ens dona constantment -ère: *leré* (< AREA) l'era, *sigère* aigüera, *bentrères* cingles, *peirère* perera, *keèreère* carretera, *rudère* rodera, *le sibère* la xevira, *le selière* el saler, *le supière* la sopera, *le kuinère* la cuinera, *berbulère* la barballera. Fan excepcionalment *e* els mots *pi pière* pi pinyer, i *murère* morera; la qual *e* pot explicar-se per influència de la *i*- i de la *u*-.

6. La ò lliure i davant de consonant conserva sempre el sò d'oberta: ò + lab.: *gerlòpe* garlopa, *mòble* moble, *lu menòbre* el manobre, *nou* nou, *ou* ou, *bou* bou, *tou* tou, *kòpe* cove, *kòfe* cofia.

ò + dent.: *lu bræcòt* el bruixot, *peřòt* gendarme, *le pepilòle* la papallona; però *pikòt* pigot, *buricòt* burricot.

ò + r: *lu kòr* el cor, *mòrt* mort, *fòrt* fort, *sòrt* sort, *kòrdé* corda, *lu mòrs* l'encep, *le kòrneméze* la cornamusa, *l'entòrce* l'antorxa, *lez eufòrges* les alforges, *pòrk* porc, etc.

ò + s: *bòsk* bosc, *klòske* closca, *le tròse* l'aixovar, *gròs* gros, *kòs* cos, etc.

ò + l, ll: *le keriòle* la corriola, *fokòl* collet, *rusinòl* rossinyol, *lu kreusòl* el gresol, *l'oli* l'oli, *le solé* la sola, *le rigòle* la rodera, *le môle* la mola, *peiròle* paraula, *kelòle* vaca de colors variats, *sous* diners, *mòlré* moldre, *bòl* vol, *berbòl* bertrol, *kergol* caragol; però *biòle* viola, *eskiròl* esquiol, amb *o* per influència de la *i*-.

ò + palat. rom.: *relòle* rellotge, *kòl* coll, *fòl* foll, *deskòle* descolla.

ò + c^{as}: *fòk* foc, *lòke* lloc, *lòke* lloca, *řòke* roca, etc.

ò + palat. llatina torna *é*: *pléle* pluja, *féle* fulla, *kéle* collir,

el ull, *ēbēi* avui; però *nit* < NOCTE, *būit* < OCTO. L'evolució de *ū* > *ē* és, en conseqüència, posterior a l'evolució de *ò* + PALAT. cap a *u*. Ara, en l'evolució de *ò* + CT > *i* en *nit*, sembla que hi hem de veure un paral·lelisme amb LECTU, PECTU. Així com COCTU dóna *kit*, de la mateixa manera, per influència d'una -U d'un *NOCTU, tenim *nital* costat d'un antic *nuytz*. Creiem més probable aquesta hipòtesi que l'exposada per Schädel (*Untersuchungen zur katalanischen Lautentwicklung*, p. 8), segons la qual l'ús proclíctic d'aquesta forma *nuit* ha arribat a portar la de *nit*. A aquesta hipòtesi s'adhereix Krüger (*ib.*, p. 27). A més comp. Barnils, *Die Mundart von Alacant*, p. 17. K. Salow (*Sprachgeographische Untersuchungen*, p. 35), s'adhereix a la opinió de Saroïhandy (*Gr. Gr.* 851 i 854), segons la qual *nit* s'ha d'explicar per un canvi d'accentuació cap avant: *núit* > **nuit* > *nit*.

7. La ó tònica ve constantment a *u*:

ó + lab.: *lup* llop, *júbēs* joves, *řúres* roures.

ó + dent.: *pu* (< PUTEU) pou, *kúdzē* cotze, *dútze* dotze.

ó + s.: *urús* feliç, *blúze* brusa, *lē gúse* la gossa.

ó + r.: *sæzú* suor, *mejú* major, *flú* flor, *lēbeuredú* l'abeurador, *lurn* l'olm, *luz múrus* els morros; *filedúre* filadora.

ó + l.: *púls* pols.

ó + nas.: *num* nom, *plúm* plom, *lē plúme* la ploma, *lu kulúm* el colom, *lē kúnne* la cotna, *lu kēpú* el capó, *lu pún* el pont, *lē fún* la font, *kurúne* corona, *júnk* jonc, *ēl bēstú* el bastó, *lu gērú* el garró, *lu pēstú* el pastor, *lēskelú* l'escaló, *lu tizú* el tió, *lu puncú* el punxó, *lu henú* el canó, *sērú* sarró, *butú* botó, *felldilú* faldilló, *felkú* falcó, *ēskurpiún* escorpí.

ó + ll.: *enúle* vedella d'any, *pule* polla.

ó + vel.: *lu ju* el jou, *lu suk* el solc, *lē nuge* la nou, etc.

ó + c^ei presenta la mateixa evolució en tot el domini català, tornant *ē*: *bēu* < VOCE, *krēu* < CRUCE, *dēu* < DUCTU. L'opinió sobre l'origen d'aquesta *ē*, exposada en *La Frontera catalano-aragonesa*, p. 82, és corroborada pel fet de venir a *u* la *ē* en el nom del vilatge rossellonès *Opul* (< OPPIDU), *Oped* a. 1100, a. *Opou* 1313 (Salow, *loc. cit.*, p. 250-251).

En alguns casos no s'ha fet el canvi de *ó* > *u*: *sēmēló* caçó de munyir, *sōfrē* sofre, *prōu* prou, *bōt* promesa, *dēbōt* devot, *gōt* vas, *bōre* vora, etc.

8. La u ve constantment a *é* en qualsevol posició que es trobi. Aquesta *é* és molt semblant a la *é* del mallorquí, encara que té l'articulació dels llavis més arrodonida : *té* tu, *tréte* la trumfa, *lez rétes* les arrugues, *bréte* bruta, *beléti* vellut, *biskét* viscut, *keigét* caigut, *mét* mut, *perdét* perdut, *rebét* rebut, *le lédrí* la lludria, *segét* segut, *néu* nu, *dilés* dilluns, *digés* ningú, *bréte* bruixa, *lenkléte* l'enclusa, *le débélre* la vorà, *dér* dur, *segér* segur, *le fère* la fura, *le bréme* la broma, *l'eskreme* l'escuma, *lu fém* el fum, *le kumène* la comuna, *lène* lluna, *éne* una, *le prène* la pruna, *pénte* punta, *lén* lluny, *péu* puny, *le sésé* el sutge, *jésé* jutge, *eréte* eruga, *lei'éte* lletuga, *turitéte* tortuga, *bék* rusc d'abelles, *dék* duc (ocell), *fredélék* fredeluc, *peurék* poruc, *sékre* sucre, etc. Krüger (*ib.*, p. 36) creu que la *é* que separa el català del Capcir del llenguadocià és una evolució progressiva de la *ü*. Nosaltres veiem aquest procés d'una manera contrària : la *é* és un sò intermig de l'evolució de *u* > *ü*. Tenim una prova d'això en el fet que aquest sò *é* compareix en les regions en les quals és cosa comprovada que el sò *ü* ha estat introduït darrerament.

9. Un dels criteris distintius més característics entre el català i el provençal és el tractament de AU, conservant-se en provençal i venint a o en català. Al Capcir compareixen les dues formes. La influència de la diòcesi d'Alet en tota aquesta regió hi va introduir *au* : *táure* brau, *gráule* i *gruge* grua, *ráuk* ronc; però *óké* oca, *repóze* reposa, *pók* poc, *próbé* pobre, *róbé* roba. AU pretònic compareix sovint sense la monoptongació : *leüre* llorer, *peuzá* posar, *leuzéte* alosa, etc.

VOCALS ÀTONES

10. Un estudi complet de les vocals àtones, el resultat del qual ens donaria poques diferenciacions del català oriental, no paga la pena. Per això anem a donar d'una manera sumària aquells resultats de les vocals àtones que són més característics del català del Capcir, per tal de contribuir al coneixement de la dialectologia catalana.

11. La A pretònica ens ofereix constantment el sò de *é*, característic de tot el català oriental : *ébéte* abella, *peserél* passarell,

mēduē maduixa, *gēlīnē* gallina, *kēpū* capó, *kēnāl* canal, etc. Però darrera consonant i seguida de R desapareix : *frīgulē* farigola, *frīnē* farina, *mēgrītē* margarita, etc. Davant de consonant que desapareix, la A- es confón amb la vocal tònica : *mēstrē* < MAGISTRU.

12. La E pretònica es confón amb la A venint també a *ē* : *pēskā* pescar, *ērēu* hereu, *segā* segar, *lēstēbē* l'esteva, *sembrā* sembrar, *fērīt* ferit, etc. La E, darrera consonant i seguida de R, desapareix igualment que la *a* : *brīnōs* verinós, *brītāt* veritat, *trenīnē* teranyina, etc. També com la A, la *e* davant consonant que desapareix es confón amb la vocal següent : *rāl* (< REGALE).

13. La O pretònica, per regla general, ve a *u* : *mutū* moltó, *dundā* (< *DOMITARE) dondar, *muřlēt* morralet, *muřāl* morral, *pulēt* pollet, *jukā* ajocar, *lu kulūm* el colom, *plumā* plomar, *lēskurpiūn* l'escorpi, *murēre* morera, *bulřīē* voldria, *bulēt* bolet, *gujat* noi, etc.

La O pretònica inicial torna *eu* : *euřēre* oferta, *euselēt* ocellet, *eubēre* oberta, *eurēle* orella, etc.

14. El tractament de la U pretònica és el mateix de la que porta l'accent. El resultat és, doncs, *æ* : *lē dæblēre* la vora, *sæzā* suar, *pæjā* pujar, *læsēts* llampecs, *lu fæstē* el fuster, etc. Algunes vegades compareix *ü* per influència francesa : *frütiřēs* les menjadores del corral.

15. Igual que les vocals pretòniques, les post-tòniques no ofereixen cap evolució fonètica que les diferenciï del català oriental.

La -A final o seguida de s dona -*ē* : *kāzē* casa, *īglāde* gelada, *nēbe* neva, *ūmbre* ombra; *espāzēs* espases, *kōrdēs* cordes, *ēbēles* abelles, etc.; i precedida de l desapareix : *lēdri* lludria, *řegelīsī* regalicia, *sārī* sarria, *sārīs* pl., *řegārī* pregaria, *īglēzi* esglesia, etc. Noti's que la caiguda de la -A en els finals -IA no és exclusiva del Capcir : també ocorre a la Cerdanya, Vall de Ribes (*nuri* Nuria) i Balears.

16. Els plurals masculins dels mots que tenen el singular en -s (Alcover, *Bull. Dic.*, I., p. 427; Saroihandy, *Gr. Gr.*, p. 853; Barnils, *Die Mundart von Alacant*, p. 27-28), en compte de fer-se en -us, com en cat. oriental, són en -is : *pēzis* pesos, *fōrsīs* forses, *grnēzis* guarniments, *brāsīs* braços, *nusāutrīs* nosaltres. El mot

bige 'biga' fa també el plural en *-is*. No sabem si aquest plural s'ha d'atribuir a la influència de la *i*, car és l'únic exemple que posem aquí de plur. *-AS* > *-is*.

17. La vocal de sosteniment és sempre *e*, encara que vingui després de palatal: *nóble* noble, *venre* vendre, *senre* cendra, *mése* metge, *fése* fetge, etc.

18. Notem, abans de cloure aquest capítol, alguns casos d'influència francesa (comp. § 3), tals com el so *ü* introduït per mitjà dels mots *æn nümbró* un nombre, *le flüte* la flauta, *les frütiercs* les menjadores. El so francès *æ* (vocal arrodonida) penetra amb el *tülél* tell, al costat de la *flü de tülul*. La part de la casa que posa en comunicació les diferents dependències és el *koridor*: aquí la *o* pretònica no necessita seguir la llei que regeix les *o*- pretòniques, i el so de *r* pot estrafer-se perfectament boi adaptant-se a la fonètica del francès.

Entre vocals és desconegut el so lingüo-dental sibilant *s*: *-s-* i *ce* i vénen constantment a *z*: amb tot i això el dotzè mes de l'any es el *desémbre*.

La *ó* tònica ve constantment a *u* (comp. 7): així *OCTOBER* ha via de venir a *uklúbre*, com en català de Barcelona; i, malgrat d'això, el dotzè mes de l'any és conegut per *uklóbre* en el Capcir.

Consonantisme

P B

19. La *P*- i la *B*- no ofereixen res de particular. Entre vocals vénen a *b*: *nebút* nebot, *séb* ceba, *ebét* avet. Quan la *-B*- torna final es converteix en *-u*: *déu* < *DEBET*, *béu* < *BIBIT*.

V F

20. La *v*- no presenta cap evolució especial; com en bona part del domini català i del domini provençal, ha vingut a *b* i a *β* en trobar-se entre vocals. En un cas, emperò, ha caigut la *v*-, que

pot considerar-se com entre vocals : *espertinà* (< *VESPERTINARE) fer beguda a la tarda.

Quan la *v* s'escau ésser final es converteix en *-u*, igual que la *b* : *noŭ* < NOVU, *oŭ* < OVU, *kláu* < CLAVU i CLAVE, *bíu* < VIVU, *estiŭ* ESTIVU, etc.

La *-f-* ha passat a *ḃ* : *kōḃe* < COPHINU, *ṛáḃet* < RAPHANU, *grēḃul* < ACRIFOLIU.

T D

21. La *t* i *d* inicials no presenten cap evolució especial. La *-t-* ve a *ḏ* : *fēḏe* (< FETA) ovella, *nedāḏl* (< NATALE) *ḷedēḏl* (< VITELLU) vedell, *sēḏes* (< SETAS) pèls de porc; però *grēzīḷes* < CRATICULAS amb *z* per regressió, (comp. cat. or., *grēyēḷes* i *grēḷes*).

La *-d-* presenta l'etapa d'evolució del català preliterari i del provençal d'avui : *lēze* teia, *ṛezúre* resora, *nezá* nuar, *deznæzá* desnuar, *sæzá* suar, *sēzi* suo, *puzūḷ* (< PEDECLU) poll, *krēze* crua, *mu-zūḷe* (< MEDULLA) molla.

La *-t* final compareix sempre amb el sò explosiu sord : *emistát* amistat, *gujat* noi, *ṣṛát* galleda, etc.

La *-d* pren l'evolució característica del català venint a *-u* : *pēu* < PEDE, *prōu* < PRODE, *nēu* < NUDU, *niuk* < NIDU. Aquesta *-h* enclítica no compareix solament al Capcir: també surt al Ribagorça i en diferents indrets de França (comp. *ALF.*, cart. [910] *nids* i [915] *næud*).

-TR- -T'R-

22. *-TR-* i *-T'R-* darrera de la vocal tònica vénen a *-ir-*, igualment que en provençal : *ṣéir* pedra, *lu ḷéir* (< VITRIU) el vas, *páir* pare, *máir* mare, *eráir* (< ARATRU) arada, *segáir* (< SECTOR) segador, etc.; *ṣeiri* padri, i *ṣeiré* picapedrer, presenten *ei* per influència de *páir* i *ṣéir*. Aquest tractament separa el dialecte del Capcir del català i l'adscriu al llenguadocià.

L-, -LL-, lḷ-, -CL-

23. La *L-* pren constantment l'articulació palatal : *ḷádre* lladre, *lēne* lluna, *lēm* llum, *ḷi* lli, etc.

-LL- també presenta regularment *l* : *pél* pell, *eu-sél* ocell, *séle* sella, *euél* anyell, *enél* anell, *neutíle* (< DENTICULA) piga.

-L- i -CL- vénen igualment a *l*, desconeixent-se l'evolució cap a *y* que trobem a les Balears i a la Catalunya oriental, llevat de la ciutat de Barcelona : *fil* fill, *féle* fulla, *pále* palla, *fenól* fonoll, *biél* vell, etc.

P. Fabra ha constatat que en el català de Barcelona, quan es troben *l* + *l*, *l* + *l* en un mateix mot, la *l* per dissimilació ve a *y* : *tubeyóle* tovallola, *fuyóle* fullola, *fiól* fillol, etc. Aquesta dissimilació la comprovem també en aquest parlar, no solament quan compareixen en un mateix mot *l* + *l*, *l* + *l*, sinó sempre que entren dues palatals : *jél* (< LOLIU) jull, *alióli* allioli, *liné* fil de pescar, *dunól* genoll, etc.

-L

La -L pren constantment una articulació velar : *mél* mel, *pél* pel, *sél* cel, *fil* fil, *kól* col, *kergól* caragol, etc.

L + cons.

24. Davant de consonant i darrera la vocal tònica la L ve a *u* : *sous* diners, *mélau* malalt, *l'áutru* l'altre, *nuzáutris* nosaltres, *káus* calç, *deshkáus* descalç; però *bulgé* voler, *fáldé* falda, *kálses* calces, etc. El tractament de L + cons. constitueix un criteri de diferenciació entre el català i el llenguadocià. Si el capcinès va amb el llenguadocià, en aquest cas ho hem d'atribuir a la forta influència que aquest hi ha tingut des del segle XIV.

-NN-, -N'R-

25. La N inicial, entre vocals i final no presenta cap evolució que mereixi ésser tinguda en compte. Unicament en els grups -NN- -N'R- trobem alguna petita diferenciació que cal fer notar: -NN- ve a *u* igual que -MN- N_h i GN : *av* < ANNU, *day* < DAMNU, *puy* < PUGNU, *binyé* < VINEA, etc. Igualment que en *l* + *l* o palatal + *l*, sempre que trobem palat. + *u* o al revés, entra la dissimilació : *enúl* < ANNUCULU, *treñiné* teranyina.

Entre N'R mai compareix la *d* de passatge que surt amb tanta regularitat en el català oriental : *sén̄t̄e* cendra, *diḃén̄t̄e* divendres. Al contrari, la *d* desapareix d'allà on hi era originàriament : *en-sén̄t̄e* encendre, *bén̄t̄e* vendre, *fun̄t̄e* fondre, etc.

C^ei. G^ei.

26. C^ei, G^ei inicials no ofereixen cap tractament divers del català oriental : *sél̄* cel, *sén̄* cent, *sér̄e* cera, *jél̄* gel, *jén̄* gent.

Entre vocals -C^ei- ve a z, evolució que separà aquest dialecte dels altres parlars catalans : *bézí* veí, *bézinát* veïnat, *dezeséi* disset, *dezeḃúit* divuit, *kunduzí* conduir, *kreuzól̄* gresol, *řezín̄e* reina. Algunes vegades el sò z entra, per regressió, en mots que originàriament no tenien -C^ei- ni -D- : *ezín̄e* eena, *řuzél̄* al costat de *řuél̄* rovell. Aquesta regressió ens indueix a suposar que el català del Capcir va perdre la z, com el català en general (comp. *řóz̄es* Roses, *řezóre* paleta de rascar la pastera), i que aquí va tornar a penetrar mercès a la influència llenguadociana.

-T̄i-

27. -T̄i-, que mai es separa de -C^ei-, presenta també el sò de z : *sezú* (< SATIONE) sabó, *řezú* (< RATIONE) raó, *puzú* (< POTIONE) verí, *tizú* (< TITIONE) tió.

-T̄i, -C^ei

28. -T̄i i -C^ei, en l'ésser finals, no es diferencien del català central, donant regularment -u : *kréu* < CRUCE, *béu* < VOCE, *pau* < PACE, *péu* < PEDE, *eréu* < HEREDE, etc.

-CT-

29. L'evolució de -CT- > *it̄*, fent venir la *Á* > *e*, és una particularitat del català del Capcir, la qual particularitat trobem també en el ribagorçà (*La Frontera catalano-aragonesa*, p. 59), venint a representar una etapa del català del segle XII : *řéit̄* < FACTU, *lét̄* < LACTE, *lét̄é̄e* lletuga, etc. Segurament el contacte continuat amb el llenguadocià ha estat la causa de la conservació de *ei* <

-ACT-, que des de principis de segle XIII ja compareix, en el català documental, amb *e*.

-C^a- -G^a o u-

30. La *c* i la *g* davant de *A*, *O*, *U* no presenten cap particularitat fonètica, llevat de la sonorització de la -*c*- : *pegat* pagat, *keřegat* carregat, *muřegáde* mossegada, etc.

31. Observem que la *g* s'introdueix sovint per regressió entre dues vocals, la primera de les quals és una *u* : *gruge* grua, *kúge* cua, *kugá* covar, *kugómbre* cogombre, *fugét* fuet, i qui sab si la *g* de *nuge* nou s'ha d'explicar en part per influència de *nugé* i en part per regressió.

A propòsit d'això notem també que algunes vegades és la consonant labio-dental sorda *f* la que s'introdueix pel mateix procediment de regressió : *leş řéřes* les arrugues, *řřufit* arrugat (compari's § 20).

L'analogia influeix molt sovint en la introducció de sons, la presència dels quals seria inexplicable fonèticament. Així, *řunklá* roncar, té la *l* per analogia amb *klá*, *kláu*, etc. Per un semblant procés s'ha d'explicar la *r* del ribagorçà *leşpre* 'vespa', i la del gascò *bríoles* 'violes', que compareix en el *ALF*, carta, 1401, i la -*t* de *ápit* i *rávet*.

R

32. Sempre que apareix la *R* entre vocals hi ha forta tendència a la metàtesi, venint a sostenir-se aquella amb la consonant inicial. Sembla que aquest fenomen és característic dels dialectes pirenenics : *próbe* pobre, *prébe* pebre, *britát* veritat, *krámbe* cambra, *krábe* cabra, *krébeřes* cabretes, *męgrité* margarida, etc. (Saroïhandy, *Gr. Gr.*, 867.)

Morfologia

33. El material que donem no és complet : és una selecció del dels quaderns de transcripcions, la qual pot contribuir al coneixement del dialecte.

34. *Article*

	masc.	fem.
Sg.	<i>lu, el</i> (règ.)	<i>le</i>
Pl.	<i>lus, els</i> (règ.)	<i>les</i>

35. *Pronom personal*

	forma tònica	forma àtona
Sg. 1.	<i>tu</i>	1. <i>me</i>
» 2.	<i>té</i>	2. <i>le</i>
» 3.	<i>él, èle</i>	3. <i>se, li</i>
Pl. 4.	<i>nuzàutris</i>	4. <i>ens</i>
» 5.	<i>buzàutris</i>	5. <i>èus</i>
» 6.	<i>elus, èls, èles</i>	6. <i>els</i>

36. *Pronom possessiu*

	forma tònica	forma àtona
Sg. 1.	{ <i>mèu, mèu</i> <i>miu, miè</i>	1. <i>mun, me</i>
» 2.	<i>tèu, tèbe</i>	2. <i>tun, le</i>
Pl. 3.	<i>siu, sibè</i>	3. <i>sun, se</i>
» 4.	<i>nòstre</i>	
» 5.	<i>bòstre</i>	

37. *Pronoms demostratius*

a) <i>ekét, ekéts</i> <i>ekéstè, ekéstès</i>	b) <i>ekél, ekéls</i> <i>ekéle, ekéles</i>
---	---

38. *Numerals*

1, *én m., ène f.*; 2, *dus*; 3, *trés*; 4, *kòtrè*; 5, *sín*; 6, *sís*; 7, *sét*; 8, *búit*; 9, *nòu*; 10, *deu*; 11, *únze*; 12, *dudze*; 13, *trédze*; 14, *kèlprze*; 15, *kinze*; 16, *sédze*; 17, *dézesét*; 18, *dèzèbúit*; 19, *dèzenòu*; 20, *bín*; 21, *bíntè én*; 22, *bíntè dus*; 30, *tréntè*; 40, *kèrántè*; 60, *siéántè*; 70, *sè-tántè*; 80, *kàtrèbin*; 91, *kàtrèbin únze*; 100, *sén*; 1000, *mil*.

EL VERB

I. — Conjugació : -ARE

39. *ekseptá*

Pres. : 1, *eksépti*; 2, *ekséptes*; 3, *eksépte*; 4, *ekseptém*; 5, *ekseptéu*; 6, *eksépten*. — Imperf. : 1, *ekseptábe*; 2, *ekseptábgs*; 3, *ekseptábge*; 4, *ekseptábem*; 5, *ekseptábeu*; 6, *ekseptábén*. — Fut. : 1, *ekseptéré*; 2, *ekseptérás*, etc. — Cond. : 1, *ekseptérig*; 2, *ekseptéríes*, etc. — Subj. : 1, *eksépti*; 2, *ekséptis*, etc. — Perf. : 1, *ekseptéri*; 3, *ekseptíék*. — Imperf. : 2, *eksépte*; 4, *ekseptéu*. — Part. : *ekseptát*.

II. — Conjugació -IRE

40. *bəni*

Pres. : 1, *biñ*; 2, *béngs*; 3, *bé*; 4, *beném*; 5, *benéu*; 6, *bénen*. — Imperf. : 1, *beníg*; 2, *beníes*, etc. — Fut. : 1, *benrê*; 2, *benrás*, etc. — Condic. : 1, *benríg*; 2, *benríes*, etc. — Subj. : 1, *bíngi*; 2, *bínges*, etc. — Perf. : 1, *bíngéri*; 2, *bíngérs*; 3, *bíngék*, etc. — Part. : *bíngét*.

III. — Conjugació : a) -ĖRE

41. *bulgé*

Pres. : 1, *bui*; 2, *bós*; 3, *ból*; 4, *bulém*; 5, *buléu*; 6, *bólen*. — Imperf. : 1, *bulíg*; 2, *bulíes*, etc. — Fut. 1, *bulrê*; 2, *bulrás*; 3, *bulrá*, etc. — Condic. : 1, *bulríg*; 2, *bulríes*, etc. — Subj. : 1, *búlgi*; 2, *búlgis*; 3, *búlgi*; 4, *bulgém*; 5, *bulgéu*; 6, *bulgin*. — Perf. : 1, *bulgéri*; 2, *bulgérs*; 3, *bulgék*, etc. — Part. : *bulgut*.

b) -ĖRE

42. *pérdré*

Pres. : 1, *pérđi*; 2, *pérđes*; 3, *pérti*; 4, *pérđém*; 5, *pérđéu*; 6, *pérđen*. — Imperf. : 1, *pérđig*; 2, *pérđies*, etc. — Fut. : 1, *pérđrê*; 2, *pér-*

drás, etc. — *Condic.* : 1, *perdríe*; 2, *perdríes*, etc. — *Subj.* : 1, *perdi*; 2, *perdis*, etc. — *Perf.* : 1, *perdéri*; 2, *perdêres*; 3, *perdek*, etc. — *Part.* : *perdêt*.

43. *enâ*

Pres. : 1, *báu*, *bái*; 2, *bás*; 3, *bá*; 4, *enêm*; 5, *enêu*; 6, *bán*. — *Imperf.* : 1, *enâbi*; 2, *enâbes*, etc. — *Fut.* : 1, *iré*; 2, *irás*; 3, *irá*; 4, *eirém*; 5, *eirêu*; 6, *eirán*. — *Condic.* : 1, *eiríe*; 2, *eiríes*; 3, *eiríe*, etc. — *Subj.* : 1, *báji*; 2, *bájis*; 3, *báji*; 4, *enêm*; 5, *enêu*; 6, *bájin*. — *Imperf.* : 2, *bés*; 4, *enêu*. — *Perf.* : 1, *enêri*; 3, *enêk*.

44. *têní*

Pres. : 1, *têní*; 2, *tênes*; 3, *té*; 4, *têném*; 5, *tênêu*; 6, *tênên*. — *Imperf.* : 1, *têníe*; 2, *têníes*, etc. — *Fut.* : 1, *tênřé*; 2, *tênřás*, etc. — *Condic.* : 1, *tênříe*; 2, *tênříes*, etc. — *Perf.* : 1, *tênğéri*; 2, *tênğêres*; 3, *tênğék*; 4, *tênğérem*; 5, *tênğêreü*; 6, *tênğêren*. — *Subj.* : 1, *tênği*; 2, *tênğis*; 3, *tênği*; 4, *tênğém*; 5, *tênğêü*; 6, *tênğin*. — *Part.* : *tengut*.

45. *ebé*

Pres. : 1, *é*, *ai*; 2, *ás*; 3, *á*; 4, *ebém*; 5, *ebêu*; 6, *an*. — *Imperf.* : 3, *ebíe*; 6, *ebíen*. — *Fut.* : 1, *euré*; 2, *eurás*; 3, *eurá*; 4, *eurém*; 5, *eurêu*; 6, *eurán*. — *Condic.* : 1, *euríe*, etc. — *Perf.* : 1, *egéri*; 3, *egék*. — *Part.* : *egét*, *egut*.

46. *sé*

Pres. : 1, *sun*; 2, *éts*; 3, *es*; 4, *em*; 5, *eu*; 6, *sun*. — *Imperf.* : 1, *éré*; 2, *éres*, etc. — *Fut.* : 1, *seré*; 2, *sgrás*, etc. — *Condic.* : *seríe*, etc. — *Subj.* : 1, *sígi*; 2, *sígis*, etc.

47. *fê*

Pres. : 1, *fáu*; 2, *fás*; 3, *fá*; 4, *fêm*; 5, *fêu*; 6, *fán*. — *Imperf.* : 1, *fêie*, etc. — *Fut.* : 1, *feré*; 2, *ferás*; 3, *ferá*, etc. — *Condic.* : 1, *feríe*; 2, *feríes*, etc. — *Subj.* : 1, *fási*; 2, *fásis*; 3, *fási*; 4, *fêm*; 5, *fêu*; 6, *fásin*. — *Part.* : *fêit*.

48. *diré*

Pres. : 1, *dik*; 2, *dizés*; 3, *diu*; 4, *dizém*; 5, *dizén*; 6, *diuén*. — Imperf. : 1, *dizíe*; 2, *dizíes*, etc. — Fut. : 1, *diré*; 2, *dirás*; 3, *dirá*, etc. — Cond. : 1, *diríe*; 2, *diríes*, etc. — Subj. : 1, *digi*; 2, *dígis*, etc. — Part. : *dit*.

49. La influencia del francès és tan intensa en totes les contrades de la França, àdhuc damunt aquelles més retirades, com el Capcir, que la francesització de tots els dialectes avança ràpidament. Per donar-ne una mostra escollim els mots francesos que ens han estat donats en les respostes al qüestionari d'unes 2,500 paraules. Amb aquest registre constatem com el francès penetra en tots els ordres de la vida, fins i tot allà on ningú creuria que la seva influencia es pogués deixar sentir.

	A	<i>burdús</i>	trillons
<i>afères</i>	negocis	<i>butúre</i>	diligencia
<i>ágle</i>	àliga	<i>buzé</i>	buina
<i>ankre</i>	tinta	<i>bwáté</i>	capsa
	B		C
<i>béire</i>	vidre	<i>cét de gáre</i>	quefe d'estació
<i>békáse</i>	becada	<i>céin</i>	gallet de l'esco-
<i>bése</i>	armilla	<i>cegnières</i>	frontisses [peta
<i>biél</i>	vell	<i>coséles</i>	mitjons
<i>bipère</i>	escorçó		D
<i>bíresulél</i>	girasol	<i>dámé</i>	senyora
<i>bizá</i>	guinyar	<i>dé</i>	tàlem
<i>brén</i>	segó	<i>dé</i>	dau
<i>bréllèlles</i>	elàstics	<i>demèndá</i>	demanar
<i>brikét</i>	pedra foguera	<i>diu</i>	Déu
<i>bróce</i>	agulla de pit	<i>diuséze</i>	diòcesi
<i>bruéte</i>	carretó	<i>dós</i>	esquena
<i>bukét</i>	ram	<i>dugnié</i>	empleat de duana
<i>burdún</i>	bagarro		

	E		
<i>ebäre</i>	avar	<i>fejuzile</i>	volant
<i>ebërse</i>	ruixat	<i>fiensáts</i>	promesos
<i>ebilédé</i>	costum	<i>filó'e</i>	nena
<i>einát</i>	hereu	<i>fléce</i>	fletxa
<i>ekesiá</i>	acacia	<i>flejulét</i>	flaviol (?)
<i>empeçtu</i>	impediu	<i>flüit</i>	flauta
<i>empörté piése</i>	tornavís	<i>fæzil</i>	fusell
<i>emuzá s</i>	divertir-se	<i>frensawás</i>	francesc
<i>enbelópe</i>	sobrescrit	<i>frieç</i>	freixura
<i>encéres</i>	encants	<i>frütiéres</i>	menjadors del
<i>enjelús</i>	àngelus	<i>fumé</i>	femer [corral]
<i>enkléce</i>	enclusa	<i>fureç'e</i>	forquilla
<i>ensendié</i>	encenedor	<i>fureçu</i>	beina
<i>ensenswár</i>	incenser	<i>fukól</i>	coll planxat
<i>enráles</i>	entranyes		G
<i>epé</i>	arada	<i>gárde bõsk</i>	guardabosc
<i>epervié</i>	filat de pescar	<i>garç</i>	estació
<i>epuprés</i>	gairebé	<i>gêtes</i>	calçons
<i>eřezwár</i>	regadora	<i>gréi</i>	erm
<i>eritáje</i>	herencia		I
<i>eskurpiún</i>	escorpi	<i>ipukrité</i>	hipòcrita
<i>espersú</i>	salpasser		J
<i>esperzi</i>	malaltia dels ceps	<i>jenerióm</i>	gerani
<i>espinár</i>	espinac	<i>jenése</i>	joventut
<i>estařes</i>	pisos	<i>jeupá</i>	lladrar
<i>estrupiát</i>	esguerrat	<i>jib'é</i>	caça
<i>eubérje</i>	posada	<i>ju</i>	jou
<i>esřesá</i>	esborrar	<i>jugét</i>	joguina
<i>esié</i>	cer		K
<i>esméndé</i>	multa	<i>kadré</i>	quadro
	F	<i>kalke</i>	algú
<i>legóts</i>	feixos de llenya	<i>kambajú</i>	garró
<i>lek'ér</i>	carter	<i>kan d anys...</i>	quants anys
<i>fenetike</i>	fanàtic	<i>kárte</i>	bitllet del tren
<i>fenián</i>	gandul		
<i>ferbié</i>	ferro vell		

<i>kátre bin</i>	vuitanta		L
<i>kebíle</i>	clavilla	<i>liér</i>	aura
<i>keberlá</i>	malaltia del cep	<i>láme</i>	fulla del ganivet
<i>kelá</i>	pendre's la llet	<i>lepín</i>	conill
<i>kemí de fèr</i>	carril	<i>lunetès</i>	ulleres
<i>kenár</i>	ànec		M
<i>kenèri</i>	canari		
<i>kenif</i>	tremaplomes	<i>máske</i>	disfressa
<i>kentunié</i>	peó de carreteres	<i>mèdesí</i>	metge
<i>kepurál</i>	caporal	<i>mèkiyún</i>	mercader
<i>kerdine</i>	cadernera	<i>mèncòt</i>	manc
<i>keriòle</i>	malaltia del cep	<i>mèndián</i>	captaire
<i>keriòt</i>	carro	<i>mère</i>	batlle
<i>keròle</i>	pastanaga	<i>merí</i>	casa de la vila
<i>kertucès</i>	cartutxos	<i>meriaje</i>	casament
<i>kèskèle</i>	gorra	<i>mèsié</i>	senyor
<i>kimère</i>	idea	<i>mèstié</i>	ofici
<i>kintál</i>	quintar	<i>minútè</i>	minut
<i>klerinèle</i>	clarinet	<i>miòpe</i>	curt de vista
<i>klián</i>	client	<i>morse</i>	pistó
<i>klòze</i>	cloquejar	<i>murúge</i>	malaltia del cep
<i>kòbrepié</i>	cobrellit	<i>mustáde</i>	bigoti
<i>kòje</i>	cofia	<i>mustárde</i>	mostassa
<i>koklikòs</i>	gallarets		N
<i>koridór</i>	corredor, passadís		
<i>kré</i>	guix	<i>nerbíl</i>	escorçó
<i>krebá</i>	reventar	<i>nòse</i>	esposalles
<i>kreká</i>	cruixir de dents	<i>nümeró</i>	nombre
<i>krikét</i>	botet	<i>nufráje</i>	naufrazi
<i>kriún</i>	llàpiç		P
<i>kugòt</i>	clatell		
<i>kulié</i>	collaret de senyora	<i>paje</i>	pàgina
<i>kunduklé</i>	guia	<i>panne</i>	paella
<i>kunfesiunál</i>	confessionari	<i>pèlsé</i>	pensament (flor)
<i>kurbás</i>	corb	<i>pèndèle</i>	rellotge de paret
<i>kuturière</i>	sorgidora	<i>Penèkúsié</i>	Cincogesma
		<i>pèuère</i>	paner
		<i>pèruké</i>	barber

<i>pɛstisiɛ</i>	pastisser	<i>sɛnsúgɛ</i>	sangonella
<i>pɛswár</i>	colador	<i>sɛrbiɛɛ</i>	tovalló
<i>plɛkár</i>	guarda-robes	<i>sɛrján</i>	sargent
<i>plɛsát</i>	posat	<i>sifstɛ</i>	migdiada
<i>plɛláɛgɛ</i>	plàtans	<i>sikɛtrise</i>	costura
<i>póɛɛ</i>	butxaca	<i>singliɛ</i>	senglar
<i>póstɛ</i>	post	<i>siráfɛ</i>	betum
<i>póts</i>	llavis	<i>subrikél</i>	mal nom
<i>prɛskɛ rɛs</i>	quasi res	<i>sugɛádɛ</i>	cuidada
<i>prubɛrɛ</i>	proverbi	<i>sulɛl</i>	sol
<i>púdɛ</i>	poltra	<i>sulɛ</i>	ataconador
<i>públɛ</i>	pólvara	<i>supiɛrɛ</i>	sopera
<i>pupɛ</i>	joc	<i>suicérɛl</i>	llagosta
<i>putrínɛ</i>	pit		
<i>puzú</i>	metzina		

R

<i>ráfɛ</i>	rabia
<i>rálɛ</i>	riells
<i>rɛkumɛndá</i>	certificar
<i>rɛmɛsá</i>	recollir
<i>rɛpɛc</i>	àpat
<i>rɛsti bac (mɛ)</i>	em quedo abaix
<i>rɛbans</i>	flocs del fuster
<i>rɛgɛzús</i>	lledanies
<i>ruyél</i>	malaltia del cep
<i>rɛujólɛ</i>	rosa

S

<i>sálɛ</i>	sortir
<i>sɛbót</i>	esclops de carro
<i>sɛlibɛtári</i>	conco
<i>sɛliɛrɛ</i>	salera
<i>sɛlsisól</i>	llonganissa
<i>sɛlupɛtɛ</i>	da ventall
<i>sɛmɛntɛrɛ</i>	cementiri

<i>támɛ</i>	tapa
<i>tapís</i>	pitjor
<i>tɛblɛu nègrɛ</i>	pissarra
<i>tɛl</i>	teulada
<i>tifuidɛ</i>	tifus
<i>tilɛl</i>	tell
<i>tímbɛ</i>	segell
<i>tímidɛ</i>	tímid
<i>tirɛ buciún</i>	tirabuixó
<i>tráncɛ dɛ melú</i>	tallada de meló
<i>trɛflɛ</i>	trèbol
<i>trusó</i>	aixovar
<i>tuálɛ</i>	tovallola
<i>tuyɛu</i>	canó

U

<i>ubɛyisɛn</i>	obedient
<i>ubriɛ</i>	obrer
<i>ufisiɛ</i>	oficial
<i>urús</i>	feliç

ACLARIMENTS

Sobre BUTLLETÍ, II, 29 : A la regió alta de la Vall d'Aràn també s'usa el mot *mardá* per significar 'el pare del bestiar de llana'. A les dues altres regions, central i baixa, en diuen *mardán*. Algunes vegades havíem pensat que aquest mot podia venir del llatí *mas*, *maris*, «mascle»; però veiem que L. Spitzer ni de lluny fa referencia a aquesta etimologia.

En aquesta vall diuen *cap de mardán* a un que és tossut o té el cap dur. — J. CONDÓ (de la Vall d'Aràn).

Sobre BUTLLETÍ, II, 32 : Aquí el mot *kòs* té els mateixos significats que el català i els que li dona En Barnils al lloc citat. Mes, en compte de dir que un «va en cos de camisa», a la Vall d'Aràn diuen que *bá manjewé*. Quan volen dir «que toquen a morts», diuen que *tòken a kòs*. — J. CONDÓ.

Sobre BUTLLETÍ, II, 40 : El verb aranès *kaycigá* ve a ésser una corruptela de *calcigar*. A la Vall d'Aràn la *l* tot sovint es converteix en *y*, com : *misáu*, *remáu*, *máu*, etc. Això mateix esdevé en *kaycigá* i en tots el seus semblants, que són : *kaysá* calçar, *kaysé* calçat, *kaysáda* empedrat. La conversió del *ci* català en *ci* aranès esdevé en molts altres mots, com : *fecigá* pecigar, *fecik* pessic. — J. CONDÓ.

Sobre BUTLLETÍ, II, 43 : La part del cos humà que en català es nomena *clatell* en aranès es nomena *kugòt*, que deu venir del provençal *kogotz*. D'aquest nom se'n deriven *kugutada* «clatellada» (un cop donat amb la mà al clatell d'un altre), i *kugutejá* «donar clatellades». — J. CONDÓ.

Sobre BUTLLETÍ, II, 58 s. : L'adjectiu *moll* recordo que ens era

familiar a Valls (Tarragona) al temps de la meva infantesa, i l'aplicàvem a qualsevol que fos covard en algún afer. Així, quan un tremolava en ficar-se a l'aigua, quan no podia aguantar gaire temps una brasa de foc a la mà, o quan, en les baralles, queia tombat a les primeres agafades, li dèiem en tò burleta : *Ai, que moll que és!* Aquesta accepció del mot no crec que hagi desaparegut totalment d'aquella contrada i confirma l'exposada en el BUTLETÍ. — J. BAIXERAS (de Guimerà-Lleida).

BIBLIOGRAFIA

LL. FULLANA MIRA : *Gramàtica elemental de la Llengua valenciana*, amb un pròleg d'En Teodor Llorente Falcó. Valencia, 1915.

Havem fullejat àvidament aquesta *Gramàtica*, un exemplar de la qual ens ha tramès gentilment el nostre amic i col·laborador, acompanyant-lo d'atenta dedicatoria.

L'obra del Rde. P. Fullana, síntesi d'un gran treball i d'un gran amor al parlar de Valencia, no respòn, en general, a l'estat actual dels estudis lingüístics a la nostra terra. En primer lloc cal remarcar (i sentim fonament haver-ho de dir) que l'autor, contra ço que n'havíem esperat, se'ns revela marcat de decisió en establir certes dades de principi, condició essencial i previa de tot gramàtic en el període de restauració unificadora de l'idioma. No es comprenen altrament les seves vagues afirmacions quan escateix i aplica (pàg. 17) ço que s'entén per llengua i per dialecte, a les quals pot afegir-se la confusió que fa (pàgs. 30, 38) entre el *llatí vulgar* i el *baix llatí*, «mare, diu (nosaltres diríem a via), de la nostra llengua» (pàg. 30). I no parlem de certes inexactituds que arreu es noten destruint sovint la valor total de l'exposició. Així, per exemple, són directament equivocades o inexactes les definicions del *sò* (pàg. 19) de les *vocals obèrtes* (*ib.*), de les *vocals tancades* (pàgina 20), i, fruit segurament de la condensació excessiva a què l'autor ha volgut sotmetre els seus amples coneixements de Fonètica, presenten en general un caràcter plenament confús i en part erroni tot el capítol I, tot el IV i la segona meitat del VI. Citem també algunes afirmacions lleugeres que poden esdevenir font d'errors de tota mena : la distinció entre *b-v* (pàg. 37), l'apreciació de la valor històrica de *g* (pàg. 41) i de *j* (pàg. 42) a l'interior de mot, la particularitat de la *x* (pàg. 47), la diferencia entre *i-y* (*ib.*), la regla per a accentuar les paraules planes (pàg. 51), el comentari

sobre la 1.ª pers. del verb *haver* (pàg. 102), íd. del verb *ser*, pàgina 106), íd. sobre *obrir* i *omplir* (pàg. 120). Tot això, al costat d'expansions sentimentalistes a propòsit de la nomenada bellea i dolçor del valencià (pàgs. 3, 17, 29, 36), estranyes en una obra didàctica, fa perdre caràcter al llibre. Però hi ha més, i volem dir-ho per complaure a l'autor, qui espera (pàg. 18), que li seràn anotats tots els «defectes per a la deguda esmena...». Es que el Rde. P. Fullana, i amb ell el «Centre de Cultura Valenciana», considera la modalitat catalana del valencià actual digne d'ésser tinguda com una llengua literària? O, d'altra manera, ¿té el P. Fullana una idea ben clara de com es comporta una llengua literària respecte dels seus dialectes? Es de creure que sí. I, si la resposta pertanyent a la pregunta formulada no està d'acord amb la llengua del llibre, pot ésser atribuïble a una exaltació del sentiment regional, que no és sempre un bon guia per escriure. En aquest sentit creiem que l'obra del P. Fullana haguera resultat més simpàtica i aprofitable si, consagrant-se més de prop al seu valencianisme, hagués fet una senzilla exposició sistemàtica del valencià actual i de les seves variants múltiples, sense dictar cànons gramaticals ja establerts i escrupulosament basats en els principis de la lingüística romànica. El no haver-ho fet així el nostre autor i amic serà motiu tal vegada que es refermi i consolidi desgraciadament aquest dualisme atàvic que demora l'aproximació espiritual de catalans i valencians, amb tot i no tenir altre fonament que el nom que es dóna a la seva llengua.

Consignem, per acabar, la lloable intenció de l'autor en l'adopció parcial de l'ortografia catalana. Partidari del sistema «digamli *reformiste*» (pàg. 37), ve a establir una especie de compromís entre aquella i la que podríem nomenar castellano-valenciana. Però la fórmula del compromís és, al nostre entendre, lamentable, car deixa absolutament intactes precisament aquelles grafies que constitueixen la característica externa de tot sistema; i així, amb el *reformiste*, el docte franciscà no haurà fet més que enrobustir l'ús de la *ch* castellana per al *sò e o é* al principi i mig de dicció (pàg. 40) i fomentar el de la *y* en la majoria dels casos (pàgina 48). Això sense considerar les regles que favoreixen el parlar «apitxat», malgrat de la condemna que en fa l'autor (pàg. 36); regles que per altra part considerem arbitràries (pàgs. 39 i 45, i podríem

afegir-hi encara pàgs. 72, 160) i han de resultar forçosament pertorbadores. — Fetes les indicacions que precedeixen, resta'ns solament expressar els nostres desitjos que l'autor aprofiti les seves belles qualitats d'activitat i d'amor a l'estudi per afinar les seves observacions i anotar convenientment el seu manuscrit per tal que una nova edició de la seva gramàtica li faci nova honor i acabi d'acreditar-lo com se mereix. — B.

J. ARTEAGA PEREIRA : *Textes catalans avec leur transcription phonétique, précédés d'un aperçu sur les sons du catalan* (Biblioteca Filològica de l'Institut de la Llengua Catalana, t. V). Barcelona, 1915.

Es tracta, com exposa el títol, d'una col·lecció de textos catalans acompanyats de llur transcripció fonètica. Els textos són escollits de les obres més notables dels nostres escriptors contemporanis, amb la qual cosa resta dit que les transcripcions reproduïxen el parlar de la generació actual, i concretant més, el de Barcelona. Així es desprèn almenys de l'aplicació escrupulosa feta per l'autor en el seu sistema, i del coteig que fàcilment pot establir-se amb la nostra pronunciació del català central. La part de transcripcions, la més extensa del llibre (pàgs. 29-82), és la que pot donar-se per més acabada. No tant la que exposa la fisiologia dels sons (pàgines 10-28), que l'autor deixà sense enllestir d'una manera definitiva i que el referent degué recollir pacientment de les notes preses pel malaurat foneticista. Creiem que la publicació d'aquest llibre serà de força utilitat als romanistes, car amb ell podran fer-se càrrec fàcilment dels matisos de la nostra pronunciació, i fins servir-se'n com d'un instrument directe d'estudi. Comptant ja la nostra literatura lingüística amb la col·lecció de textos mallorquins de B. Schädel, i ara amb l'obreta de J. Arteaga per al català literari, resta esperar un recull semblant per als altres dominis cabdals de la dialectologia catalana. — B.

E. VALLÉS : *Lliçons de Gramàtica Catalana* (Barcelona, 1915).

Escrites aquestes lliçons arràn de la publicació de les línies generals per a una ortografia catalana oficial, tenen llur mèrit com

a cosa provisoria, sobretot tenint en compte que la bibliografia no registra encara una gramàtica elemental en aquell sentit. Cal notar, però, que l'obreta del Sr. Vallès no pot recomanar-se així com així al gros públic, car, sobretot en les primeres deu lliçons, la confusió que podria ocasionar és gran. El fet s'explica per l'empleu barrejat que fa sovint, l'autor, de lletres i de fonemes, empleu que el porta a fer afirmacions inexactes (p. ex. pàgs. 13, 20 i 23). Posat el llibre, en canvi, en mans enteses, que sàpiguen distingir com cal els conceptes, pot ésser de moment una bona guia als alumnes. En aquest sentit els preceptors sabran trobar també manera de suplir la infinitat d'exemples referents a les matèries de cada *lliçó* que manquen, o casualment no concorren, en la majoria dels fragments d'exercici escampats pel llibre. — B.

F. MESTRE I NOÉ : *Giripigues Tortosines* (Tortosa, 1915).

El nostre col·laborador ha arreplegat en aquest llibre de suggestiva lectura «des fulles de la seua experiència... brots d'història i de filosofia popular», com s'afirma en el pròleg que Mn. Alcover li dedica. Per a nosaltres la publicació té l'interès especial d'ésser escrita en la variant catalana de Tortosa. L'autor, fervent enamorat de la seva contrada, sembla haver defugit l'expressió literària per tal de donar una major vida i força a les seves narracions de color i finalitat purament local. I així l'autor assegura tenir (pàgina 26) el seu camp d'experimentació filològica «en les hortes i en les masades; en los barris habitats per famílies de pescadors i mariners; en los carrers costeruts i en los bancs dels llocs públics, aont hi conversen els vells i els que estàn pròxims a ser-ho». En aquest sentit, doncs, no cal dir que l'obreta es fa recomanable als nostres dialectòlegs. — B.

CRÒNICA

A primers d'octubre es reprenqué la tasca de repartició de Qüestionaris als col·laboradors. A partir d'aquest mes i fins a darrers de 1915 s'han distribuït els núms. 18-19, 20-21, 22-23 i 24.

Ha estat remesa de franc a tots els col·laboradors una selecció de les publicacions editades per la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans.

L'Oficina acusa rebut de les lletres i comunicacions dels senyors següents : D. Albert Aldavó (Artesa-Lleida), D. Ramón Arqués (Borges-Lleida), D. Josep Comas (Agramunt-Lleida), Mn. Joan Baixeras (Guimerà-Lleida), Mn. Tomàs Bellpuig (Tortosa-Tarragona), Mn. Josep Benaiges (Tortosa), Mn. Valentí Brisa (Torà de Tost-Lleida), Rde. P. Valentí Bruch (Selva del Camp-Tarragona), Mn. Jaume Caellas (Solsona-Lleida), D. Agustí Calabuig (Bocairent-Valencia), D. Joan B. Camós (Palamós-Girona), D. Francesc Camps (Migjorn gran-Menorca), D. Angel F. Canellas (Ripoll-Girona), D. Xavier Carbó (Cassà-Girona), D. Bonaventura Casadevall (La Bisbal-Girona), D. Joan Cases (Sant Feliu de Guíxols-Girona), Mn. Josep Condó (Bosost-Aràn), D. Josep M. Cuartiella (Rossell-Castelló), Mn. Rosend Cucala (Alcalà de Xivert-Castelló), D. Romàn Cusi (Oliana-Lleida), Mn. Tomàs Espar (Organyà-Lleida), Mn. Ferràn Esteve (Aitona-Lleida), D. Josep Esteve (Manresa-Barcelona), Mn. Eloi Ferrer (Benassal-Castelló), D. Pasqual Ferreres (Sant Mateu-Castelló), D. Emili Galceràn (Granadella-Lleida), D. Baldomer Gallart (Durro-Lleida), D. Josep Gallés (Castelltersol-Barcelona), D. Francesc García Collado (Burriana-Castelló), Mn. Joaquim García (Benassal-Castelló), D. Josep Garganta (Olot-Girona), D. Emili Genís Horta (Pineda-Barcelona), D. Joan B. Granell (Sueca-Valencia), D. Joan Guitart (Sant Feliu de Llobregat-Barcelona), D. Jaume Laforga (Tremp-Lleida), Mn. Isidre Macabich (Eivissa), Mn. Joan Manyà (Tortosa-Tarragona), D. Francesc Martínez (Altea-Alacant), D. Fidel de Moragas (Valls-Tarragona), Mn. Narcís Nadal (Cassà-Girona), D. Elies Pigem (Banyoles-Girona), D. Ricard Poch (Pontons-Barcelona), D. Josep Pregonas (Cornet-Barcelona), Mn. Pere Pujol (Ribes-Girona), D. Josep M.

Queralt (Tortosa-Tarragona), D. Sebastià Rahola (Cadaqués-Girona), Mn. Josep Riera (Girona), D.ª Maria A. Salvà (Lluchmajor-Mallorca), don Angel Sallent (Terrassa-Barcelona), D. Ramón Sambola (Salt-Girona), D. Carles Saura (Pont de Suert-Lleida), D. Joàn Torné (Sant Carles de la Ràpita-Tarragona), D. Nicanor Trias (Peralada-Girona), Mn. Josep Valls (Prats de Llussanès-Barcelona), D. Francesc Mestre i Noé (Tortosa-Tarragona), D. Xavier Carbó (Girona), D. Agustí Gibert (Tarragona), Mn. Joàn Baixeras (Guimerà), D. Francesc Camps (Menorca), Mn. Rossèn Cucala (Tortosa-Tarragona), D. Joàn Torné (Sant Carles de la Ràpita-Tortosa), Mn. Tomàs Bellpuig (Tortosa-Tarragona), Mn. Josep M. Bertràn (Tortosa-Tarragona), D. Joàn Casas (Sant Feliu-Girona), Mn. Tomàs Espar (Oliana-Lleida), D. Josep M. Rendé (Espluga de Francolí-Tarragona), D. Emili Picó (Gerri-Lleida), D. Ramón du Lacvivier (Elna-Rosselló), D. Emili Genís (Pineda-Barcelona), Mn. Ramón Martí (Vic-Barcelona), Mn. Joàn Manyà (Gandesa Tarragona), Mn. Jaume Martí (Puigcerdà-Girona).

Han visitat les Oficines els senyors col·laboradors : Fra Bonaventura Borràs (La Bisbal-Girona), Mn. Vicens Bosch (Fonz-Osca), Rde. P. Valentí Bruch (Selva del Camp-Tarragona), D. Agustí Duràn (Cervera-Lleida), D. Eduard Estadella (Santa Coloma-Tarragona), Rde. P. Lluís Fullana (Valencia), D. Francesc García Collado (Burriana-Castelló), D.ª Irene Rocas (Llufriu-Girona), D. Angel Sallent (Terrassa-Barcelona), D. Alfons Sans i Rossell (Vilafranca-Barcelona).

Mn. Josep Riera, de Girona, ha enviat a aquestes Oficines un plec considerable de paperetes tretes de monuments antics.

Han renunciat a la col·laboració per raons diverses, o han estat considerats com a donats de baixa : D. Andreu Alcover (Manacor-Mallorca), D. Enric Arderiu (Lleida), Mn. Ramón Bergadà (Albi-Lleida), Mn. Manuel Beti (Morella-Castelló), D. Joàn B. Blancafort (La Garriga-Barcelona), Mn. J. Blazy (Rivesaltes-Rosselló), Mn. Enric Bonet (Morella-Castelló), Mn. Jaume Caellas (Solsona-Lleida), D. Agustí Calabuig (Bocairent-Valencia), D. Josep Calafat (Santa Maria-Mallorca), D. Eduard Camps (Guissona-Lleida), D. Rafel Cantó (Alcoi-Alacant), D. Lambert Castells (Benidorm-Alacant), D. Lluís Català (Gandía-Valencia), D. Josep Domeque (Cardona-Lleida), D. Agustí Duràn (Cervera-Lleida), D. Marià Espar (Balaguer-Lleida), don Josep Faus (Guissona-Lleida), D. Andreu Ferrer (Migjorn Gran-Menorca), D. Pau Font de Rubinat (Reus-Tarragona), Mn. Joàn Francàs (Pobla de Lillet-Barcelona), D. Angel Frías (Reus-Tarragona), D. Baldomer Gallart (Durro-Lleida), Mn. Joaquim García (Benassal-Castelló), D. Ramón Gramunt (Balaguer-Lleida), D. Felip Graugés (L'Estany-Barcelona), D. Joa-

quim Gravalosa (Anglès-Girona), D. Joà Jher (St. Jordi Desvalls-Girona), D. Jaume Laforga (Tremp-Lleida), D. Lluís Lladó (Tàrraga-Lleida), D. Antoni Martí (Alacant), D. Joà Masó Valentí (Girona), D. Angel Mercader (Reus-Tarragona), D. Francesc Montanyà (Pons-Lleida), Mn. Narcís Nadal (Cassà-Girona), D. Lambert Olivert (Cullera-Valencia), D. Xavier de Prats (Arenys-Barcelona), Mn. Pere Pujol (Ribes-Girona), D. Sebastià Rahola (Cadaqués-Girona), D. Pius Rivera (Benabarre-Osca), D. Josep Ruano (Xixona-Alacant), D. Joà Ruiz Porta (Tarragona), Mn. Dot Sansa (Seu d'Urgell-Lleida), D. Antoni V. Sansano (Onda-Castelló), D. Ignasi Rubies (Camarasa-Lleida), Mn. Gabriel Huguet (Sort-Lleida).

Responent a la nostra invitació, s'han ofert darrerament per ajudar-nos en l'Obra del Diccionari : La Societat cultural «L'Avenir» (Mollerussa-Lleida), Mn. Marcell Boixader (Berga-Barcelona), Mn. Joà Camprodón (Malliu-Barcelona), D. Bonaventura Casadevall (La Bisbal-Girona), Mn. Rosèn Cucala (Alcalà de Xivert-Castelló), Mn. Eloi Ferrer (Benassal-Castelló), D. Carles Grando (Perpinyà), D. Josep Montserrat (Ribarroja-Tarragona), D. Emili Picó Bonmatí (Gerri-Lleida), D. Elies Pigem (Banyoles-Girona), D. Joà Puerto Cabanes (Bocairent-Valencia), D. Pere Vayreda (Lladó-Girona), D. Federic Gómez (Cervera-Lleida), Mn. Félix Pont (Bolvir-Cerdanya), D. Josep Montserrat (Vallmoll-Tarragona).

A l'Oficina han començat les tasques de classificació metòdica dels materials recollits amb els primers Qüestionaris, així com l'assaig de redacció d'alguns articles-mostra, que seràn impresos i distribuïts oportunament.

Ha entrat a completar el fons lexicogràfic de les Oficines la vastíssima col·lecció de materials aplegats per Mn. Antoni M.ª Alcover, de la qual s'ocuparà més detingudament el BUTLER en el nombre pròxim.

ADVERTIMENT

Preguem als nostres col·laboradors:

1. Que *no ens envin les cèdules soltes, separades del bloc*, per no originar confusions en la feina de classificació.
2. Que escriguin les respostes amb tinta.
3. Que *no incloguin res de correspondència* en els carnets que retornen, per evitar-nos reclamacions i despeses.
4. Que, si a primers de cada mes no reben el corresponent *interrogatori*, tinguin la bondat de comunicar-ho a les Oficines.
5. Que procurin, abans de donar els *qüestionaris* per contestats, informar-se bé amb les persones velles nades a la població. *Sobretot, que el bon desig de retornar aviat els plects a les oficines no sigui causa que quedin preguntes sense respondre!*
6. Que expliquin breument el sentit de les paraules o refranys que anotin, o bé que hi acompanyin el corresponent modisme castellà o francès, per a aclaració, si bonament el coneixen.
7. Que no es descuidin de posar el *nom* respectiu de col·laborador a la primera cèdula.
8. Que tinguin la bondat de remetre'ns, en el terme més breu possible, els *qüestionaris* no contestats encara.
9. Que procurin retornar contestat, *dintre de cada mes*, el carnet corresponent, per a no retrassar-se insensiblement en la feina.
10. Que es valguin de l'ortografia que els sigui més familiar per a les respostes als *qüestionaris*. Que per un excés d'escrúpol en l'escriure no deixin de respondre.

N. B. — Les despeses de franqueig que puguin tenir els col·laboradors en llur correspondència amb les Oficines, els seràn abonades en segells de correu inclosos dins la primera comunicació que se'ls faci.

Permeteu-nos que us recomanem els advertiments que preceixen, on resumim les observacions més oportunes que ens dicta l'experiència i que tant han de contribuir a evitar malentesos i a unificar i regularitzar la tasca.

LA DIRECCIÓ

PUBLICACIONS
DEL
INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS

SECCIÓ FILOLÒGICA

	Ptes.
Himnes Homèrics. Traducció en vers de JOAN MARAGALL i text grec amb la traducció literal de P. BOSCH GIMPERA.	
Un vol. de IV-262 pàgines	5
Edició en paper de fil de 50 exemplars	15
El Gènesi, versió de l'hebreu segons els textos originals, i amb anotació, de MN. FREDERIC CLASCAR.	
Un vol. de 476 pàgines.	5
Edició en paper de fil	20
Museu : Hero i Leandre. — Text grec amb la versió literal en prosa de LL. SEGALÀ i en hexàmetres d'AMBROSI CARRIÓN, duent en apèndix les traduccions inèdites, en vers, de P. BERTRÁN i BROS i J. M. PELLICER i PAGÈS.	
Un vol. de 80 pàgines.	2
Edició en paper de fil	5
Normes ortogràfiques	0'10
Butlletí de Dialectologia Catalana	
Vol. I (abril-desembre 1913)	3
» II (gener-juny 1914).	1'50
» II (juliol-desembre 1914).	2
» III (gener-juny 1915)	2'50
» III (juliol-desembre 1915).	2'50

BIBLIOTECA FILOLÒGICA

- I. — Documents en vulgar per a l'estudi de la llengua (segles XI, XII & XIII), per MN. PERE PUJOL. . . 2

	Ptes.
II. — Die Mundart von Alacant. — Beitrag zur Kenntnis des Valencianischen, von DR. PERE BARNILS GIOL. . .	4
III. — Diccionari Aguiló	
Fascicle I	4
» II	4
» III	4
IV. — La frontera catalano-aragonesa, per ANTONI GRIERA.	
Fascicle I	5
V. — Textes catalans avec leur transcription phonétique, par J. ARTEAGA PEREIRA	4
VI. — Estudis Romànics (Llengua i Literatura), vol. I. . .	8

EDICIONS PEDAGÒGIQUES

Bibliotheca Scriptorum Graecorum et Romanorum cum ibericis versionibus.

Vol. I. Cornelii Nepotis. Praefatio et Miltiadis Themistoclis- que vitae (F. Crusat; A. M. Alves, S. J.; F. de Mello, S. J.; M. de Montoliu; C. Riba Bracons, interpretibus) . . .	I
--	---

En dipòsit:

Primer Congrés Internacional de la Llengua Catalana. Barcelona, 1908	5
---	---

En premsa:

Vocabulari català-alemany de l'any 1502, reimpressió acom-
panyada d'un pròleg i registres, per P. BARNILS.

Diccionari Aguiló. Fascicle IV.

L'Inchiesta del San Graal, per V. CRESCINI i V. TODESCO.

Butlletí de Dialectologia Catalana (gener-juny de 1916).

En preparació:

Vocabulari Ortogràfic de la Llengua Catalana.

Sobre la musicalitat del català. Estudi psicològico-lingüístic
de E. WAIBLINGER.

Revisió de Fonètica Catalana, per P. BARNILS.

Problemes fonològics del Català, per P. BARNILS.

La Llengua en la Crònica del Rei En Jaume, estudis filològics de M. DE MONTOLIU.

La Frontera catalano-aragonesa, II, per ANTONI GRIERA.

Crestomatia catalana, per R. D'ALÒS.

Recull de Documents de l'època comtal, per F. MARTORELL.

Edició crítica de les obres de Bernat Metge, per LL. NICOLAU.

Homeri Iliadis A (A. SEGALÀ, interprete).

Diccionari hebreu-llatí-català, pel DR. FRANCESC BARJAU, professor a la Universitat de Barcelona.

Diccionari manual llatí-català.

SECCIÓ HISTÒRICO-ARQUEOLÒGICA

	Ptes.
Anuaris de l'Institut d'Estudis Catalans	
Anuari MCMVII.	30
Anuari MCMVIII.	30
Anuari MCMIX-X.	30
Anuari MCMXI-XII.	30
Les Pintures Murals Catalanes	
Fascicle I. — Pedret	10
» II. — Sant Martí de Fenollar i Sant Miquel de la Seu.	10
» III. — Tahull i Bohí, Santa Maria d'Aneu i Sant Pere del Burgal	10
Les Monedes Catalanes, per JOAQUIM BOTET i SISÓ.	
Volum I	10
» II	12
» III i darrer.	20
Documents per l'Historia de la Cultura Catalana Mig-eval, publicats per A. RUBIÓ i LLUCH.	
Volum I, contenint més de 500 documents.	16
L'Arquitectura Romànica a Catalunya, per J. PUIG i CADAVALCH, A. DE FALGUERA i J. GODAY.	
Volum I. — Precedents : L'Arquitectura romana; l'Arquitectura cristiana prerromànica.	20
Volum II. — Des del segle IX a les darreries del segle XI	25

	Ptes.
Les Obres d'Auzias March. Edició crítica en vista de tots els manuscrits i totes les edicions, per AMADEU PAGÈS.	
Volum I. — Introducció. Text de les poesies I-LXXIV. . .	12
» II i darrer. — Poesies LXXV-CXXVIII	12

En dipòsit:

Catàleg de la Biblioteca Musical de la Diputació de Barcelona, per FELIP PEDRELL. (2 vols.)	65
--	----

ESTUDIS DE BIBLIOGRAFIA LULIANA

I. — L'edició maguntina de Ramón Lull, pel DOCTOR A. GOTTRON	5
II. — Bibliografia de les impressions lulianes, per ELÍES ROSENT I ESTANISLAU DURÀN . . . <i>En premsa</i>	
III. — Catàleg dels manuscrits lulians de Roma, per RAMÓN D'ALÒS.	
IV. — Catàleg dels manuscrits llatins lulians de Munic, per JORDI RUBIÓ.	

En preparació:

La Bíblia Catalana, treta de les antigues versions dels segles XIV^a i XV^a, per RAMÓN D'ALÒS.

Volum I. — Gènesi, Exode, Levític, Nombres, Deuteronomi i Josuè.
(Text de Londres.)

Itinerari del Rei En Jaume el Conqueridor, per J. MIRET I SANS.

Crònica dels Comtes de Barcelona i dels Reis d'Aragó, per L. BARRAU-DIHIGO i J. MASSÓ TORRENTS.

SECCIÓ DE CIENCIES

Ptes

Arxius

Any I, fascicles I, II i III, cada un.	4
» II, fascicles I, II i III, cada un.	4

Flora de Catalunya, per J. CADEVALL i ANGEL SALLENT.

Fascicle I	5
» II	5
» III	5
» IV	5
» V	5

Treballs de la Societat de Biologia, publicats sota la direcció d'A. PI SUNYER.

Volum I, 1913	10
» II, 1914	10

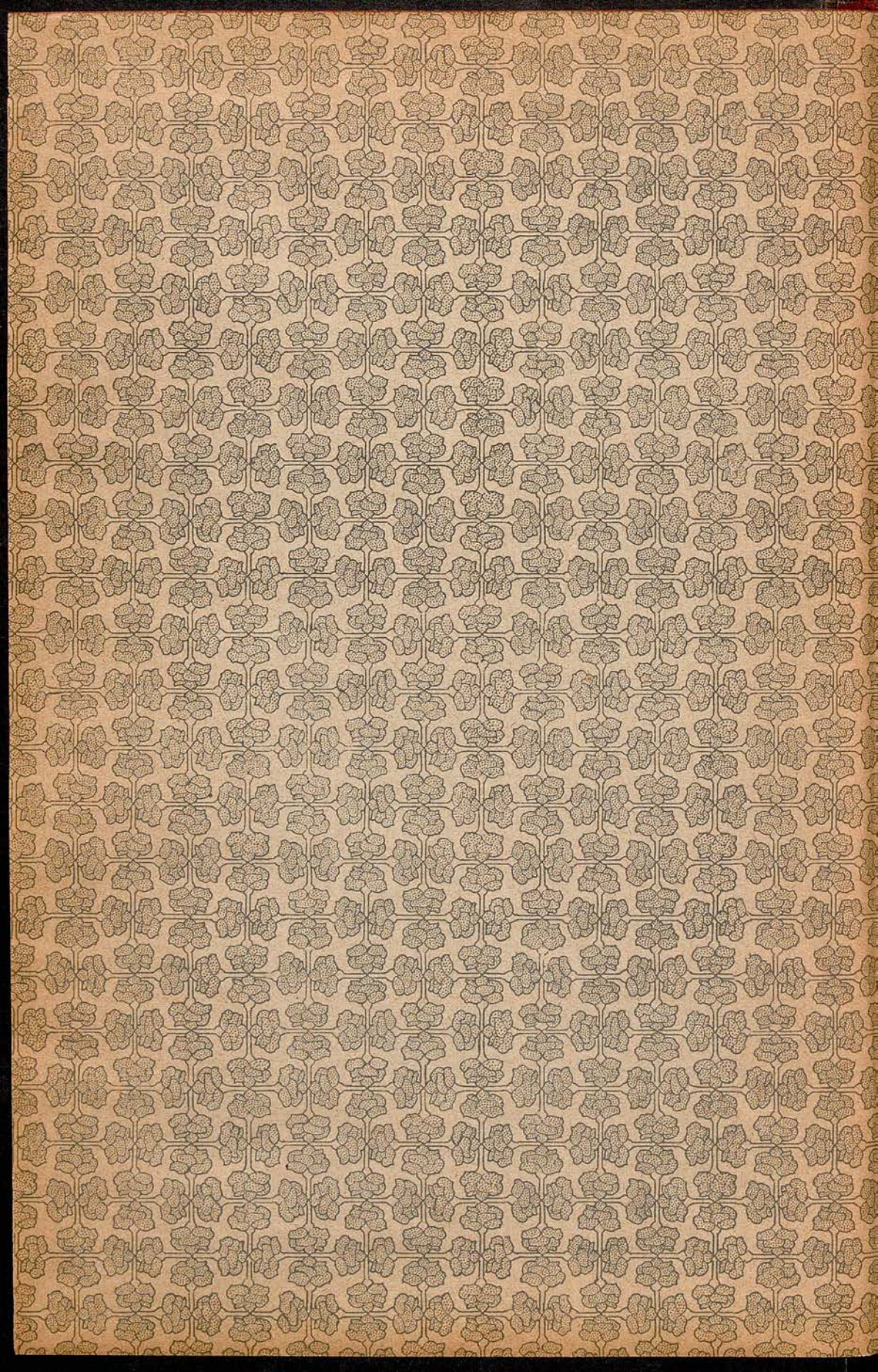
Malacologia de Catalunya, per ARTUR BOFILL POCH i J. DE CHÁA.

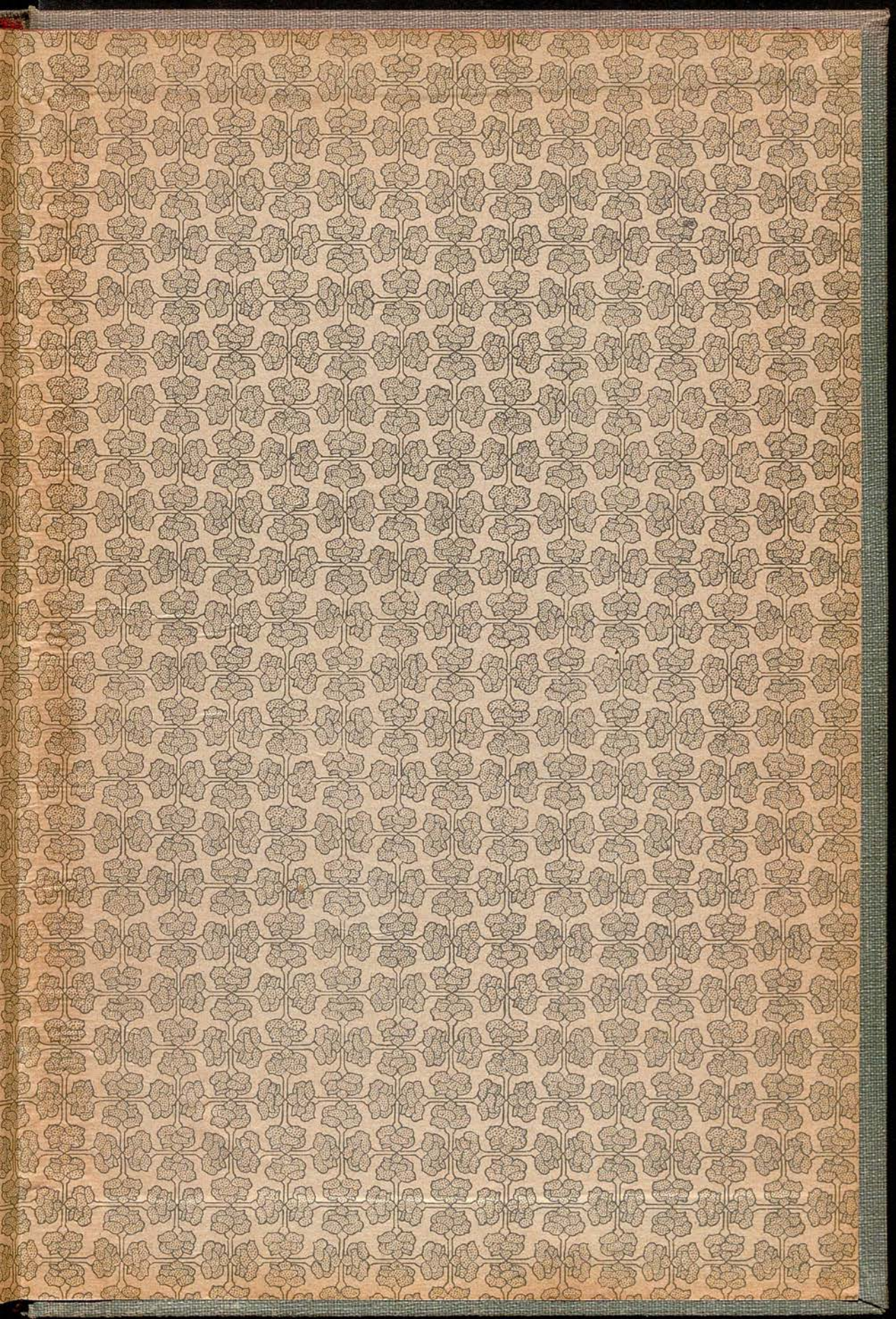
Fascicle I	3
» II	2
» III	1

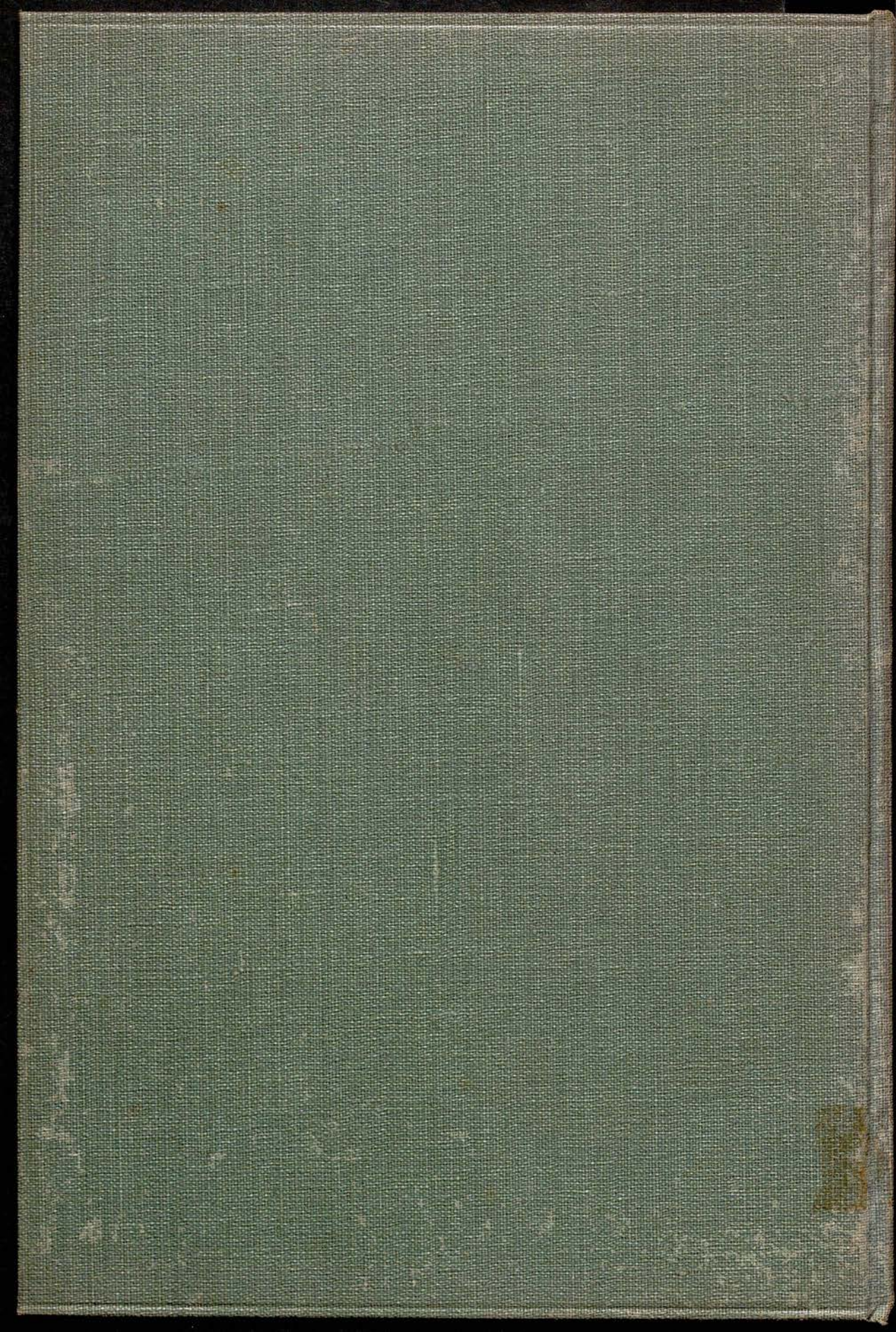
BIBLIOTECA DE CATALUNYA

Butlletí de la Biblioteca de Catalunya

Any I, núm. 1 (gener-abril)	1'50
» núm. 2 (maig-agost)	3
» núm. 3 (setembre-desembre)	1'50
» II, núm. 4 (gener-agost)	4

BUTLLETÍ
DE
DIALECTOLOGIA CATALANA

PUBLICAT PER LES OFICINES DEL
DICCIONARI GENERAL
DE LA LLENGUA CATALANA

III

BARCELONA
INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS
PALAU DE LA DIPUTACIÓ
MCMXV

ÍNDIX

	Pàgs.
J. CONDÓ : Vocabulari aranès	I
L. SPITZER : Cat. <i>ataviar, mardà, malbé</i>	28
P. BARNILS : Fòssils de la Llengua, III	31
— L'articulació de la <i>k</i> i la <i>g</i> mallorquines	73
M. DE MONTOLIU : Estudis etimològics i lexicogràfics.	40, 61
F. MESTRE : Vocabulari català de Tortosa	80
A. GRIERA : El dialecte del Capcir	115
Aclariments.	52, 137
Bibliografia.	55, 139
RAINER MARX : Die katalanische Terminologie der Kork-	
stopfenerzeugung. (Inaugural-Dissertation zur Erlangung	
der Doktorwürde genehmigt von der philosophischen Fa-	
kultät der rheinischen Friedrich-Wilhelms-Universität zu	
Bonn.) — Halle, 1914.	
	55
V. SERRA I BOLDÚ : Calendari folck-lòrich d'Urgell. Barce-	
lona, 1915.	56
LL. FULLANA MIRA : Gramàtica elemental de la Llengua va-	
lenciana, amb un pròlec d'En Teodor Llorente Falcó. Va-	
lencia, 1915.	139
J. ARTEAGA PEREIRA : Textes catalans avec leur transcrip-	
tion phonétique, précédés d'un aperçu sur les sons du	
catalan (Biblioteca Filològica de l'Institut de la Llengua	
Catalana, t. V). Barcelona, 1915.	141
F. VALLÈS : Lliçons de Gramàtica Catalana. Barcelona, 1915.	141
F. MESTRE I NOÈ : Giripigues Tortosines. Tortosa, 1915.	142
Crònica	58, 143
Advertiment	60, 146